

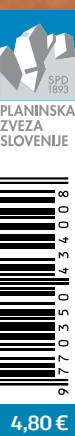
NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

VESTNIK

6
2025

4,80 €

TEMA MESECA
**Srečanja
s smrtjo
v gorah**

Z NAMI NA POT
Izleti po Krasu

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – **IZDELEK MESECA JULIJA**

ZAHODNE JULIJSKE ALPE, Klemen Janša

Planinski vodnik *Zahodne Julijske Alpe* opisuje mikaven zahodni del Julijcev, ki se pretežno nahaja na italijanski strani meje. Poleg dobro obiskanih vrhov v skupinah Kanina, Viša in Montaža so v njem opisi nekaterih malo znanih območij, ki do izdaje tega vodnika v slovenščini še niso bila tako podrobno predstavljena in so zato še toliko bolj mamljiva. Razdrapane Naborjetske gore nad divjo dolino Dunje, skriti vrhovi nad Rezijo, samozavestni greben Muzcev, dolgi greben Stola in Karmana, pa od ljudi in boga pozabljeni vrhovi zahodno od Strme peči – tako natančnega vodnika zanje ni niti v italijanščini!

Format: 130 x 210 mm, 344 strani, integralna šivana vezava

CENA: V času od 1. 7. do 31. 7. 2025 lahko vodnik kupite po akcijski ceni s 40-odstotnim popustom: **17,94 €* (redna cena: 29,90 €*).**

**DDV je vračunan v ceno. Stroške poštnine plača naročnik.*

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI

ZAPLEZANE ZGODBE, Tomaž Žganjar

Zaplezane zgodbe so zapis spominov, anekdot in pripetljajev o avtorjevem športno aktivnem, pa tudi vsakdanjem življenju. Največ zapisov je posvečenih gorništvu in gorskemu reševanju, čeprav lahko tudi doživetja v jamah, kanjonih in na divji reki pritegnejo bralca. Zgodbe podajajo svež, izviren pogled na življenje neke generacije, ki je kot vsaka druga gradila nek svojstven odnos do gornišтва, gora, sten, alpinizma, življenja nasploh. *Zaplezane zgodbe* so tudi zgodbe o pogumu, o nepremišljenem ravnanju, zgodbe o prijateljstvih, globljih odnosih, ki se stekajo skozi gorništvu in ostanejo vklesani v samo bit posameznikov. Avtor svojstveno, kot kleni gornik kar naturalistično, kot glasbenik po duši pa tudi poetično razume in dojema okolje in dogodke, zato nam ob branju po vsebini tudi povsem heterogenih dogodkov niti za hip ni dolgočasno.

Format: 145 x 210 mm, 368 strani, broširana vezava

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIK

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 125. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl,

Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate,

Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJA SODELAVCA

Peter Šilak, Miha Pavšek

LEKTORIRANJE

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško,

Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

NAKLADA: 4200 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljjanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije,

Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana,

po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali

po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu:

<https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

080 18 93

Transakcijski račun PZS

IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 48 EUR, 72 EUR za tujino, posamezna številka 4,80 EUR, poletna številka 5,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25 % popusta na letno naročnino Planinskega vestnika (36 EUR, tujina 62 EUR). Letna naročnina e-revije 40 EUR, za člane PZS 30 EUR, kombinacija tiskane in e-revije 64 EUR (za člane PZS 48 EUR). Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Na poti na Sleme

Foto Otton Naglost

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Kjer gora meče svojo senco

S smrtjo v gorah nimam bližnjih izkušenj. Brez premisleka bi rekla, da si jih tudi ne želim, saj podoba smrti v gorah povezujem s polomljenimi udi v nenaravnem položaju, izmaličenimi obličji in veliko krvi, čeprav se zavedam, da ima tudi v gorah, tako kot v dolini, smrt mnogo obrazov. Za nevpletene ima lahko celo romantični pridih; tako se mi je zdelo ob odhodu Tineta Miheliča: ko se je odzval svojemu zadnjemu klicu gora, je za vedno zaspal na polički z razgledom na mogočno triglavsko steno. Kako drugače kot v naročju Julijskih Alp bi se lahko poslovi njihov poet?

V gorah sem smrti prišla najbližje, ko sem s kmetije Ancel na Jezerskem strmela v dve temni piki na snegu pod Vikijevo svečo. Tistega dne sta se v zaledenem slapu smrtno ponesrečila Tomaž Petač in Miha Vreča. Moji soplezalci so odhiteli pod slap, sama pa sem neprijetne občutke preganjala ob čaju v kuhinji na Anclovem.

Najbolj se me je z gorami povezana smrt dotaknila v čudnem obdobju jeseni leta 2008, ko sta v mesecu in pol ugasnili življenji dveh vrhunskih alpinistov, Pavleta Kozjeka in Mihe Valiča. Pavleta sem poznala od daleč, Miha od blizu, saj je bil moj *ferajnovski* kolega. Odhod obeh me je pretresel; dojela sem, da v alpinizmu ni nedotakljivih in da so pravi junaki pravzaprav tisti, ki jih umrli pustijo za seboj. Svojci alpinistov, gorskih reševalcev – konec koncev vseh, ki zahajajo v gore. Tisti, ki se vse življenje spoprijemajo z odhajanjem najbližjih v gore – in ki se morda nekoč spoprimejo tudi z bolečino praznine, ki ostane, ko usoda zamahne z repom, in gore – morda celo za vedno – obdržijo ponesrečene v svojem objemu.

O tem piše Maria Coffey v izjemni knjigi *Where the mountain casts its shadow*. Maria se je soočila z eno najhujših posledic alpinizma – smrtjo partnerja, ko je leta 1982 na severovzhodnem grebenu Everesta izginil znani britanski plezalec Joe Tasker.

V knjigi, ki je nastala na podlagi njene lastne izkušnje in pogovorov z znanimi alpinisti in njihovimi svojci, išče odgovore na vprašanja, kaj žene alpiniste k dejanjem, ki bolj ali manj očitno ogrožajo njihova življenja, in zakaj svet kljub neštetim tragedijam še vedno hvali njihove podvige. Z razumevanjem poznavalke razkriva temne plati ljubezni do ljudi, ki se podajajo v takšno tveganje: vzpone in padce, dolge ločitve, nenehno grožnjo izgube in raztreščena življenja zaradi plezalskih nesreč.

Bolečina ob izgubi osebe, ki nam je blizu, je univerzalna – in hkrati zelo individualna, ne glede na to, kje ugasne življenje. Kako se spoprijeti z njo, kako jo "predelati" in preoblikovati v moč, nam je v pogovoru za temo meseca povedal psiholog, svoja razmišljanja o življenju in smrti pa je prispevalo še nekaj posameznikov z različnimi izkušnjami smrti, povezanih z gorami.

Včasih nas šele slovo bližnjega opomni na to, kako živimo, čeprav nam smrt sleherni dan tiho in negibno sedi na ramenih. Ravno zato, ker je slepa potnica, tako radi pozabimo nanjo – in se prepogosto vedemo, kakor da bomo živeli večno. Smrt je želja nekaterih, olajšanje mnogih in konec vseh, so besede rimskega filozofa Seneke. Najsi jo sprejemamo kot naravno dejstvo ali kruto usodo, z nami je, da nas opozarja, da se življenje dogaja tukaj in zdaj. Škoda bi ga bilo zamuditi.

Mateja Pate

4

7

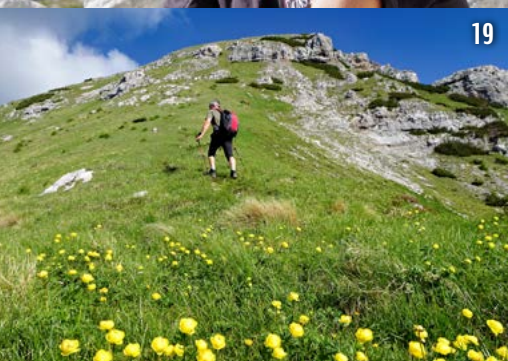
10

13

16

19

UVODNIK

1 **Kjer gora meče svojo senco**

Mateja Pate

TEMA MESECA

4 **Razgled z gore smrti**

Mojca Volkar Trobevšek

7 **Smrt se ne sliši**

Klemen Belhar

10 **Gore so življenje**

Tadej Trobevšek

13 **Od bolečine do spoštljivega spomina**

Viki Grošelj

16 **Predelovanje travm zahteva čas**

Žarko Rovšček

SPOMINI

19 **Ostale so mi najine stezice**

Jana Remic

GORSKO REŠEVANJE

22 **Življenje je kljub vsemu pozitiv vabljivejš**

Jernej Ržen

INTERJUJ

24 **Pogovor s Petrom Novotnyjem**

Damjan Slabe

KARNIJSKE PREDALPE

28 **Skriti zakladi Furlanskih Dolomitov**

Olga Kolenc

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI**

22

24

28

32

41

45

ZAHODNE JULIJSKE ALPE

32 **Prezrti zvonik v ostenju Montaža**

Janez Turk

LEDENIKI

41 **Spremljanje in upravljanje alpskih ledenikov**

Po sporočilu za javnost
pripravil Miha Pavšek

GEOLOGIJA

45 **Šest tisoč let bitke med živim in neživim**

Andrej Šmuc, Nina Caf,
Maja Andrič

RAZJASNJUJEMO

48 **Je bil Zlatorog kozorog ali gams?**

Dušan Škodič

UZGOJA

52 **Gibanje po zavarovanih plezalnih poteh**

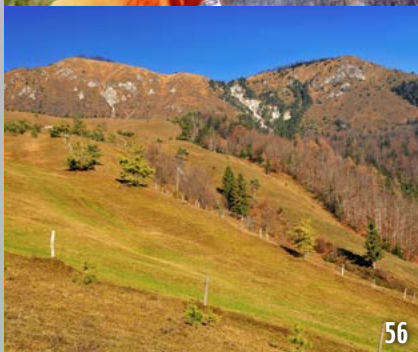
Mijo Kovačevič

48

52

56

58

66

DOŽIVETJE

56 **Napredni gorjanci**

Katja Tomšič

POGOVOR

58 **Jožica Kolar**

Andreja Erdlen

STRIP

60 **Šlajmerjev dom v Uratih**

Urška G., Matjaž B.

PLANINSKA ORGANIZACIJA

62 **Na skupščini o olimpijskem letu**

Zdenka Mihelič

GORNIŠKE VASI

64 **Baška grapa nova članica Gorniških vasi**

Zdenka Mihelič

TEKMOVANJE

66 **SPOT praznuje 70 let**

Zdenka Mihelič

MINIATURA

68 **Zakaj je v Vipavski dolini prepil?**

Oton Naglost

Naročilo na Planinski vestnik

Brezplačna številka
24/7: 080 18 93
01 43 45 684
trgovina@pzs.si
Ljubljana,
Ob železnici 30a

e-revija.planinskivestnik.com

Razgled z gore smrti

Sprejemanje konca

Davno leto 2004 se je začelo slabo. Že nekaj dni po novem letu je umrl moj 18-letni brat. To je bil prvi tesen in močan stik s smrtjo, ki je sicer prej že nekajkrat oplazila moje mlado življenje, a le z odhodom starih staršev, starejših ljudi iz okolice in žrtev gorskih nesreč, ki jih je v dolino nosil oče gorski reševalec.

Po nekem čudnem naključju sem še isto zimo kot lektorica sodelovala pri knjigi *Spomin in opomin gora – kronika smrtnih nesreč v gorah* avtorja Franceta Malešiča, ki sistematično opisuje, na kakšen način, kje in kdaj so ljudje – večinoma mladi – umirali v naših gorah. Delo kot delo, za mlado in izkušenj željno studentko je bila velika čast, da me je avtor povabil k sodelovanju. Zgodbe številnih so plavale skozi moje možgane, a nobena se ni dotaknila srca. Davni časi, ljudje z orumenelih fotografij, nekateri tudi mlajši od mene. Strele, padci, nenadna slabost, bolezen, plezalske nesreče, nespametnost.

Kljub vsemu znanju in zavedanju nevarnosti me to ni prav nič odvrnilo od takratne velike ljubezni – plezanja. Ker se ljubezen rada množi, je z alpinizmom prišel tudi fant in kot toliko drugih mladih parov sva zajemala življenje z veliko žlico. V stenah, na sončnih meliščih, na divjih vrhovih, v vroči Paklenici, v prostiranih gozdovih je bilo eno samo veselje in mladost je prekipevala od želje po novem. Smrt se je potuhnila in kdaj pa kdaj le za spoznanje zamahnila s svojim neprizanesljivim repom. Na primer takrat, ko je moj

fant gorski reševalec sredi najhujše nevarnosti za plazove s kolegi z vrha Grintovca reševal izgubljena planinca. Ali takrat, ko je spomin na brata nenavdno oživel in je vsa potlačena žalost privrela na dan ob najbolj nenavadnih situacijah. Moder človek z izkušnjami bi rekel, da se je v ozadju vsega brstenja in norenja pripravljala življenjska lekcija, čustva in misli, s katerimi mlad človek nima niti želje niti časa obracunati, pa so tiho čakali na svojo priložnost.

Padec

Želja po neznanih obzorjih, ki takrat ni bila združljiva z mojimi študijskimi obveznostmi, naju je ločila, a hkrati za vedno povežala. Slovo se je zgodilo na razbeljenem parkirišču pred blokom, a med naju se je naselil čuden hlad. Njega muči slaba vest, ker mi pušča poletje, v meni skrb prerašča v strah. Ni tako, kot želiva. Nenavdno za mlada zaljubljenca si formalno izmenjava zadnji dotik, pogled se izgubi nekam za bloke in gore nad mestom so nema priča, da se takrat z menoj v Ljubljano na izpit odpelje tudi slutnja.

On je odšel na odpravo v perujske Ande, jaz po izpiti s kolegom iz gledaliških vod na "strokovno ek-skurzijo" v London in okolico. Nenavaden čas je bil to. V eni roki neskončna količina časa, potovanje, dogodivščine in veselo pričakovanje, v drugi tiha skrb in neprestano iskanje dostopa do medomrežja, ki je vsaj za silo omilil bolečino ločenosti. E-pisma so letela čez ocean in vzdrževala mlado ljubezen. Nekega ležernega popoldneva v neki londonski pivnici pa je priletel tudi SMS z nenavadno vsebino.

"Moje sožalje."

Najprej pomislim, da je malo pozno za takšen izraz sočutja, saj je brat že pol leta pokopan, nato zmedene misli prekine mamin telefonski klic. Najtežji telefonski klic, ki ga je mama opravila v življenju. Sporočilo je jasno, nedvoumno.

Moj fant je mrtev.

Na aklimatizacijskem dostopu na neko nepomembno goro sredi andskih vršacev je padel v ledeniško razpoko. Kako nenavadno, pomislim, tudi moj oče je v francoskih Alpah pred mojim rojstvom padel v ledeniško razpoko, a se je k sreči rešil in svojo srečno karto plačal z amputacijo dlani. Mama je v tistem davnem poletju pod Mont Blancom v ledenem objemu mrzle alpske noči tudi za las ušla smrti in tudi njo so rezali. Je le naključje ali je moj fant poravnal račun za to, da sem jaz na svetu? V objemu smrti sem bila, še preden sem se rodila, in ta objem ne popušča. Mar ima življenje res tako sprevržen smisel za humor?

V trenutku je vsega konec. Z njim je njegov prijatelj in soplezalec, trudi se po najboljših močeh, da bi truplo spravili v dolino in nato uredili vse potrebno za pogreb v domovini. Zrušim se na tuj pločnik v tujem mestu in mimo mene se vali reka tujcev. Tudi

moj prijatelj ureja vse potrebno, da spravi sicer živo, a nefunkcionalno telo, moje telo, na letalo in v domovino. Kruti resničnosti naproti. Del mene dojema počasi, drugi del sploh ne dojame. Telo se zakrči in v naslednjih dneh se jok menja z ječanjem. Vele mesto s svojo naglico ni kraj za spopad z osebno tragedijo, mimoidoči brez kančka sočutja nadaljuje svoje poti. Moja, do zdaj znana pot, je končana.

Izgubljanje

Brezkončni tedni čakanja na pogreb so mučni, pogreb je lep. Na zelenem pomolu sredi prelepe doline, poslednja soba večnosti z razgledom. Kot mehka odeja se žalost ovije okoli vsega, kar sem, in me varuje pred resnico, ki je še daleč od zavesti. Občutek, da si ljubljen, sprejet in povezan z vsemi žalujočimi, se v grozljivo praznih tednih po pogrebu dokončno izkaže za varljivega. Ljudje pozabljajo, odhajajo, nadaljujejo. Ti čakaš, da bo bolje. Včasih čakaš, da se vrne. Kdaj pa kdaj si na robu norosti, ko v sanjah zaživi in te šele mrko jutro opomni, da je resničnost eno samo umanjkanje. Smrt (o)sebe, ki jo ljubiš, je v nekem pogledu smrt (o)sebe, kot se poznaš. Smrt sebe. Ostaneš potopljen v vsakdanje hrepenenje, sam z načrti, sam z željami, ki so jalove. Ljubezen brez dvojine je obsojena na životarjenje. To je ljubezen brez sadu in brez miru. Poletje ni več poletje, ampak žalobna mešanica brezizhodnosti in neskončnega čakanja na jesen.

Sprejemanje

Smrt je dokončna. Za njim ostane esenca, vse tisto, kar je bilo najlepše, najmočnejše. Izpred oči ga izgubim kmalu po pogrebu. Fotografije mu delajo krivico, zato jih ne gledam. Vonjam ga še pozno v

Razgled z gore smrti je prostran; k njej prihajajo starši, žene, možje, otroci, sestre, bratje, hčere, sinovi, prijatelji ...

Foto Dan Briski

jesen. Njegovo prisotnost čutim naslednjih nekaj let. Ni ga. Ne bo ga. Nikoli več ... v polnosti dojamem šele, ko rodim prvega otroka. In nato drugega in tretjega. Takrat me novo življenje nauči, da ima vse svoj začetek in konec. Da je konce treba sprejeti, ker brez njih ni novih začetkov.

Uračanje

Gore so kraj spomina. V njih je ujet njegov duh. Grob je pomemben, a gore so kraj, kjer je najbližje. V prvih mesecih po nesreči je bilo zame ključnega pomena, da grem v gore. Postale so moje pribežališče, bližnjica do izgubljenega človeka. Kraj kontemplacije in stika s tistim delom sebe, ki ne bo nikoli umrl. *Ti ne boš nikoli umrla, ker tudi vrba ne umre*, me pomirja Strniševa pesem; literatura je poleg gorskega ambianta edini kraj zavetja.

Po vseh teh letih mi je v gorah in v poeziji še vedno najbližje. Med vrhovi in med verzi se me dotakne posebna ganjenost, dotik bližine in globoke povezanosti. V dolinskem življenju lahko minejo dnevi, včasih tudi tedni, ko se le bežno spominjam mladega človeka, ki je ključno zaznamoval mojo pot, a v gorah v trenutku oživi. Zato so zame gore kraj, kamor se hodi s posebno naravnostjo, tako kot gre človek v svetišče.

Ljudje, ki so v gorah izgubili življenje, so našli večno slavo, saj v očeh ljubih postanejo junaki. Njihova imena se znajdejo na spominskih ploščah, v kronikah, v spomin ljudi se zasidrajo kot posebna bitja, ki jim je dana neobičajna, nenavadna smrt. *Kdor umre*

mlad, ga bogovi ljubijo, pravi ljudska modrost. Morda zato, ker mu je prizanesena bolečina dolgotrajne bolezni, izgubljanje in iskanje smisla v srednjih letih ali breme starosti. A kdor umre mlad, je prav tako mrtev in prikrajšan za vse tegobe in radosti poznejšega življenja. Zato me ta slovenski pregovor nikoli ni pomiril, ampak se mi zdi zgolj piškava tolažba za tiste, ki ostajamo.

Uztrajanje

Šele z oddaljene perspektive in po preteku časa žalujoči počasi dojamem, da nas je veliko, ki smo utrpeli izgubo. Razgled z gore smrti je prostran; k njej prihajajo starši, žene, možje, otroci, sestre, bratje, hčere, sinovi, prijatelji ... Mene je izkušnja prebudila v drugačen svet z razširjenim dožemanjem in globljim vpogledom vase in v svoje življenje. Ni naključje, da sem se kmalu po grenki izkušnji z izgubo poročila s človekom, ki je postal alpinist in gorski reševalec, čeprav to ni bil, ko sva se spoznala. Brez gora si preprosto nisva mogla biti blizu. Ker imamo "gorjani" to tako v krvi, je nemogoče, da bi živeli nepovezani z gorami. Smrt se še vedno občasno oglasi s svojo nepreklicnostjo in zareže v naš vsakdan po kakšni težki reševalni intervenciji, ki v meni znova in znova, kljub številnim izkušnjam, odpre rano strahu in priključke težko slutnjo izgube. Mož odhaja in mož se, hvala bogu, tudi vrača. Z gora nosi mrtve in žive, mene pa opominja na to, da ostajam čuječa in odprta za oboje – življenje in smrt. In da me imajo bogovi neizmerno radi, ker mi je dano okušati zorenje in obirati zrele sadove. ○

*Gore so kraj
spomina. Postale so
moje pribežališče,
bližnjica do
izgubljenega
človeka.
Foto Matevž Lavrič*

Smrt se ne sliši

Izkušnja o umrlih tovariših

Smrt se ne sliši, se ne otipa, nima okusa. Smrt se vidi. Gre za edini čut, ki nam pomaga razpoznati mrtve, potem ko so mrtvi. Ker takrat ne govorijo, se nas ne dotikajo, nas ne okušajo. Podobno je z mislijo: ko mislimo, znotraj sebe vidimo kopico podob. In podobno je s sanjami: ko sanjamo, je, kot bi gledali nekakšen nenavaden film znotraj sebe. Morda prav zato razmišljamo o smrti in o njej celo sanjamo?

Pogosto ne vidimo gora, ki so nam najbolj blizu - preblizu, da bi jih videli. Tako blizu nam je smrt.

Foto Dan Briški

Ko razmišljam o smrti, vidim različne podobe, ki so neposredno ali po kakšni asociaciji povezane z njo. Ena od podob, ki se vedno prikaže, je Storžič. 2132 metrov smrti nad morjem. Gora, ki sem jo obiskal neštetokrat, velikokrat tudi potem, ko je postala vidna misel o smrti. Ne vidim je iz svojega doma, toda ko se le malo vzpnem, se prikaže. Ko plezam, ko tečem, ko kolesarim, ko se sprehajam, me vedno zasleduje podoba smrti.

Verjetno se to sliši strašljivo, morda morbidno, travmatično. V resnici se mi zdi domače in neizogibno. Ko vidim Storžič, se počutim povezan z domom. Priznam, raje imam enako domače Košuto, Begunjsčico in Vrtačo, ker so prijaznejše, brez omenjene mrčnosti. Vendar če bi me nekje daleč vprašali, pod katero goro sem doma, bi brez dvoma odgovoril, da pod Storžičem. To je tudi najbolj res.

In, pomislite, pogosto ne vidimo gora, ki so nam najbližje – preblizu, da bi jih videli. Tako blizu nam je smrt. Slavni šaman je rekel, da nas vedno spremlja, da je vedno na doseg roke. V tej bližini nam govori, da

je to življenje trenutek, ko zasvetimo v večnosti. Prav smrt pa je posebna moč, ki nas priganja k življenju. Številni alpinisti, ko govorijo o smrti, govorijo o tem, kako jo izzivajo, bežijo pred njo, se je zavedajo in predvsem želijo preživeti. Tvegajo, da bi živeli.

Žal vsem ne uspe. Najboljše zgodbe alpinizma so predvsem pustolovske zgodbe o preživetju. Zgodbe o smrti so zgodbe o nesmislu. Tudi ko razmišljamo, zakaj in kako je kdo umrl v gorah, kot bi želeli rešiti skrivnost, si moramo vsako smrt pojasniti z nekim nesmiselnim vzrokom. Plaz, zdrs, padec, opast, kamen ... Bila je na doseg roke in življenje se je za hip odmaknilo malo dlje.

Življenje mine. Kresnička zagori in se kmalu izgubi v temi. Za mrtvega je konec; za mrtvega ni več smrti, ki ostane živim. Preživelim. Nanje pade teža smrti. Oni morajo živeti z izgubo, z mislimi, s podobami, sanjami. Nekateri jim težko ubežijo. Beg pred žalovanjem zahteva čas in spretnosti umetnika pobegov. Žalujočim za umrlimi v nesrečah je predvsem težko razumeti, kako in zakaj se je to zgodilo. Zakaj takrat,

Alpinizem in druge zahtevnejše dejavnosti v gorah terjajo odločnost, a kaznujejo vsako brezbržnost in lahkomišelnost.

Foto Matjaž Lavrič

zakaj njim, zakaj prav tisti dan? Bi jih lahko ujeli, jim preprečili, da bi šli v gore, bi skočili nanje in se jih oklenili, da bi ostali doma? Lahko bi ... Ampak če bi, to potem ne bi bili več isti ljudje. Verjetno bi zgolj umirali malo počasneje.

Ko si alpinist, se moraš zavedati, da boš izgubil prijatelje in znance. Vedeti moraš, da boš živel s preživelimi. Morda boš ti preživel? Morda boš ti za seboj pustil preživele? Če boš gorski reševalec, se boš srečal s smrtjo in z njenimi posledicami za žive. Verjetno boš to sprejel, se navadil, predelal, sicer boš do smrti bežal pred smrtjo, ki bo ves čas ob tebi. Lahko se ti zgodi, da boš tisti, ki ga v tem begu kličejo preživel. Iskal boš psihologa, ki bi jim pomagal, z njimi boš hodil na kraj smrti, poslušal boš njihove zgodbe preživelosti.

Imam srečo, da mi gore niso vzele nikogar od najbližjih. Živi so vsi bratje, ki so alpinisti, in vsi prijatelji, ki so postali napol bratje. So mi pa gore vzele ljudi, s katerimi sem bil večkrat na isti vrvi in s katerimi sem živel življenje okrog gora. Skoraj vse je vzel Storžič; zato je zame postal podoba smrti. Ko se vzpenjam nanj, se mi zdi, kot da bi hodil po pokopališču. Ne morem ne misliti na ljudi, ki jih ni več. Pri tem ne vem več, koliko so podobe, misli, ki jim pravimo spomin, resnične; ali pa so le trik spominjanja, ki stke svojo tkanino iz tistega, kar se je zgodilo, iz posnetkov, ki so mi jih pokazali kolegi reševalci, in iz dodatka, ki se je sam ustvaril v mislih.

Vidim Filipa (Benceta), ki negibno leži na plazu. Zraven vidim kolega reševalca in psa, ki sta ga našla. Tega spomina ne bi smel imeti, saj me ni bilo zraven. Kljub temu je spomin ustvarjen in je, kakršen je. Spominjam se tudi nedoumljivosti, da se to zgodi odličnemu alpinistu na najbolj domači gori.

Vidim tudi pogreb Janka (Megliča) v Lomu pod Storžičem. Pod Storžičem, kjer se je zgodila nesreča ob podobni nedoumljivosti.

Vidim tudi tisti dan, ko so na tej isti gori umrli trije ljudje v dveh različnih plazovih. Spominjam se posnetkov, ko so reševalci bežali pred ponovnim plazom. Spominjam se njihovih obrazov po akciji. Ne vem, ali sem kadar koli videl bolj utrujene obraze. Ne od telesnega napora, temveč od vsega, kar se je zgodilo.

Vidim helikopter, ki pristane na travniku. Vidim pisana zimska alpinistična oblačila, ki vsebujejo nekaj podobnega tekočini. To so bili še zjutraj ljudje, ki sem jih poznal. Zdaj so trupla, ki jih z reševalcem letalcem polagava na travo. Ko končava, mi reče, da ima dovolj. Želi zamenjavo. Kličem, telefoniram, on pa po travniku hodi v daljavo in nikdar več ne stopi v reševalni helikopter.

Vidim raztros pepela na vrhu Bele peči, na vrhu stene, kjer sva s Slavcem (Rožičem) plezala pred to zimo, ki se je ravno končala. Tu je bil njegov *becirk*, tu je bil najbolj doma in tu je, kot je sam večkrat govoril o tem, spremenil agregatno stanje. Ko je pepel padal čez steno, je potegnil veter in ga posul po nas. Zdelo se je, kot da bi nas hotel objeti in ostati z nami.

Vidim tudi druge smrti, morda še nasilnejše in bolj travmatične. V resnici ne vidim smrti, vidim le posledice. Kot pravi medicina: stanja, ki so nezdržljiva z življenjem. Vidim se, kako sem navezan pod zaledenim slapom in stojim na zamrznjeni krvi. Vidim, kako sem čez nekaj let spet tam, na neki drugi zamrznjeni krvi.

Vse to pride s tem načinom življenja. In težko najdem besede, ki bi tolažile in pomirjale. Ne pristanem v kakšno modrovanje, ki naj bi nas pomirjalo v nekakšni

vzvišeni poetičnosti. Niti ne privolim v to, da vsi, ki umrejo v gorah, umrejo srečni. Ker o tem ne moremo soditi, saj se še nihče ni vrnil in poročal, kako je bilo. Kar vemo, je, da so se v gorah mnoga življenja končala prehitro in pogosto resnično banalno. Mene je to napeljalo k dvema sklepoma. Prvi je, da se moramo izo-

gibati dejanj, ki so resnično preveč tvegana. Pri tem ni toliko pomembno, kako težka je smer ali pot, ključno je, kako ravnamo, ko presojamo mejo sprejemljivega tveganja. Zgolj nekaj korakov po strmih spomladanskem snežišču lahko pomeni – in je pomenilo – smrt. Brez cepina, derez in čelade bi bila vrnitev nujna. Alpinizem in druge zahtevnejše dejavnosti v gorah terjajo odločnost, a kaznujejo vsako brezbržnost in lahkomišelost.

Drugi sklep je, da je ljudi o tem treba ozaveščati. Mnogi imajo veliko željo. Nekateri resnično in iskreno hrepenijo po gorah. Drugi želijo izstopati in to počno z neprestanim razglašanjem svojih vzponov, pogosto podpovprečnih. Da bi to počeli relativno varno, potrebujejo znanje. Pogosto morajo slišati tudi zgodbe, skozi katere se prenašajo izkušnje. Ena od teh izkušenj je tudi izkušnja o umrlih tovariših.

Prav v teh časih se zaradi starosti ter osebnih in poklicnih okoliščin začenjam zavedati, da vse bolj postajam nekdANJI alpinist. Ali kot me vodi uradna statistika: alpinist veteran. Vem, da bom v gorah lahko ustvaril še dosti lepih spominov, a nikoli več ne bom plezal tako dobro kot sem. Kar koli storim, gre počasi na slabše. Čas za dolge in zahtevne vzpone, v mojem skromnem *rangu*, je očitno minil. Ostanejo mi le spomini. Neke druge podobe, ki so popolnoma drugačne od tistih, ki sem jih opisal. Podobe, zaradi katerih je bilo vredno prehoditi to pot. (Kako sva se Slavcem *matrala* in zabavala v Hruševi spominski smeri.) Zdaj se želim še dolgo spominjati in vztrajati pri reku: dober alpinist je star alpinist. ●

Da bi v gore hodili relativno varno, potrebujemo znanje. Pogosto moramo slišati tudi zgodbe, skozi katere se prenašajo izkušnje. Ena od teh izkušenj je tudi izkušnja o umrlih tovariših.
Foto Andrej Trošt

Tadej Trobevšek

Gore so življenje

Srečanja s smrtjo

Padec v gozdu, udarec v glavo. Ne vemo, ali diha.
 Mlinarsko sedlo, srčni zastoj, oživljanje na kraju.
 Iskalna akcija pogrešane osebe, stika z njo ni mogoče vzpostaviti.
 Zdrs, Kamniško sedlo proti Logarski dolini, aktiviran helikopter.
 Na območju Skute pogrešan 44-letni Madžar, ne oglašja se na telefon.
 Mož bruha in ima težave s srcem na Gojški planini.
 Adrenalinske dejavnosti – padec v sotesko Predaselj med hojo po traku.
 Najden neodziven planinec na poti na Kokrsko sedlo.
 Po padcu v steni ne vzpostavi več stika s soplezalcem.

S smrtjo sem se srečal zgodaj. Nisem še hodil v šolo, ko je umrl moj stari oče, ki je bil tudi gorski reševalec. To so bili časi, ko je pokojnik do pogreba ležal na svojem domu na parah. Natančno sem spremljal, kako so atovo telo zadnjič umili, oblekli. Začasno so ga prevezali, kjer je bilo treba, da so udi in čeljust ostali poravnani, in ga, ko se je telo ohladilo, položili v krsto. Vaška skupnost, sosedje, moški, ženske, vsak je opravil, kar je bilo v njegovi moči, da so pokojnega dostojanstveno in človeku primerno pospremili na zadnjo pot od doma do več kilometrov oddaljene cerkve in vaškega pokopališča, kjer so moški pred tem skopali luknjo, v katero so nato spustili krsto in po obredu zasuli z zemljo. Skupnost se je tako poslovila od nega od svojih.

Naslednje srečanje s smrtjo je bilo težje, morda najtežje. V sedmem razredu sem bil s sestro in leto starejšim prijateljem na smučanju na Veliki planini; na zadnji vožnji med vračanjem proti gondoli je prijatelj v smuku odpeljal v dolino, pri tem pa padel. Posledica padca sta bili počena vranica in aorta. Našel sem ga nezvestnega, ga spravil k zavesti, sestra se je odpeljala po pomoč. S teptalcem za sneg smo ga odpeljali do gondole, nato v dolino, rešilni avtomobil ga je do Kamnika peljal brez sirene. V Kliničnem centru je žal umrl. Novice o smrti nisem hotel sprejeti in sem še dolgo verjel, da bo Grega nekega dne spet prišel nazaj. A ga ni bilo.

Pri delu v gorski reševalni službi sem se s smrtjo srečal že nekajkrat. Vsakič je težko. Ne tako, kot je bilo takrat, ko je umrl prijatelj, a vseeno težko. Spomnim se, kako sem prvič sodeloval v akciji, ko je ugasnilo življenje, in prišel tudi v stik s truplom. Intenzivnost tega dogodka me je spremljala še zelo dolgo.

Konec življenja je nekaj, za kar vemo, da enkrat pride, čisto verjamemo pa temu ne, sploh ko gre za koga, ki ga poznamo – kaj šele zase. Šlo je za padec v sotesko Predaselj, med hojo po traku (*slackline*) je 35 metrov v globino omahnil 33-letnik, nekdo, ki sem ga poznal, sicer plezalec in človek, poln energije. Voda ga je odnesla in ga zagozdila pod naplavljenе hlode, prijatelji so mu poskušali pomagati, a ni šlo. Reševanje je bilo izredno težavno, sodelovali smo gasilci, gorski reševalci, a nam nikakor ni uspelo priti do nesrečnika. Na pomoč je zato prišel član potapljaških reševalcev, ki smo ga po deroči reki spustili do mesta, kjer mu je uspelo na plezalčev plezalni pas pritrditi našo vrv, s katero nam ga je z velikimi napori uspelo dvigniti iz soteske. Pogled na pokojnika imam še danes v spominu.

Prav tako mi je v spominu ostal znanec, ki ga je pozimi v gozdu pod Kamniškim Dedcem zasul sneg; s sondiranjem nam ga je uspelo najti naslednji dan. Negibno in trdo telo, ki je ostalo v položaju, kot ga je zasul sneg. Pri njem smo v žepu našli telefon, ki je po pripovedovanju prijateljev prejšnji popoldan in večer dolgo zvonil v prazno, preden se je izpraznila baterija. Še danes si težko predstavljam te občutke nemoči in groze, v katerih se je znašel mož in oče dveh otrok, ko ni mogel storiti ničesar, niti za milimeter premakniti roke, kaj šele, da bi lahko v žep segel po telefon, se oglasil in sporočil, kje je. Če bi to kakor koli pomagalo, saj vemo, da smrt pod snegom nastopi hitro.

Ko se stena konča

Najpomembnejša veščina, ki jo pri svojem delu reševalci, pa ne samo gorski, ves čas urimo in obnavljamo, je nudenje prve pomoči. Konec koncev je to tisto, kar lahko komu olajša bolečino, trpljenje, ki nastane ob

padcih, zdrsih in drugih nesrečnih dogodkih. Večina ima naša dejanja, naša oskrba učinek. Človeku je nekako lažje kljub zlomom, zvinom, udarcem ali krvavitvam. Ne gre pa vedno tako. Med najpomembnejša znanja spadajo protokoli temeljnih postopkov oživljanja. Gre za tanek rob, konec stene, ki ji rečemo življenje, in se pne navzgor, in točko, na kateri se ta vzpon konča in prevesi na drugo stran, v dolino, kjer vlada tišina, kjer je mir, kjer ni ne vetra ne petja ptic.

Človeško telo ima svojo logiko, svoja pravila in zakonitosti. Vedno se zgodi, da – ne glede na to, kako močno si želimo, prizadevamo, koliko energije vlagamo – na koncu telo človeškemu življenju postavi piko. Večkrat sem že sodeloval pri oživljanju človeka, ki se je iz neznanega razloga zgrudil, padel po tleh. Če gre za sta-

Tanek je rob med življenjem in smrtjo.

Foto Vladimir Habjan

Kaj je tisto, kar odloča, kje ostanemo, ko nas težnost neusmiljeno vleče navzdol: sreča, naključje, božji dotik, angel varuh? Foto Vladimir Habjan

rejšje ljudi, je najverjetnejši razlog zastoj srca, ki ga z zunanjo masažo poskušamo "prebuditi", prepričati, da ponovno začne biti, živeti. Dvakrat so bili prisotni tudi svojci. In obkraj nas je presunil izredno močan trenutek, ko je po skoraj uri oživljanja zdravnik rekel: "Konec je."

Čas se je ustavil, pritekale so solze. Do takrat upanje ostaja, mogoče še ni konec, morda se da še kaj narediti. Ljudje v takih trenutkih obstanemo, obnemimo. In nato, čez nekaj trenutkov, pridemo nazaj. Svojci spoprijemanje z odhodom ljube osebe preložijo na pozneje, začne se urejanje podrobnosti za pogreb.

Gore za razliko od dolinskega življenja ne odpuščajo. Naše napake hitro kaznujejo - in račun včasih poravnamo tudi z življenjem.

Foto Vladimir Habjan

Izreče se sožalje in življenje gre naprej. Navidezno. Začne se žalovanje v vseh svojih korakih in z vsem časom, ki ga ta zahteva. Oživijo spomini, dogodki, ki nas spominjajo na nekoga, ki se mu je izteklo tuzemeljsko bivanje. Žalovanje običajno traja dolgo, zelo dolgo po tem, ko se vsakdanje stvari že davno vrnejo v normalne tirnice. Vsak mali povod, ki vzbudi spomin na ljubo osebo, ki je ni več, nas opomni na našo krhkost in minljivost.

Še en rojstni dan

Kamniški konci skrivajo ogromno lepot in koticov, ki jih je vredno obiskati. Danes, v času hitrega dostopa do slik in videov, ki jih največkrat samopromocijsko na spletu objavljajo bolj ali manj večji obiskovalci nekoristnega sveta, je tako idej, kam na izlet, praktično neskončno. A slike in videi so nekaj popolnoma drugega, kot sta svet in teren okoli nas.

Pred nekaj leti je ruska družina dopustovala na Veliki planini. Oče se je odločil, da bo za popestritev nedeljskega popoldneva svojega sedemletnega sina peljal po poti čez Rigelj v dolino. Ker Googlovi zemljevidi ne povedo vsega in velikokrat zavajajo s potmi, ki

jih telefon prikazuje, v naravi jih pa ni, sta pohodnika zašla na teren, ki je postajal vse bolj prepaden in nevaren. Po nekem čudežu je očetu, ki je v eni roki držal svojega sina, z drugo roko med drsenjem po ozkem grabnu uspelo zagrabiti debelo vejo grma in tako ustaviti padec čez dvajsetmetrski skalni skok. Nahrbtnik sta izgubila že prej; k sreči je telefon ostal v žepu, da sta lahko poklicala na pomoč. Dobri dve uri je trajalo, da smo ju našli; s soroševalcem sva najprej splezala nad njiju in se nato z vrha po vrvi spustila do že skoraj obnemoglega očeta in popolnoma prestrašenega sina. Oče noge, s katero se je opiral v skalo in tako preprečeval padec, ni več čutil. Trepetala sta na grušču nekaj deset centimetrov pred navpičnico. Ko sem prišel do njiju, me je v trenutku prešla misel, da sta na meji. Meji med življenjem, ki ga je oče krčevito držal v obliki tiste tanke veje, in smrtjo, ki ju je čakala nekaj centimetrov naprej. Neverjetno previdno in pazljivo sem z vrvjo najprej zavaroval sina in nato še očeta. Ko sva ju spustila do kolegov pod steno, nam je vsem odleglo. Otroku, ki je malo pred tem praznoval rojstni dan, smo tako podarili še enega.

Tanka je meja

Kaj je tisto, kar odloča, kje ostanemo, ko nas težnost neusmiljeno vleče navzdol, še danes ne vem. Je to sreča, naključje, božji dotik, angel varuh? Zakaj po nekom seže roka rešiteljica, po drugem ne? Zakaj nekdo opazi razpoko v ledu, drugi pa si pravi: Ah, bo že, kaj se pa lahko zgodi!? Sam še nisem sodeloval v akciji ali slišal za nesrečo v hribih, ki bi se zgodila kot splet nesrečnih naključij, na katera človek ne bi imel vpliva. Vedno, ampak zares je vedno človeški dejavnik glavni razlog sosledja dogodkov, ki na koncu pripeljejo do tragičnega zaključka. To je lahko odločitev, da gremo na turo prepozno, lahko podcenjujemo zahtevnost poti ali smeri, lahko podcenjujemo krutost gorskega okolja, vremena, temperatur. Mogoče oprema nikakor ni primerna za razmere in okolje, v katero se podajamo, mogoče naše telo ne bo preneslo napora, ki ga od nas zahteva pot, morda psihično nismo dovolj pripravljeni na izziv.

Veliko je dejavnikov, a na koncu je vedno človekova odločitev. Nekaj nas očitno žene na pot, o kateri se morda zavedamo – ali pa ne – da poleg lepot skriva tudi pasti. Kot so sirene v grški mitologiji s svojim petjem mornarje in njihove ladje vabile na čeri, ki so pomenile njihov bridki konec, tako tudi nas gore velikokrat vabijo in kličejo s petjem, ki se mu ne znamo upreti. A kot si je znal Odisej pomagati z nasveti čarovnice in je kljub petju siren ostal živ, smo tudi mi vsakič tisti, ki se namesto na čarovnico lahko opremo na lastne in tuje izkušnje in znanje ter se v ključnih trenutkih znamo odločati pravilno. Ne poskušajmo izzivati s hojo po robu, prehitro se namreč lahko odlomi oprimek, za katerega se držimo, ali skala, na kateri stojimo. Gore v primerjavi z dolinskim življenjem ne odpuščajo. Naše napake hitro kaznujejo – in račun včasih poravnamo tudi z življenjem. ●

Od bolečine do spoštljivega spomina

Spomini na umrle soplezalce

*Strašno težke so bile smrti prijateljev, soplezalcev na odpravah v Himalaji.
Foto Matevž Lavrič*

Med razmišljanjem o pobudi, naj zapišem svoje misli o smrti v gorah, sem se najprej zavedel, da je bila ob vseh pozitivnih doživetjih in spoznanjih, ki so mi jih gore omogočile, žal tudi smrt kot soplezalec ves čas navezana na nevidno vrv tesno obme.

Z vso silo me je zadelo čisto na začetku, konec šestdesetih let prejšnjega stoletja, ko sva z bratom Silvom postala ena obetavnejših navez v Sloveniji. Skupaj bi morala odpotovati v francoske Alpe, a sem se nekaj mesecev pred odhodom poškodoval med treningom na Turncu. Silvo je v Francijo leta 1970 vseeno odpotoval s prijatelji z odseka. Pristrčno in odkrito sem mu zavidal, ko je odhajal na pot. Čez nekaj dni nas je dosegla vest, da se je smrtno ponesrečil. Moje življenje se je s silovitim zamahom obrnilo na glavo. Visoke ideale, smisel življenja, opoj plezanja in bivanja v gorah, veličastno prizorišče odraščanja in dragocenega samopotrjevanja, so zagrnili trpkost, sivina in brezupen nič. Samozavest, ki so mi jo dajale gore, je splahnela. Iskal sem vero in zaupanje v kar koli, hkrati pa dvomil o vsem. Ta zgodnja streznitev, da se smrt ne dogaja samo drugim, ampak tudi mojim najbližjim, in to v gorah, ki so mi toliko pomenile, je bila še bolj boleča.

Kot gorski reševalec sem se s smrtjo soočil večkrat. Bil sem zraven, ko smo ponesrečenega uspeli potegniti nazaj v življenje, včasih pa se tudi ni izšlo. Delovanje v gorski reševalni službi je bilo zame velika šola za življenje. Strašno težke pa so bile tudi smrti prijateljev, soplezalcev na odpravah v Himalaji. Zato ker smo bili do trenutka tragedije več dni in tednov ves čas skupaj. Delali in živeli za isti cilj, sanjali iste sanje.

Začelo se je na Everestu leta 1979. Vodja šerp Ang Phu je s Stipetom Božičem in Stanetom Belakom - Šraufom kot druga naveza, za Nejcem Zaplotnikom in Andrejem Štremfljem, dosegel vrh. Med sestopom so morali bivakirati. Noč so po čudežu preživeli brez poškodb. Zjutraj, ko so se že sešli s prijatelji, ki so jim prihiteli na pomoč, je Ang Phuju zdrsnilo. Padel je več kot dva tisoč metrov globoko. To je bilo zame preprosto preveč. Preveč za sedemindvajsetletnika, ki je živel za vrh najvišje gore sveta, potem pa v tednu dni doživel orkan dramatičnih dogodkov, ki so vsak zase

*Živim se bodo rane
zcelile, prijatelji
se bodo navadili na
izgubo. Nepreklicno
pa je konec neke
poti, nekega
življenja, neke
misli, nekih hotenj,
načrtov ...*

Foto Dan Briški

terjali tedne, da je razumel, sprejel in skušal najti smer v življenju, ki je bilo pred njim. Veliki napori, poraz in omrzline tik pod vrhom, zmagoslavje prijateljev, drama med sestopom, ki se je že srečno zaključevala, potem pa zdrs in smrt prijatelja. Nepopravljiva in dokončna. Zdelo se mi je, da ne more biti huje.

Pa je bilo. Leta 1983, ko smo v prvenstveni smeri v južni steni 8163 metrov visokega Manasluja že presegli višino 7000 metrov, je orjaški ledeni plaz zgrmel na pot, ki je vodila do vznožja stene, in zasul Nejca Zaplotnika in Anteja Bučana. Nesrečo sem zgrožen opazoval iz stene in v nekaj minutah prihitel na mesto, kjer sem ju zadnjič videl. Nejca nam je uspelo izkopati. Mrtvega. Ante še danes počiva pod tonami ledu pod goro. Nejca smo prenesli z ledenika in ga pokopali na travnatem morenskem robu. Zbrali smo se okoli gomile. Povedal sem nekaj besed o njem, o tem, da je v dobrih tridesetih letih doživel več kot marsikdo v vsem svojem življenju, o tem, da je vedno vedel za svojo pot, ki se s smrtjo ni končala. Nadaljevali jo bomo mi, njegovi prijatelji, za nami pa rodovi mladih plezalcev, ki jim bo vselej velik zgled. Bilo je veliko besed, v katerih smo iskali uteho. Toplih in prijaznih, a vse je zbledelo ob dejstvu, da Nejca, živega in nasmejanega, nikoli več ne bo med nami. V duši se mi je podiral svet.

Leta 1989 sem z makedonskim plezalcem Dimetom Ilijevskim, Stipetom Božićem ter šerpama Sonamom in Adživo dosegel vrh Everesta. Vso noč smo vsak zase sestopali z vrha sveta. Prva sta se do šotorov na južnem sedlu vrnila Sonam in Adživa. Ob pol štirih zjutraj še jaz in malo za mano Stipe. Dime, edini, ki je imel dovolj dodatnega kisika tudi za sestop in je bil zato hitrejši od nas, pa je v tistem bolj begu nazaj v življenje kot sestopu z gore napravil drobceno napako in se za vselej izgubil. Omahnil, zaspal med počitkom

ali odtaval na kitajsko stran gore. Še en dan smo ga čakali na južnem sedlu, če bi mu po čudežu uspelo nekako preživeti noč. A nič se ni premaknilo, le veter je dvigal snežne zastave čez razbrazdano lice gore. Nam je ostala le vrnitev v življenje tam spodaj in korak vanj je bil težak, opotekav in žalosten. Sestopali smo in skušali pozabiti, da je življenje včasih tragedija, v kateri moramo nastopati tudi takrat, ko bi bili za vse na svetu raje kje drugje.

Dve leti pozneje, spomladi 1991, smo iz baze pod 8586 metrov visoko Kančendzengo lahko le po oddajniku nemočno spremljali Marijo Frantar in Jožeta Rozmana. Zaradi močnega vetra in izčrpanosti sta morala odnehati le 150 metrov pod vrhom in se začeti vračati. Ob pol sedmih zvečer sta se javila zadnjič. Da ne vesta, kje sta in kam morata. Potem je oddajnik ostal nem. Strmeli smo vanj, pričakujoč čudežni preobrat, vest, da sestopata, da bo še vse v redu, da je bilo tisto govorjenje le trenutna slabost. A oddajnik je ostajal tih.

Lepo jutro nam je vtilo nekaj upanja, da se jima je uspelo prebiti do šotora tabora štiri. To nas je netilo vse dopoldne. Vsak od nas v bazi je verjel, upal v nemogoče. Ob dvanajstih pa so nas prijatelji, ki so jima šli naproti iz tabora tri, obvestili, da so malo pod taborom štiri našli njuni trupli. Vseh iluzij je bilo konec. Dan je bil tako lep in mil, kot da bi se narava hotela odkupiti za tragedijo. Želeli smo se zaposliti s čimer koli, da bi pozabili, nekako ušli resnici. A ko si za hip obstal, te je zavedanje resnice ohromilo. Nesmiselno je bežati pred dejstvi. Nič nam ne bo prihranjenega.

Leta 1993 nam je v viharju, ki je nenadoma izbruhnil, uspelo doseči vrh 8611 metrov visokega K2. Z Zvonkom Požgajem sva se vrnila v tabor štiri, kjer sta bila Boris Sedej in Boštjan Kekec, ki sta do sem

priplezala iz tabora tri in naj bi naslednji dan poskusila nadaljevati proti vrhu. Stipe Božić in mehiški prijatelj Carlos Carsolio sta z vrha do šotoru prišla šele jutraj, potem ko sta zašla in preživela tvegan bivač nekje nad južno steno. Šest se nas je stiskalo v šotoru za dva. Jasno je bilo, da moramo čim prej navzdol. Vihar je še vedno divjal. S Carlosom sva poskusila in po čudežu nama je uspelo sestopiti do tabora tri. Po oddajniku sva sporočila prijateljem, da je sestop tvegan, a mogoče. Odločili so se, da bodo počakali še eno noč, ker se je Boštjan slabo počutil.

Naslednji dan je vihar še trajal. Sestopal sem naprej in prisluškoval sporočilom z gore. Okoli enajstih se je oglasil Stipe. Komaj sem prepoznal njegov glas, poln najhujše stiske in obupa. Sporočil je, da je Boštjan že od jutra v nezvesti, da so ga nekako uspeli pripraviti za transport navzdol. Po strmini pod šotorom jim ga je kljub viharju s strahovitimi napori še uspelo spuščati. Na ravnini pred tveganim in nevarnim spustom z Rame pa je Boštjan umrl. Izčrpani, pomrzni in na pol slepi zaradi snežne slepote so se Stipe, Zvonko in Boris nekaj dni pozneje le izvili iz viharnege pekla ter dosegli bazo. Le malo je manjkalo, da niso za vselej ostali na gori.

Zadnjo noč med vračanjem proti domu sem se ležec na prostem pod bleščečimi zvezdami Karakoruma

v mislih dotaknil obrazov prijateljev in soplezalcev, brez katerih sem se s preteklih odprav vračal domov. Ang Phu, Nejc, Ante, Dime, Marija, Jože in Boštjan. Kako sem si želel, da bi bili takrat ob meni. Da bi skupaj strmeli v zvezde, čutili toplino zemlje in se ob pojemajočem večernem ognju pogovarjali o preteklih doživetjih in prihodnjih načrtih. Fizično to ne bo več mogoče. V srcu in spominih pa bodo še naprej hodili z menoj po poteh, ki smo jim bili zavezani.

Tudi danes, med pisanjem teh vrstic, ko se je bolečina po dolgih letih počasi preoblikovala v prijazen, spoštljiv spomin nanje, so z menoj. In ne bi se mogel bolj strinjati s Tonetom Škarjo, ki je ob smrti Nejca Zaplotnika zapisal: "Živim se bodo rane zacelile, alpinizem bo zapolnil praznino, prijatelji se bomo navadili na izgubo. Nепreklicno pa je konec neke poti, nekega življenja, neke misli, nekih hotenj, načrtov, kar pač vse človek je. Človek ni del množice, je enkratno in neponovljivo bitje, nenadomestljiv predvsem za sebe samega. Množica je večna, človek minljiv. Nejc bo živel naprej v svoji družini, prijateljih, knjigi, toda umrl je sam zase, umrla je njegova pot, nikoli se ne bo mogel srečati, ne bo si mogel seči v roke: 'Pridi, povej mi!' Za tem bogastvom, ki ga ne bo, jočem. Brali bomo še o mnogih slavnih dejanjih, podobnih si kot jajce jajcu. Nejc pa je živel in pisal svojo dušo, svoje misli, svoje sanje." ●

Mnogim alpinistom so gore tudi grob. Pod Manaslujem je grob Nejca Zaplotnika.

Foto Viki Grošelj

Žarko Rovšček

Predelovanje travm zahteva čas

Pogovor s psihologom Žarkom Trušnovcem

V *Planinskem vestniku* smo leta 2014 objavili daljši intervju z magistrom psiholoških znanosti, alpinistom in gorskim reševalcem Žarkom Trušnovcem. Nastal je v letu, ko mu je Občina Tolmin podelila plaketo za dolgoletno človekoljubno delo. Letos ga je ob koncu maja Občina Tolmin za njegovo življenjsko delo na humanitarnem področju imenovala za častnega občana. Je tudi prejemnik prestižne mednarodne nagrade, srebrne plakete za solidarnost (Targa d'Argento 2017). Tokratni pogovor z njim se nanaša na temo tega meseca. V njem se nisva dotaknila le nesreč v gorah, ampak – zaradi podobnih posledic – tudi nesreč na splošno.

Žarko Trušnovec
Foto Miljko Lesjak

V gorah se zgodi le del nesrečnih dogodkov, ki so sicer sestavni del našega življenja. Ali je smrt (v gorah) še vedno tabu?

V veliki meri to še vedno velja, ne samo za smrt v gorah, še posebno, če mislimo pri tem na mlade. Smrt se danes sprejema drugače, kot se je nekoč.

Včasih, ko so ljudje umirali doma, smo se z njo srečevali že kot otroci, danes pa je tak način slovesa od najbližjih že redek. Velja zmotno prepričanje, da to ni nekaj, o čemer bi se lahko pogovarjali z otroki.

To je vedno težak udarec za svoje. Tisti, ki jim mora to sporočiti, se znajde pred težkim vprašanjem, kako to storiti na primeren način.

Večinoma to po uradni dolžnosti opravi policija. Pri nesrečah v gorah pa ta vloga lahko doleti gorske reševalce. Takrat morajo oni sporočiti tragično novico. Sorodnike je treba z žalostnim dogodkom sezniniti stvarno, povedati samo tisto, kar zares vemo in o čemer smo prepričani, brez strokovnih izrazov in olepševanja. Zaradi šoka, v katerem prizadeti prve vesti najprej niti ne dojamejo ali slišijo, je treba to običajno večkrat ponoviti. Otroke je treba sezniniti na enak način in jim potem pustiti, da postavljajo vprašanja.

Gorska reševalna služba pri nas ni organizirana profesionalno, ampak na prostovoljni osnovi. Človeško in popolnoma normalno je, da se vsak smrtni primer, ki ga doživijo, dotakne tudi reševalcev. Kako se spopadate s tem?

Kdor se je odločil za tovrstno prostovoljstvo, mora pričakovati, da se prej ali slej sreča tudi s smrtnimi dogodki. V okviru tečajev prve pomoči za pripravnike GRS in za vodje intervencij se obravnava tudi ta tematika. Zelo važna je tudi splošna klima znotraj reševalnega kolektiva oziroma način dela. Logično je, da se nesreče s smrtnim izidom dotaknejo tudi reševalcev, še posebno če so njihovi reševalni posegi pogosti. Nekatere najbolj obremenjene postaje jih imajo lahko tudi več v enem dnevu. Zato mora biti poleg tehničnih vidikov sestavni del analize po končani reševalni akciji tudi vprašanje o psihičnem počutju reševalcev oziroma razbremenilni pogovor. Prav je, da postaja to v okviru reševalnih kolektivov vse bolj običajna praksa.

Ob poklicnem delu in dejavnosti v GRS si bil več let tudi vodja državne ekipe Civilne zaščite za psihološko pomoč, ki se aktivira ob večjih nesrečah. Kako skupina deluje?

Ob težki nesreči s številnimi žrtvami, ki se je leta 2008 pripetila med gradnjo HE Blanca na spodnji Savi, se je izkazalo, da nimamo primerne organizacije za psihološko pomoč. Zato se je sčasoma oblikovala skupina psihologov, ki se odziva na poziv vodij intervencije. Skupina deluje kot enota v okviru Civilne zaščite (CZ) Slovenije in šteje okrog šest psihologov, pogodbenih pripadnikov CZ. Običajno v hujših primerih vodja intervencije zaprosi za pomoč na telefonsko številko 112, od tam pa se po Centru za obveščanje Republike Slovenije poveže z vodjo ekipe psihologov. Ta stopi v stik z reševalci, nato se eden od psihologov – po potrebi tudi več, običajno najbližji – vključi v delo, da opravi razbremenilni pogovor. Po potrebi je teh pogovorov tudi več. Predvideni so za pripadnike Civilne zaščite, gorske reševalce, gasilce, potapljače reševalce, vodnike reševalnih psov ... Žal za tovrstno pomoč drugim ljudem, npr. tudi svojcem žrtev nesreč, sistemsko še ni poskrbljeno, kar je pravzaprav neka siva lisa. Zato ni malo primerov, da se svojci ponesrečencev obračajo neposredno na katerega od članov skupine psihologov.

To doživljam pogosto tudi sam. Čeprav smo formalno postavili meje (reševalci v sklopu civilne zaščite – prebivalstvo), je človeško, da tudi v takih primerih pomagamo. Če si reševalec prostovoljec, se temu ne moreš izogniti. Zase menim, da se moram vključiti.

Ne nazadnje se gibam v okolju, kjer poznam številne ljudi, med katerimi je veliko tudi mojih nekdanjih učencev in njihovih staršev, številnih udeležencev planinskih in drugih taborov, svojcev reševalcev ipd.

Kakšen je običajno odziv ljudi, ki so soudeleženi pri smrtni nesreči ali so bili vpleteni kot reševalci?

Med reševalci je različno: nekateri so redkeje, drugi pogostejše udeleženci reševalnih akcij, odvisno tudi od obremenjenosti postaje. Razlika je tudi v tem, ali so sodelovali v akciji z določene razdalje ali pa so imeli neposreden stik z mrtvimi. Za slednje – kar seveda velja tudi za druge ljudi – je značilno, da posledično slabo spijo, da imajo grozave sanje, se izogibajo mestu nesreče in se otepajo s prisilnimi mislimi o nesreči. Pri reševalcih je treba čim prej opraviti razbremenilni pogovor in ga po potrebi ponoviti. Postaje imajo za te naloge predvidene zaupnike, v težjih primerih pa prosijo za pomoč omenjeno skupino psihologov pri CZ.

Smrt je za svojce izreden dogodek, ki mu sledi različno dolg proces žalovanja. Kakšno je vedenje o načinu in poteku te vrste psihične regeneracije? Kako pomagati prizadetemu?

Dogajanje delimo v štiri faze. Najprej nastopi šok, ko ne zaznamo čustvenega odziva prizadetega, ki deluje bolj ali manj samodejno. V tej fazi je najvažnejše nudenje pomoči pri organizaciji življenja. Prizadeti potrebujejo npr. prevoz, denar ali nekoga, ki opravi zanje določena najnujnejša dela. Druga faza je obdobje odpora, ki lahko traja od nekaj tednov do več

*Gore so lepe - a v njih se lahko srečamo tudi s smrtnimi dogodki.
Foto Dan Briški*

mesecev. Takrat žalujoci potrebuje poslušalca. V prvi fazi običajno obkroža najožje svoje veliko ljudi, ki jih v drugi fazi primanjkuje. Takrat je treba organizirati več zrelih in ozavešenih poslušalcev, ki sledijo večkrat ponavljajoči se izpovedi prizadetih brez vpadanja v besedo in poučevanja. Če prizadeti nimajo možnosti o izkušnji večkrat pripovedovati nekomu drugemu, težko preidejo v tretje obdobje žalovanja. Imenujemo jo faza dezintegracije, ki lahko traja eno leto ali več. Takrat potrebujejo pomoč za stvari, ki so važne za nadaljnje življenje in se jim zdijo v tistih trenutkih nepomembne. Od pomoči bližnjih in strokovnjakov je odvisno, kako bo potekal proces žalovanja in se zaključil s četrto fazo reintegracije. Odmiki od tega procesa lahko vodijo v bolezenska stanja.

Kako ravnati preventivno?

Naj omenim, da si prizadevamo tudi za to, da bi se v višjih razredih osnovnih šol čim več učencev vključilo v izbirni predmet *varstvo pred nesrečami*. V sodelovanju z Rdečim križem organiziramo tečaje prve pomoči na šolah in na tematskih taborih. Mlade spodbujamo, da se udeležujejo tovrstnih tekmovanj, seznanjamo pa jih tudi s pomenom krvodajalstva. Tako jih v današnjem času, v katerem postajamo v medsebojnih odnosih vse bolj odtujeni, vzgajamo v sočutne in empatične ljudi. Učinkovitost teh prizadevanj pa je odvisna tudi od posluha vodstva šol, ki je zelo različen. Neljubi nesrečni dogodki so del našega vsakdana, zato je prav, da smo nanje čim bolj pripravljeni. To še bolj velja za tiste, ki se ob svojem delu po-

Narava veliko
pripomore k celjenju
duševnih ran.
Foto Matevž Lavrič

Ali se je pri psihološkem delu z alpinisti in reševalci na splošno v zadnjih letih kaj spremenilo v korist strokovnejše obravnave ob težjih nesrečah?

Zadnja leta se v okviru programa izobraževanja za vodje alpinističnih šol (inštruktorje) obravnava tudi problematika psihičnih težav ob nesrečah. Gorski reševalci se na to pripravljajo med usposabljanjem iz prve pomoči. Posttravmatskemu sindromu so namenjene tudi določene učne ure pri izobraževanju gasilcev, vodnikov reševalnih psov, potapljačev reševalcev in drugih pripadnikov civilne zaščite. Pri reševalcih je zelo pomembno tudi razumevanje domačih in da imajo dovolj širok krog prijateljev, ki jim omogočajo ali pomagajo, da nesrečne dogodke, s katerimi se srečujejo, lažje in sproti "predelajo".

gosteje srečujejo z nesrečami. Sicer pa je na splošno jasno: če imaš težavo, okoli katere se neprestano vrtiš kot v zaprtem krogu, ne bo rezultata. Zato se priporočajo številne tehnike, od dihalnih vaj do avtogenega treninga, ampak to lahko uporabljajo le ljudje, ki so to obvladali že pred travmo ali izgubo. Za ostale je, po mojem mnenju, najboljši nasvet, da oblečejo trenirko, obučejo športne copate in prehodijo ali pretečejo deset kilometrov. Če to ne pomaga, naj to opravijo dvakrat. Šport in gibanje v naravi k celjenju duševnih ran veliko pripomoreta. Zavedati se moramo tudi tega, da se hujše travme ne da predelati na hitro, za to je potreben določen čas. ●

Ostale so mi najine stezice

Njegov odhod

*Sončni žarek je tvoja božajoča dlan. Šepet vetra je tvoj šepet ...
Tukaj si. Nasmeh mi preleti obraz ...*

Jasen, mrzel zimski dan naju je spremljal ob sestopu po grebenu. Snežna odeja je bila trda, šla sva počasi in previdno. A le trenutek neprevidnosti ali nepazljivosti je bil, mogoče je stopil v snežno luknjo, skrito pod plastjo snega. Mogoče se je spotaknil z derezo, ne vem. Zavrtelo ga je, padel je, se zakotalil po strmini in se ustavil nekaj metrov niže. Krik mi je zastal v grlu, vzelo mi je sapo, me stisnilo pri srcu ... Obstala sem, potem pa stopila do njega.

»A si v redu? Kako si me prestrašil!«

Videla sem, da se je tudi on prestrašil, naslednji trenutek pa se je že umiril.

»V redu sem, saj ni bilo nič hudega,« me je miril.

Na srečo, sem pomislila ob pogledu na strmini na obeh straneh grebena pod nama. Po nekaj minutah sva se »sestavila« in nadaljevala sestop.

Vse je v redu, sem se prepričevala.

V naslednjih mesecih sem ob najinih pogovorih in načrtovanjih, ko naj bi šla na zahtevne ture, prepogosto imela izgovore. Šele čez čas sem ugotovila, da podzavestno iščem lažje poti, ker je v meni ostal strah. Strah pred padcem. Strah pred njegovim padcem.

Greva se nadihat svežega zraka

Srečala sva se na planinskih pohodih. Se počasi zbliževala. Moje samotne poti so postale najine poti.

*Ostale so mi najine stezice.
Ogromno sva jih prehodila. Včasih v tišini, včasih v pogovoru. Vedno skupaj, prijazno in ljubeznivo.*

Foto Jana Remic

*Bolečina in žalost
prihajata v valovih.
Ne vem, kateri val
prinaša lep spomin
in na katerem
bo priplavala
žalostna misel.
Foto Jana Remic*

*Skupaj sva preživela
nekaj dragocenih
let, ki mi bogatijo
življenje s čudovitimi
spomini. Kljub
fizični praznini, ki
včasih grize, sem
prepričana, da sva
še skupaj, da se
še srečava, da je
nekje blizu.
Foto Jana Remic*

Postale so najini pogovori, smeh, hoja, zaupanje, razumevanje. Postala sva nerazdružljiva, živela drug z drugim, drug za drugega. Bila sva le še midva. Oblačen januarski dan je bil napovedan. Zimsko hladen. Sredogorje je bilo kopno.

»Ali greva na Dobrčo?« sem ga vprašala, saj sem vedela, kako rad ima to goro. Opazila sem iskrice veselja v njegovih očeh in počasi sva se odpravila. Se spotoma ustavila v njegovi priljubljeni pekarni, da je potem v avtu pojedel še toplo štručko.

Uživala sem v hoji, v svežem zraku. Nekaj časa je hodil pred mano, potem je ostal nekoliko zadaj. Sredi poti se je pritožil, da mu je slabo. Pil je in nadaljevala sva hojo. A njegova slabost se je stopnjevala.

»Tople štručke tik pred hojo res niso najboljša ideja,« sem ugotavljala. Bila sva že na zadnji četrtini poti, ko sem videla, da se počuti vse slabše. Počival je, kar je bilo zanj nenavadno, saj je običajno on čakal mene.

»Še malo si oddahni. Ko bova prišla gor, boš spil šnops in ti bo odleglo,« sem ga tolažila. V trenutku, ko je bil bolje, se je znova pognal v breg. A kmalu je spet obsedel na skali ob poti. Stala sem pri njem, postajalo

me je strah, čutila sem, da ni dobro. Hkrati sem bila prepričana, da bo njegova slabost minila ...

Naenkrat je padel in nepremično obležal. V trenutku sem bila ob njem ... Klicala sem ga, globoko v srcu sem čutila grozljiv strah, a hkrati upala, da ni res. Iskala sem telefon, klicala reševalce, ga rotila, naj vendar pokaže, da je še z mano, ga oživljala ... Ko sem skušala potipati njegov utrip, nisem čutila svojih prstov. Nisem si več zaupala, ko nisem čutila njegovega diha in upala sem, da le jaz ne čutim ... Kako dolgo je trajalo?

Prihod dveh pohodnikov, ki sta prevzela masažo srca, ko se mi je že temnilo pred očmi ... Prihod reševalcev ... Ravna črta na listu, ki meri srčni utrip. V meni je vse kričalo ... Ne on, on je zdrav! Moj ljubljani je zdrav, prosim, naj živi! Kako dolgo se je boril zdravnik? Čutila sem, v kakšnem šoku je moje telo, a hkrati sem čutila močno sočutje fantov, ki so prihiteli na pomoč. Minute so minevale, njihovo minevanje je dajalo krhko upanje.

Potem je do mene pristopil zdravnik: »Moje sožalje ...« Bilo je nedoumljivo. Želela sem si le, da se to ne bi dogajalo ... Da bi se čas zavrtel nazaj in bi bil še ob meni. Bilo je, kot da vse opazujem iz neke oddaljene perspektive in še vedno sem upala, da bo razplet drugačen.

Ko so fantje zapirali vrečo, sem se zganila: »Prosim, rada bi se poslovila od njega,« sem rekla tiho. Bili so ob meni, ko sem se klekajočih nog opotekla nekaj metrov in ko sem pokleknila k njemu, so mi dali prostor in čas ...

Uprašanja se urstijo ...

Le kaj ostane? Vprašanja? Strah? Izluščim kak odgovor? Čez nekaj mesecev bi se oba upokojila, le z nekaj tedni razlike. Veselila sva se teh dni. Ko ne bo več treba ves čas gledati na uro. Ko bova lahko razmišljala le še, kam bova šla. Ko bova lahko zjutraj poležala v postelji in se pogovarjala in nama ne bo treba prav nič. Ko bova lahko samo še hodila ... Skupaj sva kovala male načrte in projekte, se veselila zamisli, prostega časa ...

Kmalu je prišel ta čas. Čas moje upokojitve. Samo moje. Bolečina ob raznih prelomnicah je neizmerna, včasih nepričakovana.

Ostala je žalost. Vprašanja o smislu. Ostajajo tiha jutra, polna praznine. Ostaja tisoč vprašanj brez odgovorov. Vsak dan pomislim: kako bi ga preživela skupaj? Kam bi šla? S kom bi se družila?

Ob meni so čudoviti ljudje, ki mi res ogromno pomenijo in so mi v oporo, v tolažbo, mi dajejo pogum. Moji čudoviti hčeri, otroci. Moja sestra. Nekaj zlatih prijateljc. Z njimi se lahko družim, pogovarjam, včasih jokam. Odkrivam nove, širše ravni razmišljanja in sestavljam nov svet. Svet, v katerem še vedno živi najina čudovita ljubezen, ki presega dimenzije časa in prostora, a hkrati je to svet, ki me spodbuja, naj živim dalje, naj uresničujem najine cilje in sanje. Naj živim z otroki, naj grem s prijateljicami v gore in včasih znova sama.

Po dolgem letu in več se vse pogostejše zavedam, kako iskreno sem hvaležna, da nama je bilo dano, da sva skupaj preživela nekaj čudovitih let; nekaj let, ko je bilo življenje lepota, harmonija, radost, smeh in ljubezen. Skupaj sva preživela nekaj dragocenih let, ki mi bogatijo življenje s čudovitimi spomini. Kljub fizični praznini, ki včasih grize, sem prepričana, da sva še skupaj, da se še srečava, da je nekje blizu.

Bolj kot kdaj koli prej sem prepričana, da so nam v življenju določene izkušnje namenjene. Da smo na ta svet poslani prav z namenom izkustva določenih situacij. Da lahko preprečim padce, če se izogibam nevarnim potem, ne morem pa preprečiti nečesa, na kar nimam vpliva. Čemu torej strah? Čemu nezaupanje? Zakaj ne živim z zavedanjem, da je v nekem, nam še nedosegljivem razumevanju Življenja vendar vse v redu?

Da, določeni strahovi vedno ostajajo. Strah za otroke. Za ljubljene ljudi. Bolj ko ljubiš, bolj se skuša vtihotapiti strah. Učim se, še vedno se učim zaupati. Verjeti, da je življenje izkušnja. Učim se živeti z zaupanjem, da je življenje meni tako ljubih oseb njihova izkušnja, ki jo zmorejo. Da so samosvoji. Da je prava Ljubezen sprejemanje: včasih drugačnosti in – čeprav nam je neizmerno težko – včasih tudi izgub. Da nam je dano izjemno število čudovitih, sončnih dni in izkušenj, mi pa smo prepogosto pozorni le na svoje strahove, na nezaupanje, na nezadovoljstvo.

Ali greva na Dobrčo?

Nekaj časa je minilo, da sem zmogla iti spet na Dobrčo. A kmalu sem vedela, da bom hodila tudi tja gor. Gore me spremljajo v vseh obdobjih mojega življenja, mnogokrat so mi tihe samotne stezice dajale moč in pogum, veselje in nove zamisli za reševanje vsakdanjih težav. On je Dobrčo imel rad, veliko lepih spominov na najine vzpone me veže na goro. Torej sem nekoč zbrala pogum in šla. Pozneje s sestro in leto po njegovem odhodu s prijatelji.

»Ali greva na Dobrčo?« glasno vprašam v praznino najinega doma. Ignoriram tišino in pogledam fotografijo, s katere se sproščeno in veselo smehlja.

Strma stezica je po močnem deževju pošteno spolzka in me zaposli, da ne razmišljam. Čez čas zalotim svoje misli. Znova premlevam trenutke njegovega odhoda in včasih občutim kot kamen težko bolečino, ki mi ne da dihati. Ko se zavem teže bolečine, zadiham, prepodim boleče misli in skušam hoditi ob komaj zaznavnih zvokih gozda.

Bolečina in žalost prihajata v valovih. Ne vem, kateri val prinaša lep spomin in na katerem bo priplavala

žalostna misel. Včasih pospešim korak, da prediham in prepodim težo trenutka. Včasih, vse bolj pogosto, pa val le opazujem in ga nežno pošljem nazaj na široko gladino morja, kjer se izgubi. Valovi prinašajo tudi čudovite spomine. Ko sem prišla na širok pašnik pod kočo, sem opazila čudovito, rumeno preprogo cvetja ... Pred nekaj leti smo bili prav tak čas tukaj, mali deklici sta tekli čez travnik in vriskali od veselja. Ko pa se je mlajša le malo pritožila, da ne bo hodila, jo je ves srečen že imel na ramenih.

Spomini ostajajo. Zato moram živeti lepo, bogato, ljubeznivo, zato je pomembno biti radoveden, vesel, zato je prav, da vsakemu dnevu dam priložnost, da je najlepši v mojem življenju. Ne, nikoli ne morem vedeti, ali me še čaka jutrišnji dan. Zato skušam današnjega preživeti, kakor najbolje zmorem in znam. Z ljudmi, ki jih imam rada, v gorah, ki jih imam rada ... Ostale so mi najine stezice. Ogromno sva jih prehodila. Včasih v tišini, včasih v pogovoru. Vedno skupaj, prijazno in ljubeznivo. Še vedno se mi, prepogosto, v spomin pritihotapijo trenutki njegovega odhoda. Včasih dopustim. Včasih pa tiho priključem lepe spomine, nasmejane, ljubeznive in zaupljive. In zvečer, pa naj bo dan poln nagajivih otrok, utruja-joč ali navdihujoč, naj bo dan poln sonca ali prelit z dežnimi kapljicami, naj bo dan oprakov ali pa čudovitih gorskih stezic, vsak večer je znova najin, ko mu ljubeče zaželim: »Lahko noč, Ljubezen moja ...«

Naj bo dan oprakov ali pa čudovitih gorskih stezic, vsak večer je znova najin, ko mu ljubeče zaželim: »Lahko noč, Ljubezen moja ...«
Foto Jana Remic

Jernej Ržen

Življenje je kljub vsemu pozitiv vajbrejšn

Žalostna intervencija

Več kot petnajst let je že minilo od takrat, vendar se na tisto reševanje velikokrat spomnim in dvomim, da ga bom sploh lahko kdaj pozabil. Spomin nima voznega reda in podobe tistega dne se mi včasih prikažejo med vožnjo v službo, med kolesarjenjem, na reševalnih intervencijah ali pa ob čudovitem razgledu po napornem vzponu na vrhu gore. Podobe, ki me spomnijo, da je življenje lepo, a zelo krhko, ter da je tudi v najtežjih trenutkih vredno upati in vztrajati naprej.

Lepa sobota je bila, maj v vsej svoji prekipelavosti in cvetoči pomladni lepoti. Maj – mesec mladosti, življenja in ljubezni, moj najljubši mesec. Ne vem več natančno, kaj sem delal tistega dne dopoldne, za vedno pa se je vtisnilo vame, kar se je zgodilo po kosilu in popiti kavi.

Zvok pozivnika zareže v umirjen pomladni dan. Na zaslonu je izpisanih samo nekaj osnovnih podatkov. Padec plezalca, zbor v bazi. Na hitro se preoblečem, vzamem opremo ter se odpeljem do zbirnega mesta, kjer že čakajo ostali reševalci. Usedemo se v naša terenska vozila in se odpeljemo proti mestu nesreče. Spremlja nas zavijanje sirene in utripanje modrih intervencijskih luči. Med vožnjo izvemo nekaj več podatkov o nesreči. Plezalec je pri opremljanju plezališča padel več deset metrov globoko čez steno, se zakotalil še nekaj metrov in obležal pod njo. Zelo verjetno je hudo poškodovan. Vodja intervencije aktivira še helikopter ter našega reševalca letalca in zdravnico.

*Tišina je kričala
v lepo majsko
popoldne. Preglasila
je šelestenje vetra,
pesem ptic, drseče
solze na licih ter
naše notranje krike
razočaranja in
nemoči.
Foto Vladimir
Habjan*

Kljub temu da se nam vozila na cesti umikajo, se nam zdi vse prepočasi. Prepočasi za nas in za fanta, ki leži v travnati kotanji pod steno in se verjetno bori za življenje. Prepočasi za njegove prijatelje, ki so ob njem in mu pomagajo po svojih najboljših močeh. Prepočasi za življenje, ki odteka iz fanta, in prepočasi za upanje, ki umira v njegovih prijateljih. Nič kaj veliko ne govorimo. Vsi premlevamo, katero opremo bomo vzeli s seboj, po kateri poti bomo najhitreje prišli pod steno in predvsem ali bo fant zdržal. Zdržal do našega prihoda in helikopterja, ki bi ga morda lahko odpeljal naprej v življenje.

Avto se sunkovito ustavi na koncu ceste in nas predrami iz misli. Naprej z vozilom na žalost ne gre, od tu naprej bo treba peš. Porazdelimo si opremo in se zaženemo v breg. S prijateljem sva zadolžena za nosila. Hitiva, kolikor nama dajo pljuča, noge in srce. Hitiva, ker morava ujeti življenje in čim prej priti do fanta, ker je vsak trenutek lahko prepozno. Spet je podobno kot na cesti, vse se zdi prepočasi. Noge so vedno težje, dihanje vedno globlje in telo vedno bolj razgreto. Ne, ne smeva počivati. Tudi drugi reševalci se trudijo in ne popuščajo, zato ne smeva niti midva. Naprej, gremo hitro naprej. Prijatelj je utrujen, a ne popusti. Tukaj ni nobene romantike. Zaradi napora je dobesedno med tekom izbruhal pico, ki jo je pojedel za kosilo. Tega skoraj ne opazimo, ker vsi hitimo naprej po ozki in strmi potki in tekmujemo s časom. V daljavi zaslišimo zvok helikopterja, višje pa se zaslišijo klici plezalčevih prijateljev, ki so nas opazili in nam signalizirajo, kako lahko najhitreje pridemo do njih. Uspelo nam bo, samo še malo, tako blizu smo že. Še nekaj višinskih metrov, še nekaj ostrih zavojev na poti in bomo tam. Helikopter zalebdi nad mestom nesreče, reševalec letalec in zdravnica se z opremo že spuščata na jaso pod steno. Upanje je vedno večje, čez nekaj trenutkov bomo tudi mi pri fantu. Vse bo dobro, tako lep dan je, vsi dajemo vse od sebe, od zdaj naprej bo šlo samo še na bolje. V mislih že kar vidim

fanta, kako bo čez nekaj tednov po rehabilitaciji prišel k nam na postajo ter nam v zahvalo, ker smo ga reševali, prinesel kakšno mrzlo pivo ali kokakolo. Oh, kako bo življenje še lepo. Samo še malo, da pridemo do njega in ga oskrbimo.

Z nosili in opremo skoraj pritečemo pod steno in se zaletimo v kruto realnost. Fant ne diha, njegovi prijatelji ga že oživljajo. Takoj pristopimo in še vsi zadihani prevzamemo postopke. Prijatelji se tiho umaknejo nekoliko nazaj. Razumljivo, utrujeni so in zaskrbljeni, oživljanje je namreč izredno naporno, čustvene obremenitve ob tem pa so zelo velike. Še posebej če oživljaš nekoga, ki mu zaupaš do te mere, da se z njim navežeš na plezalno vrv. Na vrv, ki simbolizira in povezuje največ, s čimer razpolaga vsak od nas, naše življenje. Ne kaže najbolje, ampak saj sta tu že naš reševalec letalec in zdravnica z dodatno zdravniško opremo.

Pomagamo jima, izmenjujemo se pri stiskih prsnega koša in pri izvajanju umetnega dihanja. Trideset stisov, dva vpiha. Trideset, dva. Trideset, dva. Menjava, na vrsti je drug reševalec. Trideset, dva. Trideset, dva. Uspelo nam bo, mora nam uspeli. Trideset, dva. Menjava, trideset, dva, trideset, dva. Zakaj je vse vedno bolj tiho? Zakaj nihče nič več ne reče? Zakaj imajo plezalčevi prijatelji solze na licih? Zakaj imajo reševalci sklonjene glave in žalosten pogled? Saj nam uspeva, mora nam uspeli, fant bo vsak trenutek zadihal! Trideset, dva, trideset, dva ... Zdravnica je za ramo rahlo prišla reševalca, ki je izvajal stiske prsnega koša, ter ga nežno potegnila stran. Odkimala je z glavo ... Še enkrat je preverila negibnega fanta, ki je spokojno ležal v travi. Smrt.

Fant je umrl. Kljub oživljanju, kljub trudu njegovih prijateljev ter nas reševalcev. Umrl je na lep pomladni dan. Tam, med skalami in pod steno, ki mu je pomenila veselje in izziv. Med prijatelji, ki jim je tako zaupal, da se je z njimi navezal na vrv. Na kraju, kjer bi lahko preživel še nešteto lepih trenutkov in kjer bi se lahko po preplezani težki smeri ozrl naokrog po teh svojih hribih in dolinah ter si zamrmral, da je življenje lepo. Tišina je kričala v lepo majsko popoldne. Preglasila je šelestenje vetra, pesem ptic, drseče solze na licih ter naše notranje krike razočaranja in nemoči. Tišina, ki nas je opominjala, da fanta ni več ter da je bil naš trud zaman. Globoka in neusmiljena tišina, ki je sledila izgubi mladega življenja in je nihče ni znal in upal prekiniti. Ker je bilo še za šepet preveč žalostno.

In tedaj mi je nekje globoko v nahrbtniku glasno zazvonil mobilni telefon. Za melodijo zvonjenja sem imel takrat nastavljen pesem *Pozitiv vabrejšin* skupine Zablujena generacija. Zvok je zarezal v prostor in je bil kot trk dveh svetov – življenja, ki gre kljub vsemu naprej, ter smrti, ki je pravkar požela. Zvok, ki je bil veliko preveč svetel in neizmerljivo preveč optimističen. Kot da bi nam pravkar umrli fant želel sporočiti, da je kljub vsemu vredno upati, živeti naprej ter da naj ga prijatelji ohranijo v lepem

spominu. Da naj se ne ustrašijo življenja ter da naj kljub njegovi veliko prezgodnji smrti še čim večkrat pridejo v plezališče ter uživajo v plezalnih smereh. Spijejo pivo po dnevu v plezališču in se spomnijo nanj ter na vse lepe trenutke, ki so jih preživeli skupaj.

Ne spomnim se več, ali mi je telefon takrat uspelo najti v nahrbtniku in utišati ali je moj prijatelj prej izgubil potrpljenje in prekinil povezavo. Od takrat naprej ta pesem zveni drugače in me na nek način vedno pretrese. Spomni me, da je življenje krhko in hkrati tudi nepredvidljivo lepo. Sporoča, da lahko včasih, tudi v najtežjih in najbolj temnih življenjskih trenutkih, najdemo nekaj, kar nam da vsaj malo upanja. Gorskim reševalcem nam je včasih dovoljeno, da prinesemo pomoč in pomagamo življenju, drugič pa prinesemo samo tišino, z ramo in sočutjem. Dve veliki nasprotji naše prostovoljne dejavnosti. Vedno, na vsako intervencijo pa se trudimo prinesiti človečnost. Pesem nas je vse prisotne vrnila iz tišine in nas opomnila, da moramo živeti, da gre življenje kljub tej boleči izgubi in neizmerni žalosti naprej.

Iz daljave se je zaslišal helikopter. Umrlega fanta smo pripravili za transport, nato pa ga je helikopter prepeljal v dolino. Tja smo se počasi in tiho vrnili tudi plezalčevi prijatelji in reševalci, vsak s svojimi mislimi, skrbmi in žalostjo. A vendar tudi z nekoliko upanja. Saj je vendarle pomlad. Življenje neustavljivo teče naprej. Včasih je res prehitro, nepredvidljivo in nerazumljivo, a ga je vredno živeti. Življenje je kljub vsemu *pozitiv vabrejšin*.

Naslednji dan po tej intervenciji sem praznoval svoj rojstni dan. Naj bo ta zgodba v spomin na fanta, ki svojega ni mogel nikoli več. ●

Iz daljave se je zaslišal helikopter. Umrlega fanta smo pripravili za transport, nato pa ga je helikopter prepeljal v dolino.
Foto Vladimir Habjan

Damjan Slabe

Truga nima žepov

Pogovor s Petrom Novotnyjem

Petra sem spoznal pred petnajstimi leti med turnosmučarsko odpravo na Elbrus. Med aklimatizacijsko turo do Pastuhovih skal nas je ujela bela tema. V popolni belini svežega snega, megle in difuzne svetlobe nismo več razločili, kje je zgoraj in kje spodaj. Tudi višina je naju s Petrom močno zdelala, tako da sva popolnoma izčrpana padla v enega od bivalnih sodčkov in se zavlekla na pragrad.

Petr Novotný
Foto Damjan Slabe

Naslednje ure sva se borila s slabostjo, bila več na stranišču kot na postelji in nič ni kazalo na to, da bova sploh sposobna za vzpon na vrh. Toda Primož in Nejc sta od nekje privlekla steklenici kokakole in kmalu sva se začela počutiti bolje. Vzpona s smučmi – še manj pa spusta – si nisem upal tvegati, saj sem imel občutek, da še enega smučanja v takih razmerah ne bi preživel. Kljub temu sem vrh dosegel med prvimi, Petr pa je z njega celo odsmučal. Takrat sem spoznal, kako odličen smučar je in da zares uživa šele, ko strmina pokaže zobe.

Ob neki priložnosti si mi govoril o družinski fotografiji, na kateri te mama kot dojenčka drži v naročju, skozi okno pa se zunaj na ulici vidijo tanki. Rojen si bil v Pragi. Te je kot otroka zaznamovala sovjetska okupacija takratne Češkoslovaške?

Rodil sem se osemindesetega, ravno ko so Rusi vdrli v Prago. Takrat se je za nas veliko stvari zaprlo, in to vse do leta 1989. Mamo je to zelo prizadelo in vzgajani smo bili v prepričanju, da tam ni prihodnosti.

Če hočeš nekaj narediti, doseči, v bistvu živeti, moraš nekam na zahod. To me je precej zaznamovalo. V primerjavi s Slovenijo Čehi takrat nismo mogli svobodno potovati. Vi ste lahko šli v Avstrijo, Italijo, Francijo ... Pri nas si moral zaprositi za dovoljenje, pa za devize. Doma nisi smel imeti nemških mark. Če so ti že dali dovoljenje za izhod iz države, ga gotovo niso dali celi družini, da ne bi ostala zunaj. V tistem času smo sicer lahko brez posebnega dovoljenja potovali v Vzhodno Nemčijo, na Poljsko in Madžarsko – tam sem bil kot otrok že večkrat. Prvič sem se podal drugam pri približno petnajstih letih, ko smo odšli v Jugoslavijo, seveda na morje. Bili smo velika skupina, napolnili smo cel avtobus in se odpeljali do Zadra, kjer nas je ob prihodu objel vonj po soli in borovcih. Nato smo obiskali nekaj otokov s kristalno čisto vodo, svoje raziskovanje pa zaključili v Splitu. Drugo, kar je bilo pomembno, pa je, da nismo bili bogata družina. Nismo imeli denarja, da bi potovali ne vem kam. Denar smo namenili za šport. Hribi so mi bili res všeč in že kot majhen otrok sem si rekel, da bom, ko bom velik, živel v hribih. Že od malega sem si zelo želel tudi smučati.

Bil si mestni otrok. Praga je veliko mesto z več kot milijon prebivalci. Ali ni nenavadno, da te je tako vleklo v naravo, v gore?

Bil sem malo drugačen. Predvsem mama je zame iskala šport, ki bi se odvijal v naravi, a hkrati tak, da se ne bi bilo treba voziti nekam daleč. Tako sem začel trenirati slalom na divjih vodah. Pol življenja sem tekmoval in temu res posvetil veliko časa. Bil sem med desetimi, petnajstimi najboljšimi v državi. Tekmoval sem tudi na mednarodnih tekmah, ki so bile poleti. Ko sem bil na fakulteti, me je še bolj vleklo v gore, čas za hribe pa sem imel pozimi, ko ni bilo tekem. V Sloveniji skoraj vsi najprej začnete plezati v skali, jaz pa sem začel plezati v ledu in turno smučati, šele pozneje sem se preskusil v skali. V bistvu sem hribe spoznal prej pozimi kot poleti.

Če bi te zdajle povabil, da greva preveslat Planinsko polje, ki je v teh dneh prav lepo zalito, ali pa nekam v gore, kam bi raje šel?

V gore.

Kaj ti najprej pride na misel, ko pomisliš na svoje prve alpinistične podvige? Ali si obiskoval alpinistično šolo?

Na Češkem takrat ni bilo alpinističnih šol, kot je to običajno v Sloveniji. Imel sem srečo, da sem imel dva kolega. Prvi je Čeh, učitelj športa na fakulteti in alpinist Roman Tomcik. Drugi je Slovak, gorski reševalec, pozneje tudi gorski vodnik Tibor Hromádka. Skupaj smo začeli smučati in plezati pozimi. Plezali smo v čeških Krkonoših na meji med Čecho in Poljsko, ki so nizki hribi, najvišji vrh je komaj 1602 metra visoka Snežka. Tam smo plezali kljub temu, da je park in se ne sme plezati. Pa v Nizkih Tatrach na Slovaškem. Z Romanom sva skupaj tekmovala v slalomu na divjih vodah, pozneje, po letu 1989, ko so se meje odprle, pa sva se preizkusila v podjetništvu in nekaj časa ljudi vozila na rafting v tujino. Roman je bil alpinist in z njim sem najprej začel plezati.

Bival si v Združenih državah. Kakšni so tvoji gorniški spomini na to obdobje?

Bilo je leta 1992, meje so se odprle. Lahko bi dobil turistično vizo in šel v ZDA, a ni bilo tako enostavno dobiti delovne vize. Nekako mi je le uspelo pridobiti tako imenovano J-1 vizo za dve leti. To je bila viza, s katero je bilo zelo striktno določeno, da lahko delaš samo pri delodajalcu, ki ti je priskrbel vizo za delo. Po zaključku si se moral vrniti domov in naslednjih pet let nisi imel pravice do ponovnega vstopa v ZDA. Delal sem v zvezni državi Arkansas, kjer ni hribov. Malo sem tudi potoval. Smučal sem v Catskill Mountains, pa v Rockies, ki je največji gorski sistem v Severni Ameriki. Toda tega je bilo zelo malo in še to potem, ko je bila zima že pri koncu. Pozneje sem se še vrnil v ZDA. Smučal sem po gorah okrog Salt Lake Cityja, v bližini smučišča Alta v gorovju Wasatch v Utahu. Tam

sem prvič in zadnjič preizkusil *heliskiing*. Meni je bolj všeč turna smuka, ko se vzpenjaš s svojimi močmi. So pa tam zelo lepi hribi in prvovrsten suh sneg.

Bil si tudi v gorah okrog Vancouvra?

Tja sva potovala s Hanko. Imela sva kontakt Čeha, ki je v Vancouvru živel že 30 let. Pričakuješ, da je Grouse Mountain nekaj majhnega, a preseneti te njena močnost.

Kaj te je v teh gorah tako očaralo?

Ko sva se prilagodila na časovno razliko, smo se s smučmi povzpeli na hrib nad mestom. Tam sem opazil številne snežne luknje – gorniki jih izkopljejo in v njih prespijo. Z vrha se odpira neverjeten razgled na celoten Vancouver. Najin družabnik nama je povedal zgodbo o letalu, za katerega so dolgo mislili, da je strmoglavilo v morje, a so po več desetletjih razbitine našli prav na tem hribu. Ni mobilnega signala, prepuščen si sam sebi. Zavetišča in brunarice sicer obstajajo, večino so jih postavili svojci v spomin na ponesrečene in jih tudi vzdržujejo. Koče so brez elektrike, a dobro založene z drvmi, ki jih običajno pripeljejo s helikopterjem. V vsaki koči je nabiralnik, kamor lahko prispevaš za kritje stroškov vzdrževanja. Možno je tudi spanje v šotoru. Na tridnevni zimski turi s šotori nismo srečali nikogar. V primeru nesreče si popolnoma odvisen od lastnih sposobnosti. V bistvu mi je bila všeč tista divjina. Pri nas skoraj na vsaki turi koga srečaš. Tja bi še šel.

Kako si našel Slovenijo ali je bolj ona tebe našla?

Ko sem se vrnil iz ZDA, sva s prvo ženo imela dvojčici in potrebovali smo denar. Začel sem delati v gumarski industriji. Pozneje sem dobil projekt in imel možnost izbrati, kje bo sedež korporacije za določene države. Odločil sem se za Slovenijo. V tem času sem se tudi

Med snegom in oceanom. Turna smuka s Snaefellsnesa, Islandija, 2023
Foto Damjan Slabe

razvezal in že bil v zvezi s Hanko, ki je bila noseča. Preselili smo se v Slovenijo, kjer se je rodila Anja. Po dveh letih sem dobil priložnost za napredovanje. Toda če imaš dušo alpinista, se ne moreš preseliti v Bruselj. V takih trenutkih se vprašaš, kaj je za tvoje življenje resnično pomembno. Čehi rečemo: "Rubaš nemá kapsy." (Truga nima žepov.) S Hanko sva se odločila, da ostaneva tukaj. Iz tistih dveh let jih je tako nastalo že dvajset. Potem se nam je pridružila še Klara, hčerki sta začeli hoditi v vrtec, dobili sta prijatelje. Tudi jaz sem sčasoma stkal mnoga prijateljstva – med drugim s tabo ter s fanti iz škofjeloške in pozneje kranjske GRS. Začeli smo skupaj smučati, plezati ... Marsikdo mi reče: "Praga je lepo mesto." Seveda je, tam sem bil rojen, a tam ni hribov. Ni tega, kar je zdaj moje življenje.

Skala, sneg ali led? Čemu daješ danes prednost?

To je težka izbira. Zagotovo bi izbral med ledom in snegom. Danes, pri svoji starosti, bi rekel sneg. Pred desetimi leti bi verjetno izbral led.

Kolikor te poznam, bi rekel, da so ti gore pozimi še posebej blizu.

Ja, zase rečem, da sem zimska žival. Raje imam temperature pod ničlo. Temperature nad 25 °C so zame pravo trpljenje.

Kaj pa šteješ za svoj najtežji alpinistični podvig? Recimo, če bi ga moral zapisati v svoj življenjepis.

Uf, to je težko vprašanje. Najvišje sem bil na Elbrusu, ki sicer ni najvišja gora na svetu. Z njega sem smučal in bilo je res noro dobro. Plezanje? Zame so bile najzanimivejše smeri v ledu – v Tatrah, Sloveniji, Avstriji in Italiji. Uživam tudi, če plezam kakšen lažji slap. Takrat si vrv navežem na hrbet in plezam sam, brez

varovanja, z vrha pa se po vrvi spustim nazaj čez preplezano smer. Nisem ekstremist, vendar mi takšno poplezavanje daje občutek svobode v gibanju. Velikokrat sem tako preplezal 900 metrov dolg slap v Mal-tatalu, ki je zdaj zaprto območje. Včasih pa lahko v ne posebno težki smeri naletiš na resne razmere. Tako sva s Klemenom Jeličem plezala v Vikijevi sveči, med plezanjem pa je neprestano nekaj padalo po nama. Ko sem priplezal na vrh slapu, sem imel na čeladi in jakni več kot centimeter debelo plast ledu. Težavnost same smeri ni bila velika, a razmere, okoliščine in pravi trenutek so poskrbeli za edinstveno izkušnjo. Presmučal sem tudi zelo zahtevne smeri – tako v Evropi kot v Kanadi. A zahtevne razmere te lahko doletijo tudi na sicer lažji turi. Spomnim se, kako sva smučala v tisti obupni megli s Kölnbreinspitze, s hriba, ki ga lahko presmuča vsak, ki zna vsaj malo smučati. Takrat se je že zdelo, da bova sredi belega dne raje skopala luknjo in bivakirala. To so doživetja, ki si jih res zapomniš.

Eden takih trenutkov je tudi Božičkova grapa v Jezerskem Stogu, ki si jo prvi presmučal.

Vedno si vesel, če ti uspe nekaj presmučati ali preplezati kot prvi. Takrat sem ujel odlične razmere z obilico snega. Ko sem stal na robu, sem vedel, da gre za redko priložnost. Smučanje samo po sebi ni bilo posebej zahtevno, večji problem je bil, da se pred spustom nisem povzpел po smeri, kar običajno naredim pri takih podvigih. S tem bolje ocenim razmere in predvidim, kaj me čaka. Vstop v grapo je bil precej leden, nisem pa bil prepričan, ali bo sneg nižje zdržal. Pristop z vzhodne strani pod grapo, ki sem ga sprva izbral, je bil izjemno tvegan zaradi nevarnosti plazov, grapa pa je obrnjena v isto smer. Če bi se sprožil plaz, bi se vse skupaj verjetno slabo končalo. Bilo je tvegano, a uspelo mi je.

Kako to, da ne objavljaš svojih vzponov in tur na spletu?

Imel sem profil na Facebooku, kjer sem objavljал svoje ture. Razloga, da sem s tem prenehal, sta dva. Prvi je ta, da sem na turi ves čas razmišljal, kje bom naredil dobro fotografijo za objavo. Nenehno sem bil pod pritiskom in se nisem mogel sprostiti. Seveda se želiš pokazati v najboljši luči in objavljaš le najzahtevnejše podvige. Na primer, objavil sem fotografijo z zimske ture. Vzpenjali smo se po grapi, višje pa je bilo preveč snega, zato smo obrnili in odsmučali nazaj. Medtem ko so ostali oba skoka, ki preseka grapo, preplezali, sem ju jaz odsmučal. To ni bilo klasično smučanje, ampak bolj prosti pad oziroma drsenje na robnikih po ledu. Fotografijo s tega dela sem objavil na spletu, nato pa me je poklical znanec in rekel: "A si ti neumen, da to objavljaš?" Bil sem presenečen in vprašal, zakaj. Odgovoril mi je, da če bo kdo to želel ponoviti in se bo poškodoval, bom jaz kriv. Pomislil sem: "Pa saj vsak ve, da to ni tako preprosto." On pa mi je odvrnil: "Ti, Pero, vsak mlad si bo rekel, češ, če to presmuča ta ata pri 50-tih letih, bom pa še jaz!" (Smeh)

Petr Novotny v
Jugovzhodnem razu
Jezerskega Stoga
Foto Damjan Slabe

Kdo te je poklical ali pa ga raje ne bi omenjal?

Raje ne. Naj ostane tako, kot je. Takrat sem objavo zbrisal in od tedaj dalje nisem več objavljaj.

Obstaja neka stereotipna predstava o tem, kako Čehi hodite v gore. Ti to predstavo nekako podiraš. Poznan si kot izjemno zanesljiv gornik in alpinist. Spomnim se, kako si v snegu šel po vodo od kočice do izvira, oddaljenega kakšnih 300 metrov, in to ne v *tevicah*, ampak kar bos.

Takrat sem bil še neumen. (*Smeh*) Res je, da imajo Čehi tu nekoliko slab ugled. Mislim, da je to zato, ker je na Češkem najvišji vrh visok le 1602 metra. Ko je pri nas že zdavnaj kopno, je tukaj v hribih še sneg. Veliko Čehov pride neopremljenih – imajo sicer izkušnje z našimi češkimi *puklji*, potem pa se naenkrat znajdejo v resnih hribih. Glede tega se rad pošalim. Zelo rad hodim naokrog v *kroksih*. Ko pridem na primer na vajo GRS ali ko se zberemo za kakšno turo, stopim iz avta in rečem: "Glejte, to so češki gojzarji." (*Smeh*) Sicer pa velja, da če si zašel v težave, si neke naredil napako. Vrne se nazaj, na izhodišče, če se le da.

Kako te je zaneslo med gorske reševalce in kako so te sprejeli naši fantje?

Ko sem prišel v Slovenijo, sem smučal in plezal z različnimi plezalc iz Kranja in Škofje Loke. Ščasoma se je pojavila ideja, da bi se pridružil GRS-ju. Takrat se mi je to zdela res dobra priložnost. V tistem obdobju sem se največ družil s fanti iz Škofje Loke. Pogoj za vstop v GRS je bila opravljena alpinistična šola, ki pa je nisem imel. Vpisal sem se vanjo in veliko plezal. Ko sem se nato pridružil GRS Škofja Loka, so me presenetljivo dobro sprejeli. Takrat se nas je na novo pridružilo več.

So bili na izpitih za gorske reševalce presenečeni, ko je na izpit prišel Čeh?

To je bilo okoli leta 2014, ko so letni izpiti potekali na Virnikovi planini. Res so bili presenečeni, a mi je uspelo opraviti izpite brez *popravcev*. Na koncu sem prejel zelo pozitiven odziv od inštruktorjev, ki so nas ocenjevali. Nato sem bil kar nekaj časa aktiven v GRS Škofja Loka. Ko smo se z družino preselili, sem bil preprosto predaleč, da bi se lahko hitro odzival na akcije. Pojavila se je sicer ideja, da bi sodeloval pri izobraževanjih na postaji, toda sam sem želel reševati. V GRS Kranj sem imel veliko kolegov, ki so mi rekli: "Zakaj pa ne prideš k nam, če boš že tukaj živel?" Tako sem se jim leta 2019 pridružil.

Postal si tudi inštruktor GRS.

Ko sem bil še aktiven v GRS Škofja Loka, so me prijavili na izpit za inštruktorja. Vendar sem takrat gradil hišo, zato sem se temu odpovedal. Ko sem prišel v Kranj, me je ob neki priložnosti poklical takratni načelnik Keco in rekel: "Ti si že bil prijavljen za inštruktorja. Bi šel?" Rekel sem mu, da sem pripravljen, če me postaja pri tem podpre. Tako sem uspešno opravil izpite. Po izobrazbi sem učitelj fizike in res uživam pri delu z ljudmi, zato sem začel usposabljal pripravnike. Pozneje sem postal član državne izpitne komisije GRS.

Zdaj pa si predstavnik Slovenije v IKAR-ju, v komisiji za plazove?

Že ko je bil za to področje zadolžen pokojni Klemen Volontar, me je tematika privlačila. Kot fizika me je sneg od nekdaj zanimal. Očitno si je nekdo to zapomnil, saj so me pred dvema letoma vprašali, ali bi bil pripravljen prevzeti to področje. Seveda sem priložnost z veseljem sprejel. V bistvu je to moj hobi – na svojih knjižnih policah imam okoli 20 knjig o plazovih, varnosti, snegu in njegovi preobrazbi.

Kako ti uspe obvladovati tako obsežno in zahtevno prostovoljno delo ter hkrati opravljati odgovorno funkcijo na enem od vodilnih mest v velikem mednarodnem podjetju? Kako usklajuješ to z družino, treningi in željo po odhodi v gore?

Poskušam nekako vse skupaj uravnotežiti in določiti prioritete. Če le lahko, grem trikrat ali štirikrat na teden teč po hribih. Ko delam s pripravniki ali ko so izpiti, se jim posvetim. Poleti je to precej lažje. Pozimi pa je situacija drugačna – takrat ko so izpiti, gresta dva vikenda za usklajevalni tečaj in izpit GRZS, vaja reševanja na žičnici, zimska vaja GRS Kranj in druge vaje. V tem času se, namesto da bi se odpravil na Storžič, udeležujem teh obveznosti. Trenutno pišem tudi učbenik o plazovih za GRS. Pozimi je zame veliko težje! Takrat se soočam z notranjim bojem. Pogosto bi šel raje na smuči in na kakšen hrib. Prej bi še pogledal na splet, kje kdo poroča o dobrih razmerah, jaz pa bi šel raje nekam drugam. Tja, kjer je mir.

Zdi se, da na neki način poosebljaš že več kot 120-letno tradicijo češko-slovenskega prijateljstva. Kakšno mesto ima to sodelovanje – in konec koncev tudi Češka kočica – v tvoji zavesti, srcu?

To je lepa in dolga tradicija. Verjetno sem reinkarnacija tega prijateljstva. (*Smeh*) ●

Na izstopu iz Skritega slapu nad Votlino, Tamar
Foto Damjan Slabe

Olga Kolenc

Skriti zakladi Furlanskih Dolomitov

Dolina Tramontina

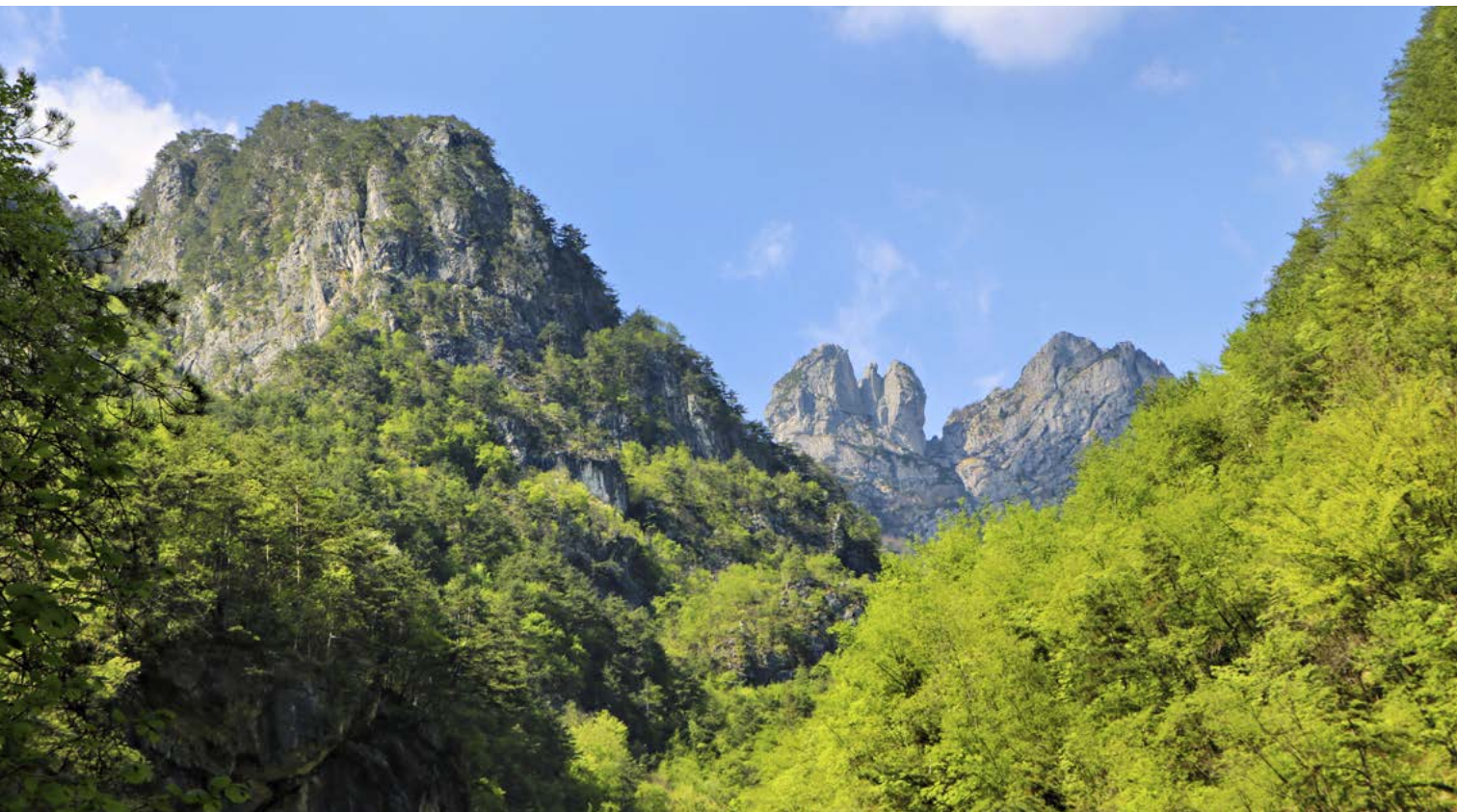
Letošnje prvomajsko vreme je bilo po dolgih letih več kot radodarno. Prvi jutranji žarki so ošinili pobočja Karnijskih Alp in narava je vznemirljivo zadišala po življenju. Zeleni val se je nezadržno širil po grapah navzgor proti vršacem in v golem vejevju razpiral nabreklo popje. Ob takem mimohodu je vsak dan v naravi drugačen in neponovljiv.

Dolina Tramontina, obdana z vršaci Karnijskih Predalp, leži v Furlaniji Julijski krajini, v provinci Pordenone, njen najsevernejši del pa pripada naravnemu parku Furlanski Dolomiti. Kot ena izmed najbolj divjih in nedotaknjenih območij celotnega masiva Dolomitov je zaslužen umeščena na Unescov seznam svetovne dediščine. Ruševine starih naselij vztrajno prerašča čas, a bogata zgodovina tega območja, stara kultura in običaji po zaslugi tistih, ki cenijo vrednote svojih prednikov, ostajajo živi. Čeprav je bil v dolini z zaježitvijo hudournika Meduna v letih med 1962 in 1965 zgrajen jez, celotna dolina pod njim, kot tudi pokrajina ob jezeru ostajata prvinski. Tukaj se čas ustavi, v tišino posegajo le klici ptic in šumenje kristalno čiste vode, ki se globoko pod nami peni med velikimi belimi balvani. Vsak popotnik, ki ga srečaš, se kot stari znanec hitro spusti v prijeten klepet.

*Aquila del
Frascola – kamniti
orel, ki bdi nad
Frascolo.
Foto Olga Kolenc*

Pozze Smeraldine ali smaragdni bazeni

Vstopamo v divjino Furlanskih Dolomitov, v dolino, ki je kot skrit dragulj daleč stran od množičnega planinstva in turizma. Prišlek hitro opazi spoštljiv in oza-veščen odnos do narave, saj razen označenih in vzdrževanih poti ni sledu o človeški dejavnosti. Vse, kar prineseš s seboj, tudi odneseš. Do naravnih bazenov reke Medune, ene izmed najprivlačnejših naravnih znamenitosti v Furlaniji Julijski krajini – Pozze Smeraldine, nas od parkirišča v vasi Tramonti di Sopra, ki je potisnjena na rob ledeniške doline, loči le nekaj kilometrov oziroma okoli štirideset minut hoje. Dostopa z osebnim ali javnim prevozom ni, čeprav cesta to omogoča. Ni koč ali drugih turističnih lokalov, ki bi bili z navalom poletnih sprehajalcev in kopalcev, kljub sodobnim okoljskim standardom, temu ranljivemu okolju v uničujoče breme. Asfaltirano lokalno cesto v zadnjem delu zamenja makadamska in že

smo pri lepo urejenem izviru Sgurlina, kjer si pred odhodom na turo lahko natočimo čisto izvirsko vodo. Za spust do prvih tolmunov sledimo oznaki na levi, za vzpon do jezera Ciul pa nas oznaka 386 usmeri navzgor; na desna pobočja reke Medune. Po udobni mulatjeri hitro dosežemo krajši jekleni most in opazujemo slap, ki ga ustvarja potok iz doline Fisar. Pot se počasi dviga malce navzgor, malce navzdol; pod nami se odstira razgled na smaragdno zelene naravne bazene, do njih pa vodi več odceпов. Barva nežno zelenega mladega listja, ki odseva v vodi, še posebno ob popoldanskem soncu, stopnjuje kontrast in o pravljični idili v tem edinstvenem okolju lahko govorimo samo v presežnikih.

Hudournik Meduna je na poti skozi čas in različne naravne procese erodiral in izdolbel spektakularen kanjon, ki ga kot enega najbolj osupljivo lepih krajev imenujejo tudi čudež narave. Britanski časopis *The Guardian* je leta 2014 Pozze Smeraldine uvrstil na četrto mesto najlepših naravnih bazenov v Italiji. Jasno mi je bilo, da bi samo za raziskovanje in fotografiranje potrebovala vsaj dan ali dva. Ker pa človek ne more biti istočasno na dveh koncih, sva se s hčerko Natalijo hvaležno zadovoljili z razkošjem razgledov in si tako oplemenitili izbrano turo. Hoja pod okriljem mladih listavcev je bila prijetna, ob nižjih jutranjih temperaturah pa tudi sončni žarki niso bili odveč. Po prečkanju suhe struge potoka nas velika tabla opozori na najlepši vrh nad dolino – Aquila del Frascola, 1616 m. V obliki treh robustnih skalnih vrhov spominja na velikega orla, ki bo pravkar vzletel.

Do zapuščenih vasic Frassaneit

Pod močnimi vtisi prebujajoče se narave in v potu obraza čas in misli tečejo drugače. Na določeni višini mešani gozd skoraj povsem zastre pogled na grapo, bučanje vode se počasi oddaljuje in naposled potihne. Po šestih kilometrih dosežemo zapuščeni vasi Frassaneit di Sopra in Frassaneit di Sotto, od katerih so ostale le še ruševine. Gozd se je vrnil na dvorišča, samozavestno zakoračil čez pašnike in nekoč negovane vrtove. Mlada sloka drevesa so se vselila v bivalne prostore brez streh, oken in vrat, bršljan in drugo rastje pa pod roko nepremagljivega mojstra narave obrašča zidove.

Ob pogledu na takšne prizore vselej čutim nekaj, kar še ni dorečeno. Tisto "nekaj" ostaja, vse dokler zadnji kamen, ki je nekoč gradil dom, ne leže po svoje in se znova pridruži materi zemlji. Ljudje so pomrli ali odšli za pljuskom, ki ga prinašajo neustavljive spremembe, njihov odtis v prostoru in času pa počasi blede. Nekje med režami ruševin so varno skrita gnezda prezgodaj prekinjenih sanj. Ko človek z rodno zemljo na podplatih zapušča dom, se vedno ozira nazaj tudi še potem, ko ta izgine iz vidnega polja. V takšnih trenutkih pomislim na znanje, ki ga je človek v bitki za preživetje nadgrajeval ter ga predajal naslednjim rodovom. Razvili so popoln sistem preživetja in poznali modrosti, ki jih ne uči nobena šola. Iz naravnih elementov,

kot sta kamen in les, so si postavili domove in na ognjiščih zakurili ogenj.

Po podatkih, ki jih najdemo na spletu, jim je pred stoletji glavni kruh prinašala sečnja lesa, ki so ga takrat uporabljali za gradnjo beneških galej, ter lokalna proizvoda sivo sukno Tramontino (il panno grigio tramontino), izdelano iz domače volne, in ovčji sir. Velike hlode lesa so v dolino prevažali na nekakšnih saneh, lažje kose pa so moški nosili na ramah. Za prenos bolnih in mrtvih v dolino so imeli posebne, doma izdelane lesene pripomočke, včasih so jih na nekakšnem stolu prenašali tudi na hrbtih.

V vasi je v začetku 20. stoletja živelo okoli šestdeset prebivalcev. Izročilo pravi, da so ob nedeljah vsi prebivalci odšli k maši v dolino, obenem pa so maslo in različne sire menjavali za sladkor in sol. Moški so odšli v gostilno v Tramontinu in včasih tam ostali vse do naslednjega dne. V Frassaneitu ni bilo gostiln, doma so imeli le sirotko, žganje pa so uporabljali le kot zdravilo. Kljub težkemu življenju so se znali zabavati. Ob praznikih so se družili na trgu, kjer so ob zvokih harmonike in starega gramofona tudi plesali.

Kraj je bil naseljen do okoli leta 1950, zaradi težke dostopnosti je stari način življenja povozil čas, ljudje so se izselili in vas je propadla. Danes stoji le še osnovna šola, ki je preurejena v bivač. Na veliki spominski plošči najdemo zanimive podatke. Šola je nazadnje obiskovalo dvanajst učenk in učencev, poučevala pa jih je učiteljica Domenica Crozzoli (1889–1971), ki je v tem odmaknjem hribovju vztrajala kar dvajset let. Prostor so ogrevali s pečjo na drva, in sicer tako, da so učenci vsako jutro s seboj prinesli vsak po eno poleno.

*Ruševine
zapuščene vasi
Frassaneit di Sopra
Foto Olga Kalenc*

Na južnem pobočja Cime Zuviel je zacvetel
Froelichov svišč. Foto Olga Kolenc

V spodnjem delu
doline Canale di
Meduna potoka
Meduna
Foto Olga Kolenc

Nekje za temi zidovi je nastala pred kratkim na novo odkrita okusna mesna kroglica iz sušenega lokalnega mesa, imenovana *pitina*, ki jo danes najdemo na menijih prestižnih restavracij.

Uzpon do jezera Ciul

Pri velikem balvanu zapustimo pot z oznako 386 in sledimo oznaki 398, ki vodi do jezera Ciul. Za zadnjo ruševino v Frassaneit di Sopra se mulatjera precej strmo spušča navzdol proti strugi reke Medune. Znova zaslišimo šumenje vode, zračen gozd pa odstira pogled na del doline ter na okoliške vršace, ki jih zeleni val še ni dosegel. Počasi znova pridobivamo višino, mulatjera ponekod prehaja v precej ozko in izpostavljeno stezo, ki obide celotna južna pobočja Cime Zuviel. Na soncu izpostavljenih obronkih je pravkar zacvetel Froelichov svišč (*Gentiana froelichii*), ki je v bogatem rastlinskem svetu Naravnega parka Furlanskih Dolomitov le ena izmed številnih endemičnih vrst.

Zadnji del poti se mi je kljub gibanju v edinstvenem okolju prav zaradi vzponov in spustov kar vlekel in vlekel. Malo zaradi sonca, ki se je upiralo v konte, malo zaradi spomladanske utrujenosti in pošteno povedano, tudi zaradi pomanjkanja prave kondicije. Sicer majhno višinsko razliko od izhodišča do cilja moramo pomnožiti z dvojko. Prvi pohodnik, ki sva ga srečali,

naju je potolažil, da ni več daleč, a to je bila zgolj tolažba. Počutila sem se kot preležani medved, ki je pravkar zapustil brlog in se zdaj čudi soncu. Išče zdravilnih zeli, da mu poženejo krvni obtok, ter vodo, ki se kot osvežilni, nežno zeleni koktajl zrcali globoko v grapi.

Misel na tri skrivnostna legendarna bitja, kot so Maciarul, Badalescu in Faeli iz doline Tramontine, o katerih sem brala pred odhodom, podoba mistične krajine še poglobi. Prvi je bil majhen sramežljiv možic z dolgimi lasmi in brado, njegov dom so bili gozdovi Tramontine. Drugi je bil imaginarno bitje, ki je v podobi ogromne strašljive ptice v iskanju plena preletavala okoliške gore. Edini resnični lik je bil za ženske privlačni Faeli, ki se je zaradi nesrečne ljubezni v tej dolini odločil za življenje puščavnika.

Končno sva le prišli do umetnega jezera Ciul, ki se razcepi na Canal Grande di Meduna in na Canal Piccolo. Ujeto med strmimi, večinoma z listavci poraščenimi bregovi okoliških vrhov, je samevalo v tišini.

Ob umetnem jezeru Ciul je hidroelektrarna.
Foto Vladimir Habjan

Mlado, na pol razprto listje je skupaj z modrino neba, čez katero so se počasi že začeli razpredati beli oblaki, pokrajino dodatno oplemenitilo s paleto nežnih barvnih odtenkov. Čeprav nadvse obožujem vodo in se večkrat šalim, da bi lahko živela kot dvoživka, mi pogled na umetna jezera iz neposredne bližine vselej vzbuja neprijetne občutke.

Zaman sem se ozirala naokrog; nikjer sledu o kakšni ponudbi; človek svoj jaz zaradi stalne potrebe po užitkih težko zadosti. Po naporni turi bi se vsekakor prilegla dobra kava ali vrček piva, a vse gurmanske in pивske želje lahko tu zgoraj zadovolji le tisto, kar imamo v nahrbtniku, in prav je tako. Končno so se pojavili še trije obiskovalci in takoj mi je bilo jasno, da v tej divjini kljub prvomajskim praznikom in tudi sicer gneče ni. Povlekel je hlad in treba je bilo izvleči anorak. Jezero je lahko naš cilj, pot pa lahko poljubno podaljšamo oziroma nadaljujemo po udobni stezi, ki se tudi nad jezom še naprej drži desnega brega. Mimo potoka Val Curta prispemo do brvi, po prečkanju le-te pa lahko, glede na višino vodostaja, vidimo ruševine potopljene vasi Selis.

Misel na vzpone in spuste, ki nas čakajo ob sestopu v Tramonti di Sopra, ni bila ravno navdihujoča. Tik pod jezom sva srečali nekaj popoldanskih pohodnikov in

vsi so naju spraševali, kako daleč je še do cilja. Najine-mu tolažilnemu odgovoru je sledil spontan smeh in hkrati tiha tolažba, da za utrujenost le ni kriva samo moja pomanjkljiva kondicija. Po vrnitvi v dolino sva se spustili do tolmunov reke Medune, kjer sva občuti-li njen hlad in se čudili pogumnemu kopalcu.

Čeprav ture nisva nadaljevali do potopljene vasi, mi je aplikacija po prihodu na parkirišče – tudi zaradi dodatnega gibanja ob iskanju najboljših posnetkov – odmerila 24,5 prehojenih kilometrov oziroma slabih 34.000 korakov. ●

*Smaragdni bazeni/
Pozze Smeraldine
Foto Olga Kolenc*

Dolina Val Tramontina

Italija, Furlanija Julijska krajina, Regionalni naravni park Furlanski Do-lomiti

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Planinska pot (mulatjera) od vasi Frassaneit di Sopra do jezera Ciul v zgornjem delu mestoma preide v izpostavljeno pot, ki je v mokrem nevarna za zdrs.

Oprema: Običajna planinska oprema, dovolj tekočine, zaščita pred soncem in klopi

Višinska razlika: Pribl. 500 m (seštevek vzponov in spustov)

Izhodišče: Tramonti di Sopra, 416 m. Pripeljemo se po cestni pove-zavi Kranjska Gora–Trbiž–Tolmeč–Villa Santina, kjer zavijemo levo proti Ampezzu. V kraju Medis tik pred mostom zavijemo z glavne ceste levo proti prelazu Rest (oznaka). Cesta se spusti do reke Tilment, nato pa se ozka in vijugasta dvigne čez prelaz proti dolini Val Tra-montina v Tramonti di Sopra. V kraju pri cerkvi sledimo oznakam levo (Pradiel, Lago del Ciul ...). Tu lahko tudi parkiramo ali pa nadalju-jemo po ozki asfaltni in makadamski cesti. Parkiramo pred zapornico. Do sem z juga pridemo po italijanski avtocesti, ki jo zapustimo v Vidmu. Vozimo zahodno skozi Spilimbergo v Meduno, od tam pa severno po dolini Tramontina do izhodišča.

Časi: Izhodišče–jezero Ciul–izhodišče 5–7 h

Sezona: Najlepše je v marcu, drugače vso kopno sezono.

Vodnik: Ivo Pecile, Sandra Tubaro: *I sentieri dell'acqua*. Editrice Co. EL., 2008.

Zemljevid: Val Tramontina – Val Cosa – Val Meduna – Val d'Arzino, Tabacco 028, 1: 25.000

Opis: Celoten opis ture, ki poteka iz vasi Tramonti di Sopra do jezera Ciul, je v prispevku.

ZAHODNE
JULIJSKE ALPE

Janez Turk

Prezrti zvonik v ostenju Montaža

Turn nad Cijanerico/Torre Genziana, 1936 m

V severnih ostenjih Montaža oziroma Poliškega Špika, 2753 m, se skriva več stolpov, med katerimi izstopata Severni stolp (Špik nad Zadnjo Polico, 2680 m) in Krnični turn, 2042 m. Zelo markanten stolp je tudi Turn nad Cijanerico, ki pa je zaradi razmeroma skromne višine, 1936 m, iz doline Zajzere manj opazen. Njegov priostreni vrh je pomaknjen precej na sever in je ločen od severnega Montaževega ostenja. Čeprav manj vpadljiv in v senci višjih vrhov ima Turn nad Cijanerico pestro zgodovino vzponov. Vzpon nanj je tudi danes enako pustolovski in nepredvidljiv kot nekoč.

Od preloma 19. do prvih let 20. stoletja je Julius Kugy s pomočjo gorskih vodnikov Antona Ojcingerja, Andreja Komaca, Jožeta Komaca in Osvalda Pesamosce raziskal skoraj vse vrhove in stolpe nad dolino Zajzero in skupaj so opravili vrsto prvenstvenih vzponov zmerne težavnosti. Nepreplezan je ostal Turn nad Cijanerico. Gorski vodnik Anton Ojcinger iz Ovčje vasi je vsako leto gnal svoje ovce na pašo v visokogorsko krnico Cijanerico, ki jo na jugu zamejuje greben Poliških Špikov, na severu pa Turn. Slednji je zagotovo vsakokrat pritegnil njegovo pozornost, saj iz neposredne bližine deluje še posebej divje in nedostopno. Vendar se nanj ni nikoli povzpел.

Nedostopna ostrica? Ni res.

Pozno jeseni leta 1892 so v Cijanerico vstopili Kugy, gorski vodnik Andrej Komac in domačin Josip Kanduč v vlogi nosača in potegnili prvo smer čez severno Montaževo ostenje. Smer je imela manjšo lepotno napako, saj ni vodila neposredno na Montaž, temveč po severovzhodnem grebenu na sosednji Vrh Brd, 2661 m. Med plezanjem so imeli ves čas pred očmi Turn, ki je s strani podoben igli. Pozneje je Kugy na Turn nad Cijanerico, ki ga je sam poimenoval Enzianturm (Encijanov stolp) nekoliko pozabil, pozornost je posvetil iskanju direktne smeri iz Zajzere na vrh Montaža. Še pozneje, v svojih zrelih letih pa

*Turn nad Cijanerico prerašča severno ostenje Poliških Špikov.
Foto Robert Rejec*

vodnike, kot je bil Anton Ojcingar, vznožna stena ni predstavljala nepremostljive prepreke. Krušljiva skala in izpostavljenost pa sta vendarle terjala premislek, kako se lotiti stene.

Ni znano, da bi Kugy resno razmišljal o pristopu na Turn nad Cijanerico, je pa na to goro verjetno opozoril Erwina Poecha in njegovo sestro Hermo. Z mladima Dunajčanoma so konec avgusta leta 1913 prehodili del Božjih polic v ostenjih Viševe skupine in se povzpeli na Gamsovo mater, 2503 m. Le tri dni pozneje sta brat in sestra v mladostnem navdušenju, da ju čaka še nedotaknjena gora, skupaj z Maxom Maurerjem opravila prvi pristop na Turn. Ni jasno, kje točno so iz Cijanerice splezali na travnato gredino v jugovzhodni steni Turna.

Brez težjega plezanja, a z nezanemarljivimi nevarnostmi, je spodnji del jugovzhodne stene po mojih izkušnjah premagljiv na dveh mestih. Prvo se ponuja samo od sebe – krušljiv raz, ki ga dosežemo kmalu po prečkanju grape, ki Turn loči od zelenih planjav Cijanerice. Vendar raz nudi vse pasti od sveta pozabljenih gora; previsno mesto, nad katerim že bogve od kdaj visi preperel kos vrvi, prehod na travnato gredino po zoprnro drobljivih kaminih, predvsem pa izpostavljenost plezanje.

Drugo, brez večjih tehničnih težav preplezljivo mesto je dobro skrito, vendar že od daleč sumljivo, tako da nas kar vabi k raziskovanju. Ozek kamin, ki se navzgor nadaljuje v poklini, porasli z bujnimi šopi gorskih trav, se razkrije šele potem, ko zavijemo za vogal in vanj pokukamo od blizu. Tudi ta pristop skriva presenečenja vseh vrst. Po začetnem, dobro razčlenjenem kaminu nas preseneti obupno krušljiva in izpostavljena skalna stopnja, čez katero dosežemo strmo poklino. Sledi uganka, ali nas bo vodoravna,

"Nedostopni" Turn nad Cijanerico malo bližje

Foto Janez Turk

*Jugovzhodna stena Turna nad Cijanerico, kjer poteka običajni pristop.
Foto Robert Rejec*

se morda ni počutil več zmožnega vzpona na videz nedostopno ostrico, ki kljub hudemu videzu na jugovzhodni strani, lepo vidni iz Cijanerice, kaže šibko točko. Jugovzhodno steno gore preseka dolga travnata gredina, ki se na enem koncu prevesi v vrtoglave prepade, na drugem koncu pa se nadaljuje navzgor vse do severovzhodnega grebena. Vendar kako priti na gredino, saj dostop nanjo preprečuje stena, visoka petdeset metrov in več? Za prekaljene gorske

dolga, zračna polica sploh pripeljala iz objema stene? Polica je na enem mestu prekinjena, vendar kot most povezana z debelo, večstoletno ruševnato vejo in na nekem drugem mestu široka za eno samo stopalo.

Kateri pristop so uporabili Erwin, Herma in Max, ne vemo. Znana pa je nadaljnja pot njihovega vzpona. Po travnati gredini in lahkih prehodih so dosegli severovzhodni greben, po katerem so v zložnem vzponu med ruševjem in po položnih skalnatih ploščah nadaljevali proti vršni piramidi. Kratko plezanje nanjo je bilo prijetno, za razliko od spodnjega dela stene je apnenec tu kompakten, z dobrimi oprimki in stopi. Vendar kmalu sledi novo presenečenje – za prvo vršno piramido sledi naslednja, precej višja, vmes pa previsen spust v globoko škrbino. Nič ne de, po isti smeri je treba nazaj nekoliko navzdol, obvoz na vzhodni strani omogoča enostaven dostop v škrbino. Sledil je še sklepni del, za izkušeno trojico prvopristopnikov verjetno najlepši del ture. Nekaj metrov navpične, morda celo rahlo previsne, a dobro razčlenjene stene, prestop v mračno severno ostenje in že so dosegli vršno ploščad, kjer se odpre popolnoma drug svet. Vrh je presenetljivo prostoren, podoben veliki ploščati skali, preprejeni s škrapljami.

Posebni so občutki, ko človek stoji na gori, ki tudi več zaporednih let ali celo desetletje ne dočaka obiska. Občutki, ki so jih doživljali prvopristopniki, so bili zagotovo še neprimerno bolj slovesni.

Čeprav so se nad Evropo kopičili temni oblaki prve svetovne vojne, trojica prvopristopnikov ni vedela, da bo vojna že kmalu usodno posegla v njihova življenja kot tudi v nedotaknjeni gorski svet, katerega lepote so tako radi doživljali. Erwin in Hermina sta v letih 1913 in 1914 z Juliusom Kugyjem opravila še nekaj vzponov v Julijskih Alpah. Kugy je v spominih zapisal, da so se konec julija leta 1914 vračali z obiska Viševe skupine. V Rablju jih je pričakala novica o izbruhu vojne. Erwin je odhitel proti Trbižu in vstopil na vlak za Beljak, čim hitreje se je hotel javiti v vojsko kot prostovoljec. Kugy je z družino prispel v Trbiž nekoliko pozneje. Erwin je že sedel na vlaku in mu z odprtega okna še zadnjič pomahal. Leto zatem je prišla vest s soške fronte, da je Erwin 15. septembra 1915 padel v topniškem obstreljevanju Lipnika, 1870 m. Pokopali so ga na vojaškem pokopališču na planini Golobar. Tudi Hermino je doletela žalostna usoda. Kugy omenja, da se je njeno življenje končalo v trenutku hude stiske; ali je bilo to povezano z vojno in bratovo smrtjo, ni pojasnil.

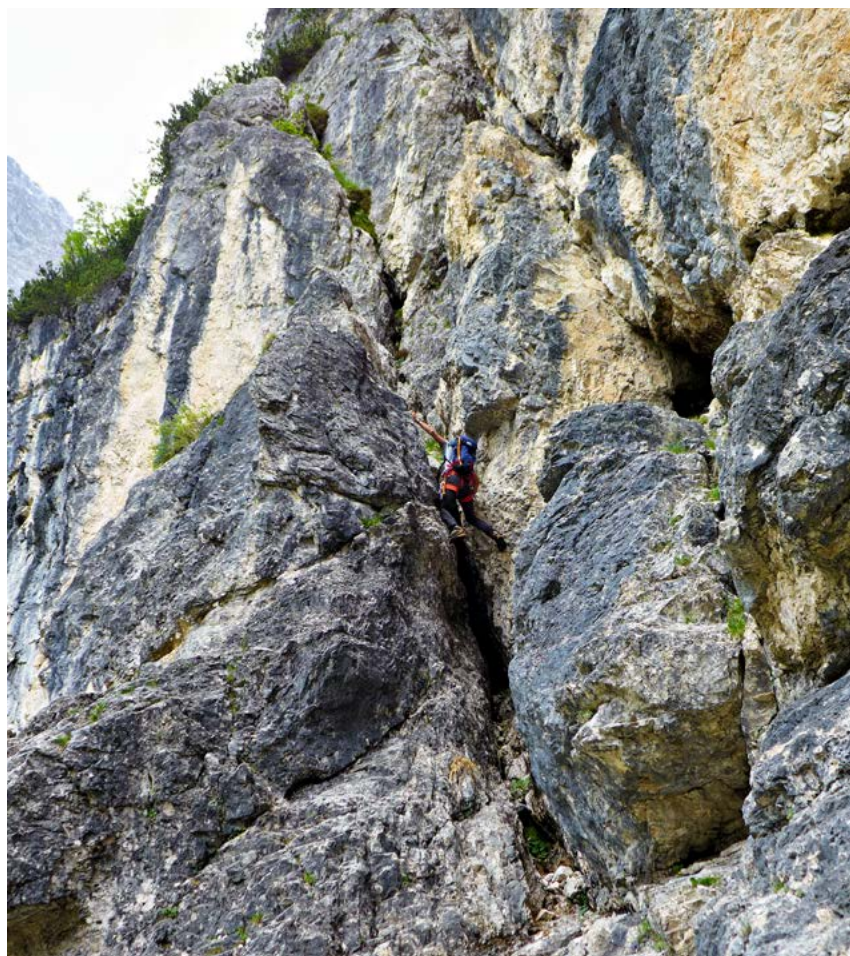
Drzen izvidniški podvig med prvo svetovno vojno

Tri leta po prvem pristopu na Turn nad Cijanerico je gore nad Zajzero zasedla italijanska vojska, ki se je utrdila na grebenih in škrbinah. Italijani so držali celoten greben od Vrha Krnega dola do Montaža, prav tako vrhove nad prelazom Rudni vrh, ki povezuje dolini Zajzero in Dunjo. V slednji so namestili možnarje, ena izmed njihovih prvih tarč so bile Sv. Višarje in tamkajšnje romarsko svetišče, ki je bilo v

obstreljevanju popolnoma porušeno in požgano. V vrstah italijanskih topničarjev je bil tudi Beneški Slovenec Miha Dorbolo, ki je pozneje postal duhovnik. Bilo je le še vprašanje časa, kdaj bodo namestili možnar na položaj, od koder bodo lahko obstreljevali Trbiž, kjer je bilo nameščeno brigadno poveljstvo. Alpinskemu referentu Kugyju je poveljstvo naložilo nalogo, naj preuči možnost, kako ugotoviti položaj italijanskega možnarja, da bi ga še pravočasno onesposobili. Ker so vse okoliške gore nadzirali Italijani, je Kugy kot edino primerno opazovališče izpostavil Turn nad Cijanerico, od koder pogled deloma seže tudi v pobočja nad dolino Dunjo. Pravilno je domneval, da alpini na težko dostopnem Turnu niso postavili straže, torej je predstavljal nikogaršnjo zemljo. Začele so se priprave na drzen izvidniški podvig, ki se je odvil v zavetju noči, v popolni tišini in, kot se je izkazalo, v neposredni bližini sovražnikove postojanke, ki je bila manj kot streljaj od vrha Turna – na severovzhodnem grebenu Vrha Brd, 2661 m.

Potem ko so avstrijski vojaki zavarovali severno vznožje Turna nad Cijanerico, je v noči med 13. in 14. septembrom 1916 v vzhodno steno Turna vstopilo pet mož. Poveljnik Guido Mayer, Thadeus Tschofenig, Schmeisser, Hofer in Marak so v spodnjem delu plezali po kaminu, kjer se težavnost domnevno giblje okoli III. stopnje. Med vzponom je Hoferja zadela padajoča skala in je nepremično obležal v kaminu. Mayer je velel plezati dalje v prepričanju, da je Hofer mrtev. Ključni del vzpona je bila približno 50-metrška prečnica (verjetno okoli IV. težavnostne stopnje), ki jo je Tschofenig preplezal bosonog. Na njenem koncu je

*Kamin v spodnjem delu stene
Foto Janez Turk*

Turn nad Cijanerico
Foto Robert Rejec

pritrtil vrv, ob kateri so mu sledili ostali trije tovariši. Nadaljevanje je bilo lažje in kmalu so dosegli vzhodni rob travnate gredine, kjer so se priključili smeri prvopristopnikov. Še pred zoro so prispeli v bližino vrha in na bližnjem severovzhodnem grebenu Vrha Brd opazili italijansko opazovalnico, v kateri sta ždela dva alpina. Mayer je Tschofenigu in Schmeisserju ukazal, naj skrita opazujeta italijanska vojaka. Če jih Italijana opazita, naj streljata. Alpina sta bila popolnoma brezskrbna, čas sta si krajšala s kartanjem in niti posumila nista, da se v bližini nekaj dogaja. Mayer in Marak sta se uspela neopazno povzpeti na vrh Turna nad Cijanerico. Skrita v eni od številnih škrapelj ali v grmu ruševja sta s teleskopom prečesala vidno območje doline Dunje in uspela odkriti položaj sovražnikovega možnarja. Ko se je znočilo, sta se vrnila do preostalih dveh tovarišev in začeli so sestopati po smeri vzpona. Presenetila jih je nevihta in znatno otežila že tako nevaren sestop. Ko so prišli do Hoferja, so presenečeno ugotovili, da je živ in pri zavesti. Že drugo noč je ležal v grapi s hudo poškodovano glavo. Iz poročil ni znano, ali so ga uspeli rešiti in prenesti v dolino, kamor so prispeli 15. septembra zjutraj.

Ker je Mayer avstrijskim topničarjem posredoval podatke o položaju italijanskega možnarja, so ga ti nekaj dni pozneje uspeli uničiti. Ogenj so pomagali usmerjati opazovalci, skriti na Turnu nad Špranjo, kjer so bili bolj varni pred streli italijanskih alpinov kot na Turnu nad Cijanerico.

Plezanje na Turn nad Cijanerico in sestop z njega sta predstavljala skoraj neverjetno dejanje. Guido Mayer je bil odlikovan za dejanje, s katerim so pred uničenjem rešili mesto Trbiž. Kugy si je kot idejni vodja podviga lastil določene zasluge, ker pa so nanj v generalštabu pozabili, se je čutil nekoliko prikrajšanega. Mayerju,

ki je bil judovskega porekla, niti odlikovanje ni pomagalo, da bi mu bilo v času nacizma prizaneseno. Med obema svetovnjima vojnoma je živel v Zagrebu, dokler se ni po aretaciji leta 1941 za njim izgubila vsaka sled. Thadeus Tschofenig se je po vojni vrnil na svojo kmetijo v Tablji (Pontebba). Nič več ni bil avstrijski državlján, saj je Kraljevina Italija, ena izmed zmagovalk velike vojne, pridobila Kanalsko dolino.

* * *

V zadnjih letih so alpinisti in športni plezalci v Turnu nad Cijanerico v njegovi kompaktni severni steni odkrili poligon za težke smeri in nekatere celo navrtali. Na srečo se smeri končajo daleč pod vrhom. Poleti leta 2023 so se v spodnjem delu raza, ki predstavlja enega od dveh pristopov iz Cijanerice na travnato gredino sredi jugovzhodne stene, pojavili klini. Vendar ti ne segajo visoko v steno; kdorkoli že je raz začel opremljati z železjem, je kmalu obupal in za seboj pustil zavajajočo in žal dolgočasno sled. Na Turn nad Cijanerico sem se povzpел z Robertom, ki je kot prvi v navezi preplezal vsa ključna mesta. Moji spomini o vzponu na "zvonik" v senci Montaža pripovedujejo zgodbo o brezčasnem, skoraj nedotaknjenem svetu, ponovnem odkrivanju pozabljenih prehodov, presenečenjih za vsakim vogalom in nepozabni dogodivščini, ki zahteva trezno presojo in sprejemanje pravih odločitev.

Viri

Dr. Julius Kugy: *Vojne podobe iz Julijskih Alp*: deveto poglavje. Založba Kres, 1995.

Spletna stran www.alpenverein.at/villach/bibliothek/berichte/enzianturm.php.

Helmut Tributsch: Enzianturm 1916: Erinnerungen eines Kanaltaler Kaiserjägers.

Matija Turk: Tragična usoda plezalnega mojstra (Guido Mayer, 1891–1945?), *Planinski vestnik* 114/1 (2014).

Stari Tabor, 603 m

Kras

Stari Tabor je resda nizek vrh, a izjemno razgleden in priljubljen izletniški cilj, predvsem domačinov in ljubiteljev neokrnjene narave. Nahaja se zahodno od Divače, južno od manjše vasice Povir in severno od Lokve. V preteklosti je njegova strateška lega pritegnila že staroselce, ki so si

tukaj uredili svoje bivališče, o čemer pričajo ostanki mogočnega obzidja, ki je obdajalo gradišče in ves greben. Z vrha se odpirajo obsežni panoramski razgledi na Nanos in Vipavsko dolino z bližnjim hribovjem. Če je vidljivost dobra, seže pogled vse do Alp.

Izlet na Stari Tabor je prava naravoslovna učna ura. Z vsakim novim korakom odkrivamo zanimive kraške posebnosti. Foto Milan Vinčec

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 278 m

Izhodišče: Povir, 325 m. Primorsko avtocesto zapustimo na izvozu Divača, od koder nadaljujemo vožnjo po magistralni cesti do istoimenskega kraja. Nadaljujemo v smeri Sežane. Do Povirja je 4,5 km. Z glavne ceste zavijemo levo in vožnjo nadaljujemo skozi vas. Prečkamo železniški most, zavijemo levo in po dobrih stotih metrih rahlo navzgor, kjer pustimo avto na improviziranem parkirišču.

WGS84: N 45,698101°, E 13,932140°

Časi: Izhodišče–Stari Tabor 1.15 h

Sestop 50 min

Skupaj 2.15 h

Sezona: Vse leto

Vodnik: Milan Vinčec: Slovenska Istra in Kras. PZS, 2025.

Zemljevid: Slovenska Istra, Kras in okolica, PZS, 1 : 50.000

Vzpon: Z izhodišča se po makadamski cesti mimo kmečkega poslopja podamo v raziskovanje tipične kraške

Kokoš, 674 m

Kras

Kokoš, nekateri jo imenujejo tudi Kokoška, je manjši greben na kraški planoti na slovensko-italijanski meji v neposredni bližini Lipice. V preteklosti je bila neporaščena, domačini so jo imenovali gola planota, Golina. Zaradi podobnosti z italijansko besedo gallina (kokoš) se je grebena sčasoma prijel ime Kokoš. Planota je

zaradi blagodejnega podnebja, razgibane, a nezahtevnega terena priljubljen cilj pohodnikov, kolesarjev in tudi ljubiteljev konj. Primerna je tudi za družine z otroki.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

V preteklosti je bila Kokoš neporaščena, zato so jo domačini imenovali gola planota, Golina. Foto Milan Vinčec

Višinska razlika: 234 m

Izhodišče: Lokev, 440 m. Primorsko avtocesto zapustimo na izvozu Divača ter se peljemo naprej proti Lipici in Lokvi. Do vasi Lokev je 4,5 km. Vožnjo nadaljujemo skozi vas do pokopališča, kjer zavijemo levo na makadamsko cesto in ob strani parkiramo.

WGS84: N 45,661002°, E 13,922896°

Časi: Izhodišče–Kokoš 1.30 h

Kokoš–Lokev 1 h

Skupaj 2.30 h

Koča: Koča na Kokoši, 670 m, +386 31 391 742

Sezona: Vse leto

Vodnik: Milan Vinčec: Slovenska Istra in Kras. PZS, 2025.

Zemljevid: Slovenska Istra, Kras in okolica, PZS, 1 : 50.000

Vzpon: Z izhodišča se odpravimo navzgor po makadamski cesti do kapelice, kjer nas kažipot usmeri desno. Položna kolovozna pot nas popelje čez idilično travnato in gričevnato Lokavsko polje.

Stari Tabor, 603 m

Kras

pokrajine. Prva zanimivost je na začetku – studenec v prijetnem gozdnem objemu. Območje, po katerem

hodimo, je travnato, poraščeno z nizkimi bori, bukovjem in hrastom. Cesta je obdana s kamnito ogrado, prav tako

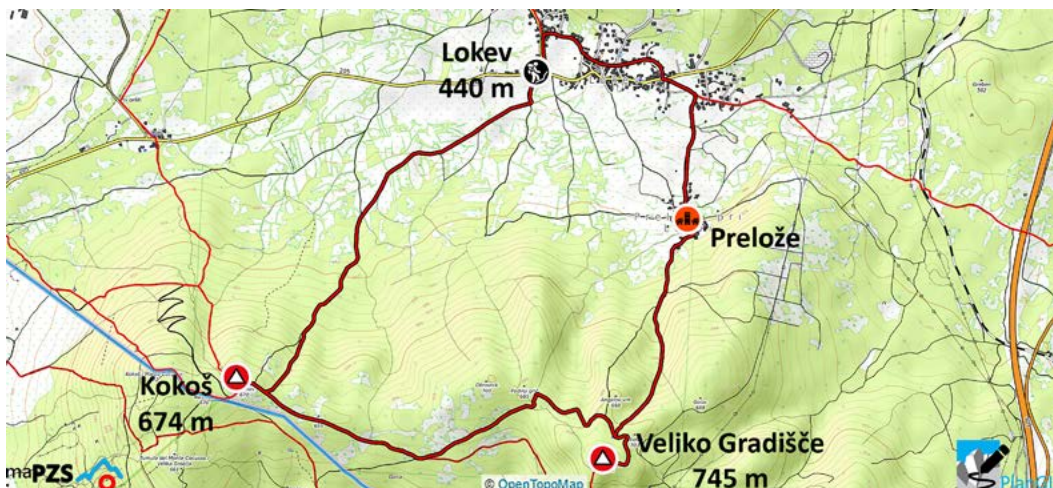
so obzidane vrtače. Kmalu smo že pri prvem razpotju, kjer nas tabla usmerja v Lokev. Le streljaj naprej nas tabla na drugem razpotju postavlja pred izbiro. Oba poti vodita do cilja, le da se razlikujeta v zahtevnosti. Izberemo lažjo, desno. Cesta se še bolj obda s kamenjem, gozd se razmakne, zgosti in se požene v višine, nato pa se spet razredči. Pred nami je prvi blag vzpon, ki nas mimo nizkega rastja pripelje do novega razpotja, kjer nas markacija usmeri levo navzgor na kolovozno pot. Naslednja tabla vabi na ogled spodmolov. Po nezahtevnem vzponu se udobna pot zravna, spusti nekoliko navzdol in usmeri levo. Po daljšem ravninskem sprehodu se spet dvigne in nas na slemenu tik pod vrhom pripelje do razpotja. Krenemo levo (desno jama Vilenica) in se v blagem okljuku povzpne na Stari Tabor, 603 m, s širnim razgledom in skrinjico z žigom.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Milan Vinčec

Kokoš, 674 m

Kras

Po 20 minutah pridemo do prvega počivališča. Zapustimo cesto in travnati svet, kažipot nas usmeri blago navzgor v gozd. Prestopimo na zoženo in bolj skalnato stezo, obdana z nizkim kamnitim zidom, in že smo na razpotju, kjer zavijemo levo. Rahlo valovita pot nas v vijugah vodi navkreber in čedalje globlje v gozd. Hrasti so vse večji, grmičevje vse gostejše,

pot vse ožja. Pred nami je strmo pobočje, sledi zadnji večji vzpon pred ciljem.

Po nekajminutnem vzponu se pot izvije iz objema gozda, drevje se razmakne in svet se odpre. Stopimo na greben in makadamsko cesto, ki pelje iz Krvavega Potoka na vrh. Zagledamo visok antenski stolp. Gremo mimo njega naprej na 674 metrov visoki

Jirmanec. Po par korakih navzdol smo pri Koči na Kokoši.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Za sestop predlagamo tudi krožno pot, ki obiše Veliko Gradišče, 745 m, postane ob izviru Vroček in nadaljuje do vasice Prelože, od koder je še 15 minut hoje po asfaltirani cesti do izhodišča (Kokoš–Veliko Gradišče–Lokev, 2 h).

Milan Vinčec

Veliko Gradišče, 745 m

Kras

Hrib se dviga blizu meje z Italijo južno od Lokavskega polja, ime pa je dobil po starodavni naselbini – gradišču. Prvo naselbino so nekoliko pod vrhom na južni strani hriba zgradili staroselci. Ustno izročilo pripoveduje, da naj bi naselje v 5. stoletju uničila hunska vojska, ki jo je vodil zloglasni

Atila. Z vrha se skozi nizko rastje odpirajo lepi pogledi na lokavsko dolino in istrsko hribovje. Z Velikega Gradišča vodi označena pot na Kokoško (1 h).

Vroček, domačini mu pravijo tudi Vročče, je izvir istoimenskega potočka tik pod vrhom na severni strani hriba. Gra-

diščarji so že pred dva tisoč leti v notranjost hriba izdolbili kar 20 metrov dolg predor. Pozneje je bil dolga stoletja tudi kmetom iz okoliških vasi edini vir pitne vode, uporabljali pa so jo tudi v zdravilne namene, saj da je pozdravila marsikatero tegobo.

Na vrhu Velikega Gradišča Foto Gorazd Gorišek

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 250 m

Izhodišče: Prelože, 495 m. Primorsko avtocesto zapustimo na izvozu Divača. Naprej se peljemo po stari cesti proti Ljubljani, na prvem križišču zavijemo levo, smer Lokev, Lipica. V Lokvi zavijemo skrajno levo, po enem kilometru zavijemo desno proti Preložam. Parkiramo na osrednjem trgu v jedru vasi, tako da ne oviramo ostalega prometa. WGS84: N 45,652814°, E 13,935082°

Časi: Izhodišče–Veliko Gradišče 50 min
Sestop 35 min
Skupaj 1.30 h

Sezona: Vse leto

Vodnik: Milan Vinčec: Slovenska Istra in Kras. PZS, 2025.

Soteska reke Reke

Kras

Reka ponikne v Škocjanske jame. Nad Malo in Veliko dolino leži vasica Škocjan. Foto Milan Vinčec

Reka Reka izvira na Hrvaškem na južnem obronku Snežnika na nadmorski višini 720 metrov. Ta najdaljša slovenska reka ponikalnica potovanje po našem ozemlju

zapusti na veličasten način v ponoru Škocjanskih jam, kjer se poda v odkrivanje kraškega podzemlja. Po 41 kilometrih se znova prikaže na površju, tokrat v izviru reke Timave v kraju Štivan na italijanski strani, od koder se kmalu izlije v Jadransko morje. Od mosta pri Škofljah pa do vhodnega dela Škocjanskih jam, kjer ponikne, je reka Reka zarisala slikovito sotesko, dolgo 2600 metrov, nad katero se vzpenjajo 80 metrov visoke stene. Sprehod po soteski reke Reke in naprej do Betanje, od koder stopimo na učno pot, je pravo doživetje za ljubitelje neokrnjene narave in kulturne dediščine.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Pot je v prvem delu speljana ob reki, ki je v deževnem času zaradi narasle reke neprehodna. Prehod okoli strme skalne stene nad reko zahteva pazljiv korak, sicer je sprehajalna pot priporočljiva za vse letne čase in za vse generacije.

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: Pribl. 120 m

Izhodišče: Škoflje, 335 m. Primorsko avtocesto zapustimo na izvozu Divača in vožnjo nadaljujemo proti Ilirski Bistrici. Na križišču v Famljah zavijemo desno proti zaselku Škoflje. Pri škofeljskem mostu parkiramo na manjšem travnatem izvozu tako, da ne oviramo prehoda. (Morda je bolje, če zavijemo v Famlje in navzdol skozi vas do zadnje hiše in gmajne, kjer je na voljo večji parkirni prostor.)

WGS84: N 45,658815°, E 14,019884°

Časi: Škofeljski most–Betanja 1.30 h
Betanja–Matavun–Betanja 50 min
Betanja–škofeljski most 1.15 h
Skupaj 3.30 h

Sezona: Vse leto

Vodnik: Milan Vinčec: Slovenska Istra in Kras. PZS, 2025.

Zemljevid: Slovenska Istra, Kras in okolica, PZS, 1:50.000

Opis: Pri škofeljskem mostu nas kažipot usmeri na dobro utrjeno kolovozno pot ob desni strani reke. V zmernem spustu v objemu bujnega rastja kmalu pridemo do reke in opustelega mlina.

Veliko Gradišče, 745 m

Kras

Zemljevid: Slovenska Istra, Kras in okolica, PZS, 1:50.000

Vzpon: Na izhodišču nas tabla Vroček usmeri navzgor. Stopimo na kolovoz, ki nas kaj kmalu pripelje v objem gozda in do vodnega zajetja,

kjer so nekoč napajali živino. Kar nekaj je razpotij, ki nas lahko zavedejo, zato pazljivo sledimo markacijam. Po manjši strmini in nekaj okljukih prispemo do prve klopce, postavljene pod okrilje 20 metrov visokega in

skoraj dva metra debelega kostanja. Razširjena in dobro utrjena pot nas v strmcu pripelje do razpotja. Desna pot vodi na Kokoš, mi pa gremo naprej po levi ob strugi potoka in navzgor. V družbi razigranega hudournika prispemo do izvira Vroček, kjer je lepo urejen prostor za daljši postanek. Kažipot ob jezu nas opomni, da še nismo na cilju, do vrha je še 15 minut zmerne hoje. Mimo table strmo zagrizemo v breg in se po nekakšnem žlebu vzpemo do ravnice, kjer zapustimo razdrapano pot in zavijemo desno. V blagem vzponu med nizkim drevjem in opustelimi pašniki vijugamo okoli hriba. V zadnjem ovinku se izvijemo iz gozdnega primeža in dosežemo majhno travnato čistino, na kateri samuje skromno kamnito znamenje, ki označuje vrh Velikega Gradišča, 745 m

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Milan Vinčec

Soteska reke Reke

Kras

Prestopimo na potko. Tu in tam se pot odmakne od reke ter vijuga sem in tja. Ko se soteska zoži, je pred nami manjši gorski izziv, prečkanje stene. Pot, ki se v kratkih razdaljah dviga in spušča, nas po 30 minutah hoje odmakne od struge in pripelje do kažipota, ki nas usmeri strmo v breg. V okljukih po lepo urejeni poti, podprti z lesenimi tramovi, postopoma pridobivamo višino in v desetih minutah dosežemo planoto. Zavijemo levo in v nekaj korakih smo pri gradu Školj.

Nadaljujemo po poti čez obsežen travnik. Po nekajminutni hoji zavijemo levo in v okljukih sestopimo do reke. Soteska se čedalje bolj zožuje, pot se privije k steni in dvigne navzgor do skalnatega pomola (najožji del kanjona). Ob steni zavijemo desno, v nekaj korakih se spustimo in spet smo pri reki. Nadaljujemo mimo opustelega mlina in rečnega višino-mera. Zapustimo reko, s poti prestopimo na makadamsko cesto, ki nas vodi skozi gozd zmerno navkreber do

razpotja, kjer nas puščica usmeri levo. V Betanji, vasi z le nekaj hišami, makadam zamenjamo za asfaltno podlago. Na razpotju pri gostišču nas kažipot usmeri navzgor na učno pot. Blag vzpon nas pripelje do Škocjana, 424 m, nekoliko naprej je na levi strani 100 metrov globoko brezno Okroglica. Stopimo navzdol do Matavuna. Mimo vaškega kala zavijemo na pot in rahlo navzgor do gostišča in informacijskega centra.

Sledimo kažipotu za Vremščico in nadaljujemo v gozd, udobna in lepo urejena pot nas v blagem vzponu pripelje do lepe razgledne točke, od koder se odpira pogled na Malo dolino, naravni most in prepadno Veliko dolino. Pot se nekoliko odmakne v gozd. Pri informacijski tabli zavijemo desno, malo zatem še bolj desno in rahlo navzdol do razgledne točke, od koder je lep pogled na Malo dvorano. Še nekaj korakov in že smo v Betanji, kjer zaključimo pot. Nazaj se vrnemo po isti poti.

Milan Vinčec

Spremljanje in upravljanje alpskih ledenikov

Evropski manifest

Ledeniki so temeljna sestavina planetarnega kroženja vode, njihovo postopno umikanje in izginjanje na območju Alp zato pomembno vpliva tudi na naše okolje, zdravje in blaginjo ter neposredno na podnebje, s čimer je ogroženo tudi doseganje ciljev trajnostnega razvoja. Resnost teh razmer je izpostavila tudi Generalna skupščina Združenih narodov in razglasila leto 2025 za Mednarodno leto ohranjanja ledenikov (IYGP – International Year of Glaciers' Preservation).

Izredne podnebne razmere niso stališče, ki bi ga morali upoštevati in se po njem ravnati, temveč so objektivno stanje, ki ga ni mogoče prezreti. Svetovna meteorološka organizacija (WMO) je pred kratkim potrdila, da je bilo leto 2024 najtoplejše doslej, kar je vnovič izpostavila z večkratnimi rdečimi opozorili o stanju svetovnega podnebja, vključno z drastičnim umikanjem ledenikov.

Na dan pred prvim mednarodnim dnevom ledenikov (21. marec) je pet pobudnikov – CAI (Club Alpino Italiano/Italijanska zveza planinskih društev), CGI (Comitato Glaciologico Italiano/Italijanski glaciološki komite), CIPRA Italija (italijanska podružnica Mednarodne komisije za varstvo Alp), EUMA (European Union of Mountaineering Associations/Evropsko združenje planinskih organizacij) in Legambiente (italijansko okoljevarstveno združenje) – nakazalo pravo ter edino možno smer za alpske ledenike in njihove ostanke. Na milanski državni univerzi so predstavili posebej v ta namen pripravljeno skupno izjavo oziroma Evropski manifest za upravljanje ledenikov in z njimi povezanih naravnih virov. Dokument je do tega dne podprlo več kot 60 podpisnikov iz Evrope, vključno z nevladnimi organizacijami, izobraževalnimi in raziskovalnimi ustanovami, zaščitnimi območji in drugimi strokovnimi društvi iz različnih držav. Med njimi je bilo tudi nekaj slovenskih: ZRC SAZU Geografski inštitut Antona Melika, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Planinska zveza Slovenije, Prirodoslovno društvo Slovenije, Slovensko združenje za geodezijo in geofiziko, Slovensko meteorološko društvo, Slovensko združenje za zaščito voda, CIPRA Slovenija in Triglavski narodni park.

Želja pobudnikov je, da bi do poletja zbrali vsaj sto podpornikov Manifesta. Cilj je izvajanje skupnih ukrepov za zagotovitev trajnostne prihodnosti ledenikov in skupnosti, ki so od njih odvisne. Doseči ga je treba s participativnim in skupnim delovanjem čezmejnih območij, ki imajo enake geomorfološke zna-

Območje Triglavskega ledenika sredi marca 2024 po sprožitvi večjih snežnih plazov; tik pod ostenjem so vidne odlomne napoke.

Vir Kamera Triglavski ledenik

Ostanki Triglavskega ledenika ob koncu talilne sezone, 9. september 2024

čilnosti in delujejo kot funkcionalne ekološke enote. Ključne oporne točke so zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, več prilagoditvenih ukrepov skupaj z evropskim upravljanjem ledenikov in visokogorskih naravnih virov, krepitev mednarodnega sodelovanja med raziskovalci, civilno družbo in institucijami ter spodbuditev kampanj za obveščanje in ozaveščanje o tej problematiki.

Več kot 275.000 ledenikov po vsem svetu pokriva približno 700.000 km². Ledeniki skupaj z ledenimi pokrovi hranijo približno 70 % svetovnih sladkovodnih virov. Izčrpavanje ledenikov torej ogroža oskrbo na stotine milijonov ljudi, ki so odvisni od sproščanja ledeniških voda, shranjenih iz preteklih zim in na voljo v najbolj vročih in suhih delih leta. Od najvišjih vrhov sveta do evropskih vrhov prihajajo v zvezi z ledeniki alarmantna sporočila. Zaradi podnebne krize in visokih temperatur se beli velikani iz leta v leto bolj umikajo, s tem pa tvegamo, da bomo izgubili največjo zalogo vode na planetu. Po najnovejših podatkih glaciologov so svetovni ledeniki v nekaj manj kot četrto stoletje (2000–2023) – izjema sta celinska ledena pokrova Antarktike in Grenlan-

dije – izgubili 5,4 odstotkov svoje mase, kar pomeni zmanjšanje za več kot 6500 gigaton (Gt) ledu; letno tudi do 540 Gt.

Med najbolj prizadetimi območji so Alpe in Pireneji: tu so ledeniki v enakem obdobju izgubili skoraj štiri desetine izhodiščne mase, ozračje nad njimi se segreva približno dvakrat hitreje kot drugod po svetu. Povprečna letna temperatura zraka na Kredarici se je med nizoma 1951–1980 in 1991–2020 dvignila kar za 1,3 stopinje Celzija; najbolj prav v poletnem trimesečju oziroma na višku vsakoletne talilne dobe: v sedemdesetih letih (1950–2020) 0,41 °C/desetletje oziroma za skoraj 2,9 stopinje Celzija!

Nevarnih naravnih pojavov, kot so ledeniški izbruhi, hudourniške poplave, zemeljski plazovi in drobirski tokovi, je zato vse več. Skrb vzbujajoča globalna slika ima posledice za nekatere lokalne skupnosti in ekosisteme v nižje ležečih in od ledenikov oddaljenih območjih, kjer je potrebno takojšnje ukrepanje.

Jedro Evropskega manifesta o upravljanju ledenikov, predstavljata dva stebra: na eni strani gre za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov z omejitvijo globalnega segrevanja na 1,5 °C v primerjavi s predin-

Ledeniško leto kot podnebna učna ura

Ledeniki se umikajo tako hitro kot še nikoli doslej ter s tem spreminjajo gorsko pokrajino in svet, kakršnega ga poznamo. Letošnje leto so razglasili za mednarodno leto ohranjanja ledenikov, 21. marec pa prvikrat za svetovni dan ledenikov.

Ledeniki so bistveni za uravnavanje svetovnega podnebja in zagotavljanje sladke vode, ki je nujno potrebna za preživetje več milijard ljudi. Vendar pa se zaradi podnebnih sprememb, ki jih od sredine 19. stoletja naprej v glavnem povzročajo človekove dejavnosti, ti izjemno pomembni viri hitro talijo, kar prinaša številne posledice. V slovenskem delu Alp vztrajata le še dva miniatura ostanka nekdanjih pravih ledenikov – pod

Triglavom in Skuto. Prvi, že povsem razkosan, drugi še vedno v enem kosu, oba pa brez temeljnih ledeniških značilnosti, tj. nimata več deset metrov debelega ledu, podolžnih premikov in raznovrstnih ledeniških razpok. Ko ju ne bo več, bosta bližnji dom in kočja imela predvsem na višku planinske sezone težave z vodooskrbo. Če jo bodo upravljavci lično obnovljene Kranjske kočice na Ledinah še lahko zagotovili, pa bo to nemogoče po delni prenovi Triglavskega doma na Kredarici, ki se bo začela letos. V tem primeru bo treba razmisliti tudi o zmanjšanju prenočitvenih zmogljivosti (sedaj tudi več kot 300 oseb v sobah in na skupnih ležiščih!), kar se je sušnega poletja 2022 že moralo zgoditi.

Oba ledenika obiskujem po službeni dolžnosti (ki pa je več kot to) že tri desetletja. Triglavski ledenik lahko že več kot desetletje opazujemo s pomočjo spletne kamere (<http://ktl.zrc-sazu.si/>). Pogled skozi oči te kamere je sestavni del moje vsakodnevne pisarniške rutine; neizmerno bolj vesel sem, kadar mi je to dano v živo. V tem času sem lahko spoznal vse njune odtenke: od popolnoma prekritega ledu pod debelim starim snegom zadnje snežne sezone pa do povsem razgaljenega z ledeniški plastnicami na površini ter bučanjem ledenice, odtekajoče izpod spodnjega roba ledenika. Oba sta čedalje pogostejša in vedno bolj prekrita z gruščem in skalnim drobirjem, pogosto so na površju ledenika tudi večji skalni bloki. Še posebej na ledeniku pod Skuto, vsenaokrog obdanem z ostenji, ki ga ščitijo pred soncem. Kljub temu da leži 400 metrov nižje od svojega precej bolj znanega in pogostejša dokumentiranega sorodnika v Julijskih Alpah, je zadnjih nekaj let v

*Zgornji del ledenika
pod Skuto,
22. oktober 2024
Foto Miha Pavšek,
arhiv ZRC SAZU,
Geografski inštitut
Antona Melika*

dustrijsko ravno, na drugi strani pa za več ukrepov za prilagajanje vplivom podnebnih sprememb na ledenike.

Ocene kažejo, da bi lahko z zmanjšanjem emisij ohranili ledenike na dveh tretjinah svetovnih območij. Z zelo nizkimi emisijami in doseganjem ogljične nevtralnosti bi lahko do leta 2050 na nekaterih območjih, kot je Himalaja, ohranili do 40 % tamkajšnjega ledu, nekatera ledeniška območja pa bi se lahko med letoma 2100 in 2300 celo začela počasi obnavljati. Tudi v Srednji Aziji in južnih Andih bi hitro zmanjšanje emisij v skladu z mejo 1,5 °C ohranilo dvakrat več ledu kot ga po najbolj kritičnih scenarijih.

Na svetu je več kot dve milijardi ljudi odvisnih od snega in ledu v gorah, saj napajata reke, jezera in druge vodonosnike, tj. bistvene vire za ekosisteme, kmetijstvo, energijo, industrijo in gospodinjstva. Pobudniki in podpisniki Manifesta na evropski ravni zagovarjajo štiri ukrepe:

- Vzpostavitev evropskega sistema za spodbujanje izmenjave izkušenj, pridobljenih na lokalni in regionalni ravni, ter za razvoj skupnih meril za njihovo spremljanje.

- Vzpostavitev multidisciplinarne mreže skupnih strokovnih znanj za oblikovanje Evropskega upravljanja ledenikov (EGG).
 - Krepitev mednarodnih politik za blažitev podnebne krize in prilagajanje nanjo na evropskih ledeniških območjih.
 - Podpiranje regulatorne vloge Evrope na svetovni ravni z usmerjanjem politik v varstvo ledeniških območij.
- Na splošni ravni predlagatelji navajajo štiri ukrepe, na katere se je treba osredotočiti:
- Podpora pomenu vrednosti in varstva ledenikov in nastajajočih habitatov na obledenih območjih.
 - Sodelovanje z univerzami, raziskovalnimi središči in šolami pri ozaveščanju državljanov in institucij ter razvijanju izobraževalnih poti, namenjenih ustvarjanju novih strokovnih znanj na področju prilagajanja podnebnim spremembam.
 - Vzpostavitev forumov, ki vključujejo regionalne in lokalne administratorje, raziskovalne skupine, združenja in podjetja za promocijo dialoga in sodelovanja.
 - Promocija in mreženje izkušenj v okviru različnih geografskih, političnih in podnebnih povezav z namenom krepitev sodelovanja.

boljšem stanju, kar nas vsaj do neke mere še spominja na prave ledeniške čase.

Ob neprestanem dvigu temperature zraka v zadnjih desetletjih (v Alpah je ta dvakrat večji kot drugod po svetu) in vse pogostejših ter dlje časa trajajočih vročinskih valovih je v naših ledeniških razmerah – poleg dodatnega snega, za katerega poskrbijo snežni plazovi in veter – čedalje bolj pomembna senčna lega. Seveda pa kmalu tudi ta ne bo mogla preprečiti njunega izginotja. Za poudarjanje pomena ledenikov in z njimi povezanih naravnih virov so pri Združenih narodih v okviru kampanje v ledeniškem letu objavili ključna sporočila – t. i. "ledenških trinajst" (<https://www.un-glaciers.org/en/key-messages>). Ledeniško leto in dan ledenikov ne bosta kaj dosti odtehtala, če ne bo tudi vsak sam, in to najprej pri sebi, zgrabil bika za roge. V tem primeru so prav drobne geste, majhne pozornosti in spremenjen način življenja tisto, kar lahko pomaga k upočasnitvi taljenja ledenikov. Pri tem bi morali prednjačiti tako prebivalci in predvsem obiskovalci gorskih pokrajin, vključno s tistimi, ki tja vodimo najrazličnejše obiskovalce. Vode z obeh ledeniških ostankov napajajo Savo (sledilni poskusi 2022 na Triglavskem ledeniku so pokazali, da napajajo obe, Dolinko in Bohinjko), v še mnogo večji meri pa ledeniki napajajo drugi dve naši veliki reki – Dravo in Muro. Vse tri pa so v dobršni meri vir za naše podtalne vodonosnike.

Sneg in led kot dela kriosfere sta – kakorkoli že gledamo nanju zaradi podnebnih sprememb – še vedno v pomembni meri upravljavca naših pokrajin, na katere vplivata neposredno in posredno; zaradi vse bolj izra-

ženih vremenskih in podnebnih ekstremov so pokrajine vedno bolj ranljive (posebej gorske), človek pa vse bolj ogrožen in prisiljen v upravljanje naravnih tveganj, najsibo vode premalo ali preveč. Zato velja nadaljevati z opozarjanjem in ozaveščanjem o njunem pomenu, kjer bomo imeli obiskovalci nekoristnega sveta tudi v prihodnje pomembno vlogo. Na vas je, da jo ozavestite in delite, sicer se bomo tudi sami kmalu "stalili".

Miha Pavšek

Ledenik pod Skuto ob koncu talilne sezone 2024 (Fotografija je nastala s pomočjo brezpilotnega letalnika.)
Foto Lenart Štaut, arhiv ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika

Svež je primer kaskadne naravne nesreče v švicarski vasi Blatten, ki jo je 28. maja 2025 skoraj v celoti uničil zemeljski plaz, posledica ledeniškega izbruha ledenika Birch, na katerega so z ostenja gore Kleines Nesthorn (3341 m), ki se dviga nad ledenikom, prileteli podorni skalni bloki in kamenje; nad vršajem plazu je začelo nastajati jezero, ki ogroža zdaj tudi druge, dolvodno ležeče vasi.

Podatki o ledenikih od Everesta do Mont Blanca kažejo, da podnebna kriza pospešeno vpliva na ledenike povsod po svetu. Najnovejši podatki to nedvomno potrjujejo: med letoma 2000 in 2023 so največje izgube utrpeli v regijah z majhno površino ledenikov (manj kot 15.000 km²), podrobneje Srednja Evropa (do 39 %), Kavkaz (do 35 %), Nova Zelandija (do 29 %), Severna Azija (do 23 %), zahodna Kanada in ZDA (do 23 %) ter ledeniki na nizkih geografskih širinah (do 20 %) (Vir: Ekipa GlaMBIE).

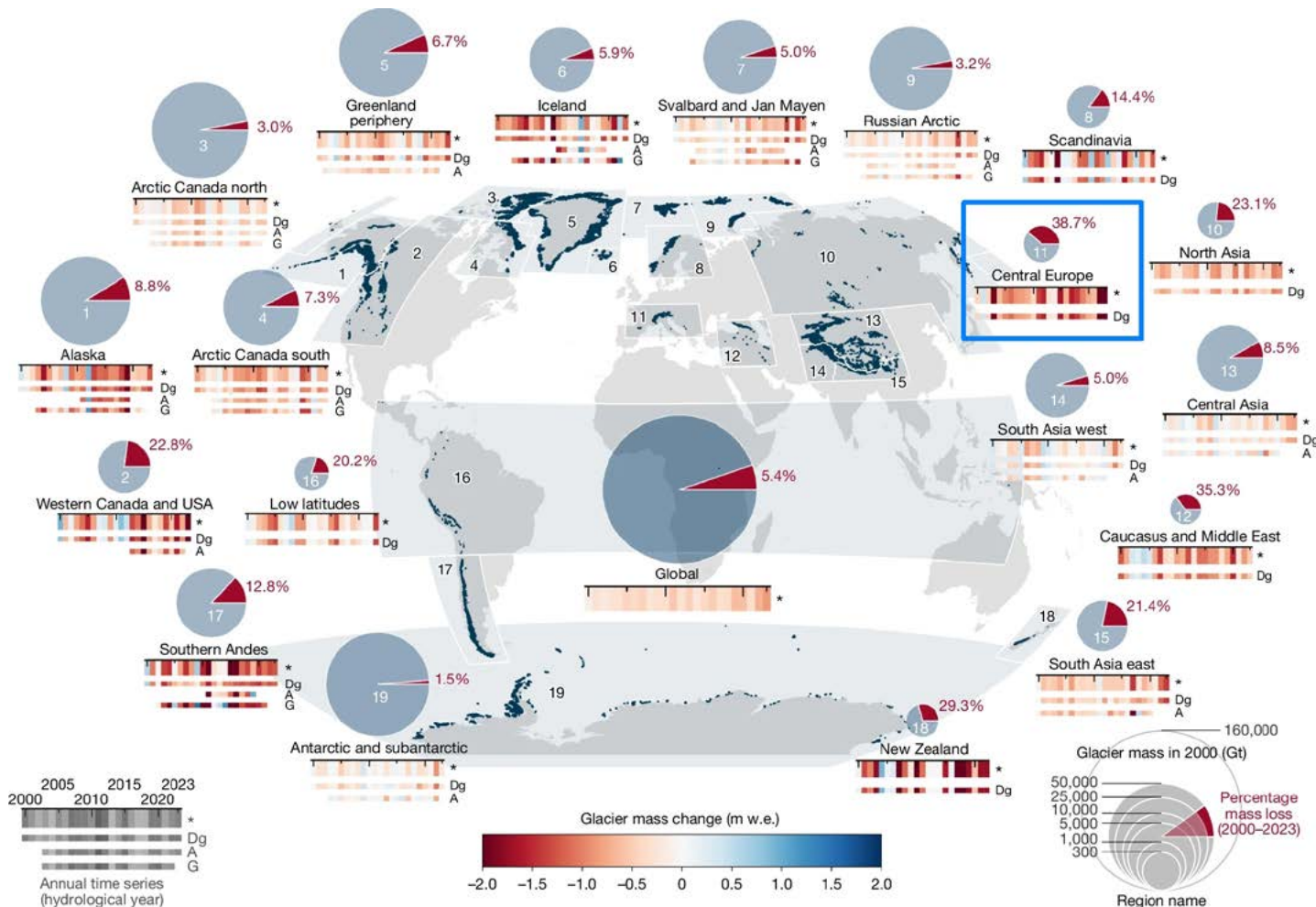
Alpski ledeniki so do danes izgubili vsaj tretjino svoje mase, ob pričakovanem dvigu temperatur do leta 2050 pa bodo izginili vsi ledeniki pod 3500 metri nadmorske višine. Med tistimi, ki so že izumrli, je tudi ledenik Flua v Piemontu v deželi Valsesia (I), medtem ko sta se Kaninski ledenik (na italijanski strani) in Triglavski ledenik zmanjšala do te mere, da govorimo le še o razpršenih ostankih snega in ledu. Naslednja, ki bosta izginila, sta ledenika Marmolada in Adamello

pod istoimenskima gorama v italijanskih Dolomitih. Nič kaj rožnate niso razmere drugod po svetu. V Pakistanu se površina 13.032 ledenikov v gorskih verigah Karakorum, Hindukuš in Himalaja še naprej krči; samo v porečju reke Palas (v pakistanski Himalaji) se je v zadnjih 20 letih zmanjšala za kar 16 %. Gorski ledeniki ob zahodni obali Grenlandije kažejo na skoraj 15-odstotno zmanjšanje skupne površine in približno 19-odstotno zmanjšanje med letoma 1985 in 2020. Gore v južnoameriških Andih so od konca male ledene dobe v 2. pol. 19. stoletja pa do danes izgubile četrtno ledeniške površine. Ne smemo pozabiti, da je taljenje ledenikov soodgovorno za 25–30 % trenutno opaženega dviga svetovne morske gladine. Na svetu skoraj dve milijardi ljudi živi v bližini obale, približno 800 milijonov pa jih živi manj kot 10 metrov nad morsk gladino. Danes je gladina morja za približno 20 centimetrov višja kot leta 1900, njena hitrost naraščanja pa se je povečala za več kot trikrat (trenutno 4,5 mm/leto).

Letošnje mednarodno leto ohranjanja ledenikov je priložnost za združitev svetovnih prizadevanj v boju proti podnebni krizi. Le z učinkovitim sodelovanjem in skupno zavezanostjo bo mogoče zagotoviti trajnostno prihodnost za ledenike in skupnosti, ki so od njih odvisne. Izziv je ogromen. Sami lahko naredimo bore malo, a če se loti tega večina od več kot 8 milijard prebivalcev Modrega planeta, bo to v primerjavi z zadnjim stoletjem ogromen napredek. 🔴

Regionalne in globalne masne bilance ledenikov med letoma 2000 in 2023 v odstotnih izgubah (rdeča rezina v krožnem diagramu) glede na maso ledenika leta 2000, ki jo ponazarja velikost krožnega diagrama. Barvne črte pod vsakim diagramom predstavljajo letne specifične spremembe mase v metrih vodnega ekvivalenta. Diagram št. 11 v modrem okvirju kaže bilanco ledenikov na območju Srednje Evrope, kjer so v tem obdobju zabeležili največje izgube (38,7 %).

Vir The GlaMBIE Team. Ocena skupnosti o spremembah globalne mase ledenika od 2000 do 2023. Nature 639, 382–388 (2025)

Andrej Šmuc¹,
Nina Caf²,
Maja Andrič³

Šest tisoč let bitke med živim in neživim

Zgodba z dna Ledvičke

Julijci ... Dom bogov ... Mističen prostor nedostopnih, do neba segajočih vrhov in krute narave presunljive lepote. Ah, kako lepo je, če si lahko tudi trdi naravoslovci kdaj pa kdaj privoščimo malce bolj poetične zapise.

Kljub temu romantičnemu začetku pa zapis sloni na strogih in čisto nič pravljicnih podatkih, ki smo jih znanstveniki zadnjih dvajset let trudoma pridobivali z dna naših visokogorskih jezer. Iz jezer, ki edina lahko odstrejo kopreno časa daljne zgodovine teh čarobnih krajev.

Zakaj sploh raziskovati jezera

Tokrat predstavljamo zgodbo Jezera v Ledvicah, ki na več kot 1800 metrih nadmorske višine kraljuje Dolini Triglavskih jezer. Priljubljena Ledvička nam

priča o starodavnem in večnem boju med bogovi in titani. Govori o več kot šest tisoč let trajajoči bitki žive in nežive narave, ki traja še danes. Govori o starem rivalstvu med rastlinami, živalmi in človekom na eni ter kamnom in ledom na drugi strani. Uspeh te bitke lahko zelo dobro opazujemo z napredovanjem in

¹ Oddelek za geologijo, Naravoslovno-tehnična fakulteta, Univerza v Ljubljani.

² Inštitut za arheologijo, ZRC SAZU.

³ Inštitut za arheologijo, ZRC SAZU.

*Jedrovanje
sedimentov iz dna
jezera Ledvička
Foto Maja Andrič*

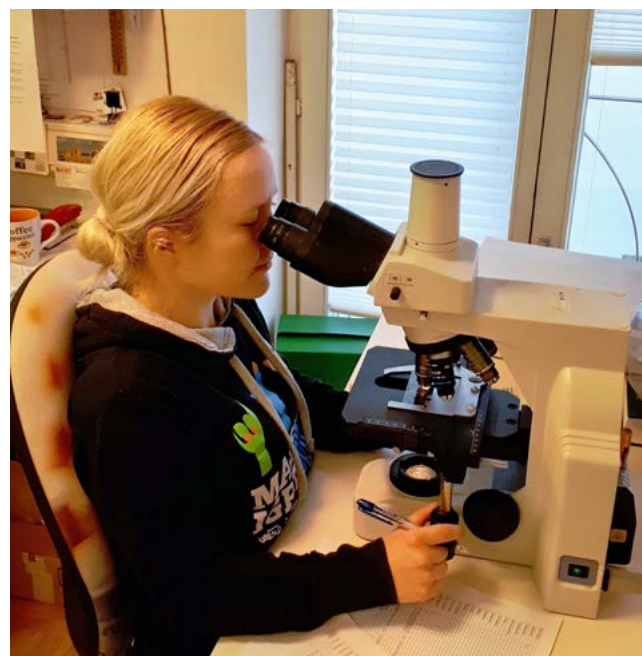
Vzorčenje sedimentnega jedra iz Ledvičke; na sliki je dr. Maja Andrič. Foto Andrej Šmuc

umikanjem rastlin v visokogorju. Še posebej dobro se okoljske spremembe odražajo s spremembo višine gozdne in drevesne meje. Gozdna meja je najvišja nadmorska višina, kjer se konča strnjen gozd; drevesna meja, pa je – podobno – nadmorska višina, nad katero nobeno posamezno drevo/grm ni višje od dveh metrov. Gozdna in drevesna meja se seveda v času spreminjata. Če je topleje, drevesa in gozd lahko sežejo višje in zmagaže živa narava. V hladnih obdobjih pa mrz in led prisilita drevesa v umik, tako da v visokogorju spet zavladata kamen in led. V zadnjem času se je temu boju priključil tudi človek, ki pa je zelo izmuzljiv zaveznik. Včasih deluje v prid žive, včasih pa nežive narave.

Današnja gozdna meja je v Julijcih na približno 1830 m nadmorske višine, v preteklosti pa je kar krepko nihala in jo večinoma najdemo med 1600 m in 1900 m nadmorske višine. Zakaj? V naši raziskavi nas je zanimalo prav to: kaj (ali kdo) je bilo tisto, kar je v zadnjih šest tisoč letih spreminjalo našo visokogorsko krajino. Je okoljske spremembe in višino gozdne/drevesne meje povzročalo podnebje, je bil to morda le normalen razvoj rastlin ali je bil za celo reč kriv človek?

Kako geologi raziskujemo preteklost

Vsako raziskovanje preteklosti zahteva natančno in mukotrpno preučevanje arhivov, ki bolj ali manj varno hranijo informacije o preteklih dogodkih. Za raziskovanje tako daljne preteklosti se moramo geologi posluževati prav posebne vrste arhivov – jezer. Jezera so čudovita, beležijo spremembe, ki se dogajajo tako v samem jezeru, kakor tudi v njegovi bližnji in daljni okolici. Te okoljske spremembe se v obliki različnih plasti odlagajo na dnu jezera – kot da bi se pisale strani v zgodovinski knjigi. Staro plast prekrije nova in jo zaščiti. Novo prekrije še novejša in tako leto za letom, stoletje za stoletjem. Globlje kot

Mukotrpno pregledovanje in določanje cvetnega prahu pod mikroskopom dr. Nine Caf. Foto Maja Andrič

prodramo v dno jezera, starejši del zgodbe se nam odkriva. Pravite, da se sliši kar predobro, da bi bilo res. Saj imate prav. Stvar ni tako enostavna. Problem jezerskih arhivov je namreč v tem, da vsako jezero govori svoj jezik. Prav vsako. In tega jezika se moramo geologi naučiti, preden začnemo razvozlavati skrivnosti preteklosti. Vsakič znova. In prav zaradi tega je geološko delo tako zanimivo in čudovito.

Razvozlanja zgodbe Ledvičkinega arhiva smo se geologi lotili z več znanstvenimi orodji, med katerimi pomembno vlogo zaseda palinologija. To je veda o cvetnem prahu (ali bolj strokovno: o pelodu) nekdanje vegetacije. Vsako pomlad, ko rastline cvetijo, proizvedejo ogromne količine peloda, ki ga vetrovi занesejo tudi na jezersko gladino, kjer potone in se sčasoma usede na jezersko dno. Tako se ohrani in ostane "zamrznjen" v času in prostoru. Poleg peloda pa se v sedimentnih vzorcih iz dna jezera skriva še marsikaj drugega. Med bolj zanimivimi rečmi so tudi ostanki listnih rež. To so odprtine na listih/iglicah, ki jih rastline uporabljajo za dihanje/fotosintezo in kažejo na to, da so bila drevesa za časa rasti v neposredni bližini jezera. Hkrati se v jezerskih sedimentih ohranja oglje, ki nam nakazuje na pretekle požare. Super reči. In kaj smo hoteli drugega kot napolniti nahrbtnike, na hrbte naložili čoln in za dobrih 150 kilogramov opreme ter se odpraviti do Ledvičke, kjer smo zavrtali do šest tisoč dvesto let v preteklost. V metrih to pomeni dva metra globoko vrtino. V laboratoriju smo pripravili vzorce, ki smo jih nato več let preučevali z zelo različnimi metodami in pripomočki; med drugim tudi z optičnimi in elektronskimi mikroskopi.

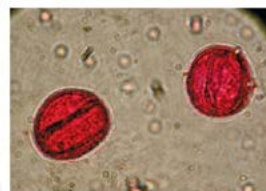
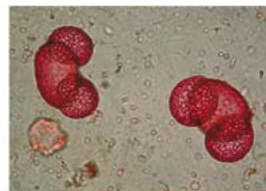
Kaj nam govori Ledvička?

Olala ... Izkaže se, da Ledvička priča o kar burnem dogajanju. Pred 6200–4300 leti je bila okolica jezera Ledvička že gotovo že brez ledu. Okoli jezera so uspeli bogati iglasti gozdovi, saj smo v sedimentih našli listne reže številnih iglavcev, kot so bor, macesen, smreka in jelka. Izjemno presenetljivo odkritje nas je čakalo že kar na samem začetku. Prvi znaki vpliva človeka, se namreč – saj ne boste verjeli – pojavijo že pred 6000 leti. V tem času je človek že spremenil del gozda v pašnike, kar nam popolnoma jasno dokazujejo prve najdbe pelodov pašniških rastlin. Večja količina oglja, najdena v tem delu vrtine, kaže, da se je pred 5700 leti v dolini Triglavskih jezer zgodil velik požar, ki je požgal velik del doline.

V obdobju pred 4300 do 1100 leti se je gozdna meja izrazito spremenila. V tem obdobju sta podnebje in človek delovala z roko v roki in povzročila znižanje gozdne meje. V zadnjem delu tega obdobja pred 1800 do 1100 leti je bil človeški vpliv še posebej velik. V dolini so naši predniki izkrčili gozd in uredili pašnike. S tem so žal povzročili tudi povečano erozijo tal, ki so se delno prenesla kar v jezero. Kljub vplivu človeka pa se je v tem obdobju iglasti gozd ponovno obnovil prav v okolici jezera. Prevladovala so tise in jelke.

Od časa pred 1000 leti pa do danes je bilo območje okoli jezera večinoma zelo odprto, s pašniki v bližini, gozd pa se je umaknil v nižje nadmorske višine. Ljudje so bili namreč zelo odvisni od bližine pašnikov in tudi od gozdov, zato so svoja visokogorska naselja prilagajali bližini gozdne meje. Tako so imeli blizu pašnike, kjer so pasli živino, ter hkrati tudi les za gradnjo hiš in kurjavo. Najboljše iz obeh svetov, bi lahko rekli. Naše analize tudi kažejo, da človek visokogorja Julijskih Alp nikoli ni popolnoma zapustil, in to ne glede na podnebne spremembe in posledično vse bolj hladne, krute ter slabše razmere. V sedimentih Ledvičke vidimo, da so ljudje to območje še vedno uporabljali, le v manjšem obsegu kot v toplejših obdobjih.

Če se v zaključku vrnemo na naše uvodne misli, kjer smo razmišljali o bitki med živim in neživim, nam

Pelod črnega bora (Pinus nigra), črne jelše (Alnus glutinosa) in puhastega hrasta (Quercus pubescens), svetlobni mikroskop, 400-kratna povečava
Risbe dreves Tamara Korošec, foto peloda Maja Andrič

naša raziskava zelo lepo kaže, kako odporna je visokogorska vegetacija, ki se je kljub klimatskim in človeškim vplivom večkrat vrnila v okolico samega jezera. Seveda pa je veliki zmagovalec v boju z živo in neživo naravo predvsem človek, ki si jo je v zadnjih tisoč letih postopoma popolnoma podjarmil in spremenil v antropogeno krajino. ○

MILLET HOKA
ROCK EXPERIENCE

GARMONT
CAMP
MONTURA

SCARPA
LA SPORTIVA

ALTERNATIVA
sport

trgovina za gornišтво in alpinizem s strokovnim svetovanjem za vse, ki ljubijo hribe
www.alternativasport.it

Sesljan, 41/D Devin-Nabrežina (Trst)
Tel. +39 040 2916120

Dušan Škodič

Je bil Zlatorog kozorog ali gams?

Preprosto, za koga morda tudi nepomembno vprašanje, pa vendar. Znana je zgodba o kozlu z zlatimi rogi, zgodba o mladem in pogumnem trentarskem lovcu, o dekletu, ki jo ljubi, a so ji glavo zmešale osladne obljube bogatih trgovcev, in o tragičnem koncu mladega fanta, ki se skuša za vsako ceno dokazati in doseči nemogoče.

Tudi v ilustrirani družinski reviji Die Gartenlaube je leta 1899 izšlo več ilustracij Zlatoroga, kjer je upodobljen kot gams. Vir Svetovni splet

Zgodba o Zlatorogu v sebi nosi sporočilo, da pretiran pohlep vodi v propad. Govori o nedotakljivosti in moči narave, saj kršenje tega kodeksa prinaša storilcu uničenje. Govori o pravi ljubezni, ki ne trpi pogojevanja, saj prava ljubezen ne potrebuje dejanj, ki škodujejo drugim. Tudi modrost prednikov in

naravne zakone je treba v življenju jemati skrajno resno.

Ljudsko pravljico, ki je obstajala v ustnem izročilu zgornjega Posočja, je ljubljanski naravoslovec, zgodovinar in politik Dragotin Karel Dežman leta 1868 objavil v *Laibacher Zeitung*, časopisu ljubljanskih Nemcev (katerih vodja je bil v tistem času Dežman). Ne glede na njegovo ambivalentnost je Dežman zaslužen za ohranitev te zgodbe, saj je po njegovi zaslugi prišla do pesnika Rudolfa Baumbacha, Kugyjevega znanca iz Primorske sekcije nemško-avstrijskega društva DÖAV. Baumbach je iz kratke zgodbe naredil mojstrsko pesnitev¹. Knjižica z obsegom

¹ Dežman je v redno prilogo časopisa *Laibacher Zeitung* napisal nekaj zaporednih člankov o Triglavu in njegovem pogorju, dne 21. februarja 1868 pa tudi omenjeno pripoved o Zlatorogu.

Naslovnica pripovedk za mladino iz leta 1882, na kateri je upodobljen gams z zlatimi rogi. Vir dlib

stotih strani je izšla leta 1877 v Leipzigu in v kratkem postala prava mednarodna uspešnica. Prevedena je bila iz nemščine v angleški, italijanski, češki, srbski, hrvaški in slovenski jezik.² V več ponatisih je skupna naklada presegla 110.000 izvodov.

Zlatorog gams

Če preverimo umetniške upodobitve Zlatoroga, ki so jih ustvarili razni slikarji v letih po izidu Baumbachove pesnitve (ta je bila brez ilustracij), ni nikakršnega dvoma, da je bil Zlatorog bel gams z zlatimi rogovi. Takšna je tudi morda najstarejša upodobitev te mitološke živali, ki je bila objavljena leta 1882 na naslovnici knjižice *Pripovedke za mladino* in je izšla na Ptuj. Pripovedke je zbral Franc Hubad. Zlatorog je v njej ena od krajsih zgodb, ki obsega pet strani besedila, je pa za nas pomembnejše, da je bila ilustracija umeščena na naslovnico.

Prav tako je Zlatorog kot gams upodobljen leta 1899 v zelo popularni ilustrirani družinski reviji *Die Gartenlaube*, ki je izhajala v Leipzigu.

Leta 1904 je izšla samostojna pesnitev Antona Aškercarja z istim naslovom, vendar ta ne takrat ne pozneje ni dosegla podobnega uspeha kot Baumbachova. Pesnitev ni slaba in Aškercu verzi tečejo precej bolj tekoče kot Antonu Funtku v njegovem prevodu v slovenščino. Pa vendar nekaj očitno ni šlo skupaj. Literarna kritika ocenjuje, da je narodno zelo zavedni Aškerc s tem, da je iz zgodbe naredil

² Zlatorog: planinska pravljica. Prevod Anton Funtek, Ljubljana, Kleinmayr & Bamberg, 1886.

domoljubno pesnitev, popolnoma razbil ljudsko pravljico, ki so jo bili ljudje vajeni. In verjetno ljudem še nekaj ni bilo všeč – pesnikovo moraliziranje, ko jim je nastavljal ogledalo preblizu obraza. Tako v svojem

Karl Huck je leta 1923 naslikal verjetno najboljšo umetniško upodobitev gamsa Zlatoroga. Vir Alpenarchiv Innsbruck

Reklamni plakat za pivo Zlatorog, v ozadju gamsi v teku. Čas nastanka okoli 1960 Vir Svetovni splet

Reklamni plakat za milo Zlatorog iz okoli 1920. Avtor plakata je sicer verjetno Maksim Gaspary. Vir Svetovni splet

Kozorog
(*Capra ibex*)
Foto Oton Naglost

Zlatorogu žuga s prstom prevzetni deklini in hkrati vsem Slovencem:

Sedaj si sužnja – on gospod je tvoj.
Obesi se na vrat mu, le obesi!
Poceni kupil tvoje je srce si ...
Da, lepi naši so domači kraji,
zato jih tujci gledajo najrajši,
pa tihotapijo čez meje k nam ...
In mi priklanjam se jim globoko
in čislamo jih, cenimo visoko ...
In hlapčevati jim, nas nič ni sram ...
Vse, kar imamo, radi jim prodamo,
magari svojo čast, poštenje samo,
svobodo svojo, dušo in telo!
Ni hiša naša jim že nič več sveta.
Najlepša nam že jemljejo dekleta
in si kupujejo jih za zlato ...
Nam ljubši vselej tuj je pritepenec
kot domačin, naš brat, rojak Slovenec.
Da, v tuji jarem deremo sami.
Usoda to je naših temnih dni.

Ta Aškerčev *Zlatorog* se je verjetno res preveč oddaljil od sporočila, ki ga je nosila ustna pripoved, po drugi strani pa tudi njemu ni bilo toliko mar, da bi se potrudil jasno zapisati, kakšne sorte gorskega kozla naj bi se njegov narodno zavedni lovec lotil zaradi laških provokacij.

Eno najlepših upodobitev gamsa z zlatimi rogovi je kmalu po prvi svetovni vojni naslikal avstrijski slikar Karl Huck, znan po svojih prefinjenih upodobitvah

divjih živali. Njegovo umetnino iz leta 1923 danes hrani Alpski muzej v Innsbrucku. Naslov njegove slike je nedvoumen, *Die Zlatorog – Gams*.

Zlatorog kot blagovna znamka

Da so Slovenci Zlatoroga prepoznali kot svojega, dokazujejo tudi blagovne znamke. Okoli leta 1920 so v Mariboru začeli izdelovati svoj čas zelo priljubljeno pralno milo Zlatorog. Blagovna znamka na reklamnem plakatu je simbolizirala povezavo med tradicijo, naravo in kakovostjo. V ospredju plakata izstopa nasmejana mlada ženska v narodni noši, ki predstavlja pomen kulturnega izročila, kos zlato rumenega mila v njeni roki pa poudarja čistočo in harmonijo z naravo. Prisotnost Zlatoroga tik za žensko je sicer popolnoma nerealna, vendar hkrati nemoteča, saj mitološka figura pri ljudeh vzbuja pozitivne občutke, da je izdelek domač in kakovosten. Minila so desetletja vzponov in padcev, in kar je sledilo, je zgodovina, ki je kot se spodobi, na moč podobna izvorni zgodbi o Zlatorogu. Po slovenski osamosvojitvi se med ljudmi pojavi pohlep, pridejo tuji trgovci z novci in velikimi obljubami, mariborski Zlatorog pa tako kot tisti iz pravljice, razočaran izgine neznano kam ...

Kljub vsemu Zlatorog gams kot blagovna znamka še obstaja v našem prostoru. Le kdo ne pozna piva Laško, ki ga na steklenici ali pločevinki krasi glava Zlatoroga? Ga ni junaka, niti med abstinenti, ki ne pozna našega gamsa prvaka!

Marsikdo se bo morda vprašal – kaj imata skupnega gams in pivo? Seveda popolnoma nič, tako kot tudi ne gams in kos mila v ženski roki. In seveda tega, da je tudi v tem primeru na koncu Zlatorog »spokal kufre« in odšel neznano kam. V svoji domovini je pustil le svojo fotografijo, ki služi kot blagovna znamka tujim lastnikom, katerih dežela ne premore niti tolikšne nadmorske višine, kot jo ima vrh cerkvenega zvonika v Laškem.³

Gamsa spreminja v kozoroga – človeški pohlep

Če morda tudi vi spadate med tiste, ki so prepričani, da pravi Zlatorog sploh ni bil gams, temveč kozorog z zlatimi rogovi, nič hudega. Mlajša populacija je namreč prepričana, da je bil od nekdaj govor o kozorogu.

Kako je to mogoče, če pa je na vseh upodobitvah tja do časa naše osamosvojitve kraljeval gams? In tudi na večini današnjih upodobitev je še vedno gams, le da ga zdaj človeške oči očitno prepoznavajo kot kozoroga.

Gams in kozorog sta si sicer po fizionomiji zelo različna. Kozorog je precej večje rasti od gamsa. Teža kapitalnega kozoroga lahko preseže sto kilogramov, dolžina njegovih rogov pa preseže tudi sto centimetrov. Teža kapitalnega gamsa je pol manjša, rožički le redko dosežejo trideset centimetrov. Gre torej za dve različni živali, ki imata le skupen življenjski prostor.

³ Lastnik pivovarne je od leta 2015 nizozemski pivovarski velikan Heineken. Najvišja »gora« Nizozemske Vaalserberg meri 322 m.

Da je bil Zlatorog kozorog, je bolj logično vsem tistim, ki so odrasli po filmu *Wall Street* (1987), v katerem Michael Douglas izreče svoj znameniti stavek, da je pohlep v resnici dober.⁴

Nove generacije zato ne razmišljajo več skromno, kot je razmišljal trentarski lovec, ki se je podal na smrtno nevaren lov za zlatimi gamsovimi rožički. V njegovem primeru je očitno šlo predvsem za čast in slavo v domači vasi in nekaj priložnostno zaslužnega cvenka, s katerim bo ponovno skušal osvojiti dekletovo srce, ki jo je z obilnimi darili skvaril bogat beneški trgovec. Današnji lovec bi pač takoj podvomil, da bo gamsovo rogovje dovolj. Zlati rožički, s katerimi se komajda popraskaš po hrbtu, težko rešijo problem, ki ga ima, zato se sodobni lovec začne ozirati za živaljo, ki na svoji glavi prenaša mnogo večje rogovje. Jelen je žal preveč štorasta žival za skalnega plezalca, kozorog pa bi bil popolnoma sprejemljiv. Njegovi meter dolgi zlati rogovi bi odpihnili predrznega laškega šarmerja tja, od koder je prišel. Zato današnje pohlepne oči v Zlatorogovi podobi lahko prepoznajo samo kozoroga.

Kaj pa pravijo lovci in umetna inteligenca

Kozoroge je po podatkih naše Lovske zveze kot prvi naselil v svoje lovišče v Karavankah baron Julij Born v letih 1890–1896, uvoženi so bili iz Švice. Sledile so naselitve leta 1953 ter 1961 v Kamniški Bistrici (iz Švice), leta 1965 v dolini Zadnjici v Trenti (iz Italije) in leta 1975 na Bovškem. Trop je prišel z območja Gran Paradiso v Italiji. Razlog za naseljevanje kozoroga je bil vzpostavljane nekdanjega stanja, saj je bil kozorog pri nas zaradi pretiranega lova popolnoma iztrebljen v drugi polovici 17. stoletja. Dejansko je v celotnem alpskem loku tedaj preživela le manjša čreda na Gran Paradisu, tako da so vsi današnji osebki kozorogov potomci genetsko osiromašene populacije, katere potomce so ponovno naselili v naravno okolje.

Iz zapisanega lahko sklepamo, da v času, ko je Dežman kot prvi zapisal trentarsko pripoved o Zlatorogu, pri nas že vsaj dvesto let niso vedeli, kakšen je videti kozorog. Z leti se je uvoženi kozorog v naših gorah spet uspešno razmnožil in nekateri mlajši ilustratorji so začeli mitološko žival upodabljati kot kozoroga z zlatimi rogovi. Ker več je boljše in pohlep je menda dober! Pa četudi so s tem pohodili glavno sporočilo zgodbe o Zlatorogu, ki govori, da pohlep vodi v propad.

Na koncu lahko mirno zapišem, da je z današnjim časom Zlatorog kot gams izumrl. Pohlep je namreč ustvaril tudi umetno inteligenco, in če

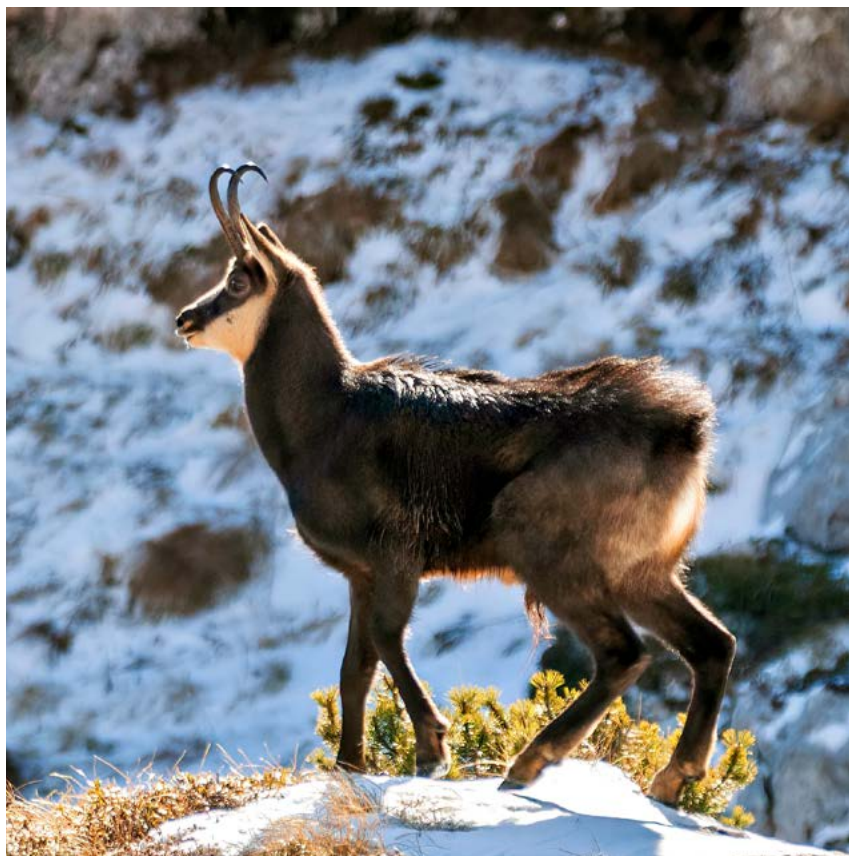
⁴ Del monologa iz filma: "Pohlep, v pomanjkanju boljšega izraza, je dober. Pohlep je v redu. Pohlep deluje. Pohlep razjasni, pohlep razčisti in pohlep zajame bistvo vsega evolucijskega duha. Pohlep v vseh svojih oblikah – pohlep za življenjem, za denarjem, za ljubeznijo, za znanjem – je peljal človeštvo naprej. In pohlep, ne boste verjeli, bo rešil ne samo Teldar Paper, ampak tudi to podjetje, imenovano ZDA."

Bronasti kip ob jezeru Jasna v Kranjski Gori. Skulpturo z imenom Kozorog na naravni skali je ustvaril kipar Stojan Batič. Danes je to najpogostejša točka, kjer se turisti za objave v družbenih medijih fotografirajo ob »kozorogu Zlatorogu«. Foto Gorazd Gorišek

boste ChatGPT spraševali, ali je bil Zlatorog gams ali kozorog, se bo odgovor glasil kozorog. Mladi delajo danes z umetno inteligenco in svet se bo vrtel tako, kot ga bodo krmilili oni. Ne verjamete? Kar pogledajte si etiketo na steklenici nekoč najbolj prepoznavnega slovenskega piva, potem pa pojdite še na spletne strani kluba, ki mu je pivovarna že desetletja glavni sponzor – poučili vas bodo, da je kozorog že od vsega začetka zaščitni znak kluba in pivovarne Laško; pa čeprav imajo ti v blagovni znamki upodobljenega – gamsa. In za konec lahko preverite še spletni Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). Tudi tam napačno trdijo, da gre za kozoroga. 🚫

Gams
(*Rupicapra rupicapra*)
Foto Oton Naglost

Mijo Kovačevič

Gibanje po zavarovanih plezalnih poteh

Na ferate opremljeni tudi z znanjem

Obiskovanje zavarovanih plezalnih poti ali ferat je priljubljena oblika rekreacije. Ni pa povsem brez pasti in tveganj, zato je smiselno ne samo to, da si nabavimo priporočljivo opremo, ampak da jo znamo tudi uporabljati. Kaj in kako nam pride prav pri gibanju ob jeklenicah, razkrivajo naslednje vrstice.

Pri plezanju v zavarovanih plezalnih poteh za samovarovanje uporabljamo samovarovalne komplete (SVK). Proizvajalci izdelujejo raznovrstne SVK; skupno jim je, da imajo nosilno zanko, ki jo s kavbojskim vozlom namestimo na manevrsko zanko

plezalnega pasu. SVK ne nameščamo vzporedno z manevrsko zanko, saj bi to povzročilo znižanje lege nosilnega oz. ledvenega dela pasu in večjo verjetnost, da nas obrne na glavo, s tem pa večjo nevarnost, da pademo iz pasu. Vsi SVK imajo zavoro; njena naloga je zelo pomembna – preprečiti statično zaustavitev, torej ustvariti pojemek ulovitvene sile v primeru padca plezalca.

Novejši pasovi imajo zavoro v obliki prepognjene in prešitega najlonskega traku, katerega šiv se ob padcu začne trgati in s tem ustvarja zavorno silo. Zavore s trakom so za enkratno uporabo.

Starejši SVK imajo mehanske zavore. Pri njih je pomembno, da zavora ni sprožena – zavorna vrv ni napeta skozi zavorno ploščico. Zavorna vrv naj poteka v dovolj velikih (nekaj centimetrskih) lokih skozi luknje zavore, sicer bo zavorna funkcija okrnjena.

Vsi SVK imajo dva daljša kraka traku, s katerima se samovarujemo na jeklenici. Na njunih koncih sta nameščeni vponki za samovarovanje. Vponki sta nekoliko večji, s sistemom varovanja vratc. Nekateri proizvajalci uporabljajo vponke z varovalom vratc na vzmet (poteg navzdol), drugi proizvajalci uporabljajo vponke z varnostno zaskočko oz. blokado na hrbtni strani. Dokler blokade ne stisnemo (sprostimo), vratc ni mogoče odpreti. To preprečuje nekontrolirano odpiranje vratc med uporabo.

Vratca vponk nimajo nosilnosti! Njihov namen je preprečiti, da bi se vponka med uporabo iztaknila iz jeklenice. Pri uporabi pazimo, da vratc ne obremenjujemo – njihov položaj naj bo tak, da ne nalegajo na skalo ali kovinska pomagala. To pa ne velja za vponke SVK z varnostno blokado. Njihova vratca so nekoliko močnejša in način uporabe drugačen. Glede na tip vponk tako ločimo dva načina uporabe.

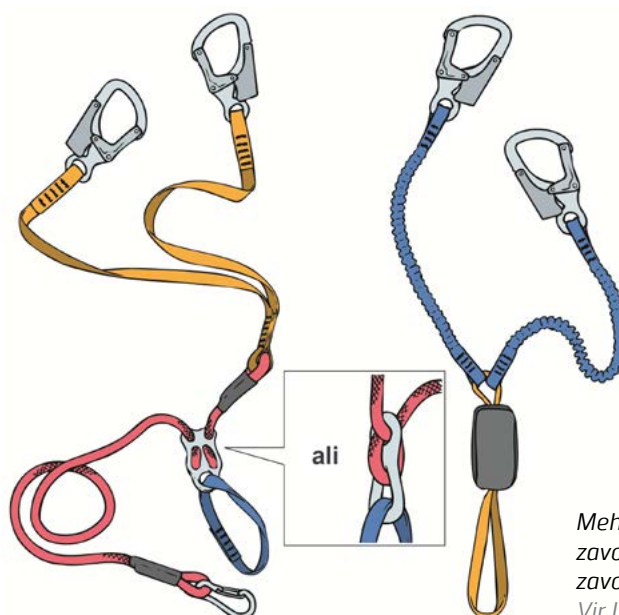
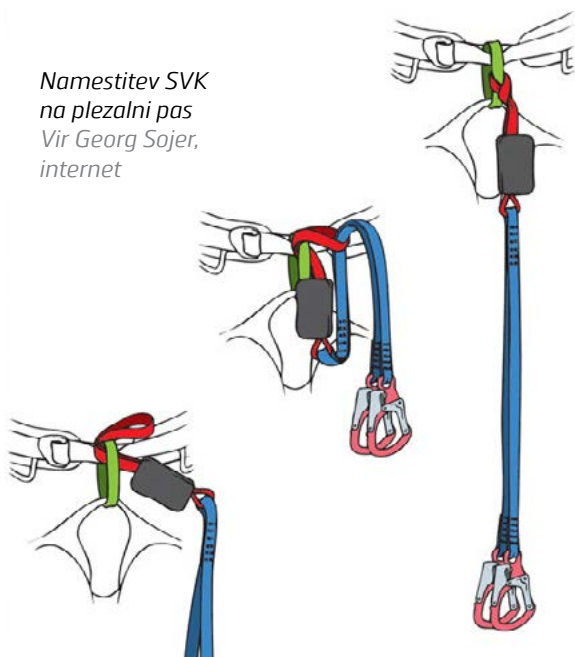
Uporaba vponke z varovalom na vzmet

V delih zavarovane poti, kjer poteka jeklenica horizontalno ali diagonalno čez steno, ta tip vponke vedno vpenjamo od spodaj navzgor tako, da je nosilni

Primeren položaj rok in nog v pokončnejši steni
Foto Mijo Kovačevič

Namestitev SVK
na plezalni pas
Vir Georg Sojer,
internet

Mehanska
zavora ter
zavora s trakom
Vir Larcher 2013

del vponke proti steni. Na ta način preprečimo dotik vratc s skalo. V delih zavarovane poti, kjer jeklenica poteka vertikalno, ali odsekih, kjer ni mogoče vnaprej določiti, ali bomo padli v levo ali desno stran, vpenjamo vponke vedno eno z leve, drugo z desne strani jeklenice. Tako dosežemo, da bo v primeru padca vedno vsaj ena vponka v primernem položaju – nosilni del vponke ob steno.

Uporaba vponke z varnostno blokado

V delih zavarovane poti, kjer poteka jeklenica horizontalno ali diagonalno čez steno, ta tip vponke

vpenjamo od zgoraj navzdol. Na ta način preprečimo dotik varnostne blokade s skalo, kar bi povzročilo odpiranje vratc. V delih zavarovane poti, kjer jeklenica poteka vertikalno, ali odsekih, kjer ni mogoče vnaprej določiti, ali bomo padli v levo ali desno stran, vpenjamo vponke vedno eno z leve, drugo z desne strani jeklenice. Tako dosežemo, da bo v primeru padca vedno vsaj ena vponka v primernem položaju – varnostna blokada stran od stene.

Vponki z varnostno
zaskočko zadaj
Vir www.ekosport.eu

Vponki z varovalom na poteg
Vir www.climbers-shop.com

Prehodi mimo sider

Pri prehodih mimo sider jeklenice SVK vedno varno prestavljamo tako, da smo ves čas samovarovani. Z eno roko se držimo za jeklenico, z drugo pa najprej prestavimo prvo vponko SVK nad sidro, nato še drugo vponko. Nikoli ne izpenjamo obeh vponk sočasno!

Prehodi mimo sider,
varen ter nevaren
način prepenjanja
Foto Mijo Kovačević

Vpenjanje vponk z varovalom na vzmet v vertikalnih
Foto Mijo Kovačević

Vpenjanje vponk z varovalom na vzmet v prečnicah
Foto Mijo Kovačević

Vpenjanje vponk z
varnostno zaskočko
v prečnicah
Foto Mijo Kovačević

Pravila gibanja

Pri plezanju v zavarovanih plezalnih poteh so na jeklenici običajno še drugi plezalci, zato je treba upoštevati temeljna varnostna pravila. Če pojmujeemo razdaljo jeklenice med dvema sidroma kot en raztežaj, so pravila gibanja naslednja. V poševnih odsekih, tudi takih, kjer je v primeru zdrsa pričakovati, da se bo predhodni plezalec popeljal po jeklenici, sme biti samo en plezalec na raztežaj. V vertikalnih, previsnih odsekih ali tik pod njimi, povsod, kjer v primeru zdrsa ali padca obstaja nevarnost domino efekta (ko padli zbije spodnjega plezalca, ta plezalca pod seboj itd.), mora biti med dvema plezalcema vsaj en raztežaj prost.

Prehitevanje in srečevanje

V zavarovanih plezalnih poteh običajno ne prehitevamo, razen če za to obstaja razlog. Prehitevanje izvedemo na varnih mestih, kjer je dovolj prostora za srečevanje, in ob soglasju osebe, ki jo bomo prehitevali. Ob tem moramo biti ves čas varovani! Manj

vešči plezalec naj se umakne tesno k steni; včasih bo primerno, da počepne ali se kako drugače umakne na varno. Pri srečevanju z močnejšimi osebami si lahko pri samovarovanju dodatno pomagamo z daljšo najlonsko zanko (pričvrščena s kavbojskim vozlom na manevrsko zanko pasu) in vponko na koncu.

Plezanje navzdol

Veliko zavarovanih plezalnih poti je speljanih tako, da v zaključku nudijo izhod v pohodno pot, spet druge so nadelane predvsem za sestope z vrha ali stene. Večina gornikov bo plezala navzgor, za sestop pa uporabila planinsko pot, če je ta na voljo. To pa še ne pomeni, da plezanje navzdol ni dovoljeno. Dovoljeno ne bo v primerih, kjer je to izrecno prepovedano. Če se odločimo za plezanje navzdol, se moramo zavedati tudi situacij, ki lahko ob tem nastopijo. Plezanje navzdol je zahtevnejše kot vzpon. V pokončnem in previsnem svetu težje vidimo stope pod sabo, tudi psihološko bo gibanje navzdol ponudilo nekaj novih razsežnosti. In ne nazadnje, naši gibi bodo drugačni, fizično bolj intenzivni. Med plezanjem navzdol se moramo znati varno srečevati. Med plezanjem navzdol smo ves čas samovarovani!

Plezanje nad jeklenico

Običajno poskušajo nad jeklenico plezati začetniki, nepoučeni ali tisti, ki jih je zelo strah nekega odseka. Plezanje nad jeklenico je zelo nevarno početje, ki kar kliče po nezgodi. V primeru zdrsa lahko pride do hujših poškodb spodnjih okončin. Zato velja osnovno pravilo: nad jeklenico se ne pleza!

Padci pri plezanju

Pred plezanjem v zahtevni zavarovani plezalni poti se plezalci s premalo kilometrine, nevplezani ali preslabo psihofizično pripravljeni pogosto čutijo sposobne in močne. Ko nato priplezajo do prvega zahtevnej-

Uporaba tretje popkovine za počivanje,
Turška glava (D/E), Avstrija Foto Mijo Kovačević

šega odseka, ugotovijo, da so se ušтели in da težavnosti preprosto niso kos. Pri tem pride do zanimivega pojava, ki je povsem drugačen od tistega, kar začutimo tik pred padcem v alpinizmu ali pri športnem plezanju. Ko poskušajo premagati težavno mesto, jim zaradi preobremenitve mišic odpre prste rok, ne da bi to začutili! Dlani se v trenutku odpro in polet navzdol je neizbežen.

V primeru padca na telo plezalca deluje cela vrsta različnih vplivov. Energija, ki jo pridobimo pri plezanju navzgor, se med padanjem pretvori v kinetično energijo. Težava pri tem je, da je zavorna pot, ki je na voljo v zavarovani plezalni poti, zelo kratka (do enega metra). Torej bo telo na zelo kratki razdalji maksimalno zavirano.

Če je razdalja zavorne poti prekratka, npr. ko popkovina nima zavore, je kinetična energija padca zadostna, da povzroči okvaro materiala (lom vponke, pretrganje traku) in tudi resne poškodbe plezalca. Namen zavore SVK je predvsem ustvariti pojemek – zmanjšati kinetično energijo toliko, da se plezalec ne poškoduje in da material samovarovanja zdrži padec. V primeru padca, kar je pogost pojav na zavarovanih plezalnih poteh, tudi na varovala v steni kratkoročno delujejo veliko večje sile, ki jih lahko označimo kot največje obremenitve. Pri tolikšnih obremenitvah lahko plastične deformacije sider deloma toleriramo, do loma materialov ali izpuljenja sider pa pri tem ne

sme priti, saj so zavarovane plezalne poti načrtovane in grajene za večkratni faktor največje obremenitve.

Tretja popkovina

Veliko proizvajalcev SVK predpisuje, da za počivanje ne smemo viseti na SVK, saj to lahko povzroči sprožitev zavore – prešiti trak se prične napenjati, trgati. Ker večina SVK nima namenske zanke s premostitvijo zavore za tretjo popkovino, jo lahko izdelamo sami. Za ta namen bo najprimernejši 18 mm širok tovarniško prešit najlonski trak oz. zanka dolžine 60 cm.

Najlonski trak namestimo na manevrsko zanko (nosilni del pasu) s kavbojskim vozlom, pri tem pazimo, da šiv ni v vozlu ali na zgibu. Na koncu zanke namestimo veliko hruškasto HMS-vponko, direktno ali z bičevim vozlom.

Če potrebujemo počitek, se z izdelano tretjo popkovino vpnemo na jeklenico od spodaj navzgor, nad sidrom, SVK pa je še vedno pripet vzporedno na jeklenici! Med počivanjem roki visita ob telesu navzdol, sicer to ne bo počivanje. Za tretjo popkovino ne smemo uporabljati improviziranih tehničnih sredstev, saj bi to predstavljalo znatno tveganje. ●

Prvi zahtevnejši
odsek v ferati
Fallbach (E), Avstrija
Foto Mijo Kovačević

Katja Tomšič

Napredni gorjanci

Na Kamniški vrh

Zamislila sem
si, da osvojim
Kamniški vrh.

Foto Franci Horvat

Zadnjič sem v gozdarjih in kot pravi pošteni lokalpatriot grdo gledala neolikane turiste, ki se s telefoni v rokah vlačijo po naših hribih in ne znajo niti pozdraviti. Prav na živce so mi šli vsi ti moderni planinci, ki oddajajo oblake sintetičnih dišav in pri vzponu ne znajo biti niti za minuto tiho.

Zamislila sem si, da osvojim Kamniški vrh – zelo slaba zamisel za nekoga, ki je rad v hribih sam. Bila je nedelja in še lepo vreme. Trume ljudi so mrgolele navzgor in navzdol. Malo pod vrhom mi je postalo jasno, da bo tudi na cilju gneča in da bom potem ves dan gledala grdo, to pa ni bilo v skladu z mojo željo po poživlajočem, meditativnem, navdihujočem času zase. Zato sem opustila misel na vrh in skrenila na neko kozjo stezico. Ne da bi zares vedela, kam grem, sem šla čez strme senožeti, okoli hriba in naprej v bukov gozd. Tam sem našla lepo drevo in pozabljeno pastirsko lopo. Videti je bilo, da je to dovolj odmaknjen kraj, da me zagotovo nihče ne bo zmotil.

Poiskala sem udoben kotiček. Čebelica samotarka mi je pristala na roko, en muflon je šel skozi grmičje in jaz sem bila srečna, da imam končno svoj ljubi mir. Malo sem bila sicer lačna – malico sem pozabila doma, ampak sem se tolažila, da mi lakota ne more škoditi, saj imam od zadnje nosečnosti še dovolj internih zalog. Čebelica je tipala po mojem nohtu, potem sem imela veselje še z gosenco, za vrhunec dneva pa sem vzela beležko in moj najboljši kuli ter začela zapisovati svoje misli in utrinke. Moj vrhunec žal ni trajal dolgo. Prekinili so ga človeški glasovi, ki so se vztrajno približevali. Mislila sem si, kako neverjetno, da bom sredi ničesar dejansko koga srečala.

Prvo presenečenje

Bil je par srednjih let, oba z velikim nahrbtnikom, polno opremljena in v seksi tehničnih oblačilih. Po slamici sta pila nekaj rumenega. Imela sta ščitni-

ke proti potenju. Obraz moškega je krasila dolga moderna brada. Na roki je imel kiborg uro in zraven kiborg telefon. Ženska je bila lepa in naličena. Ob njuni brezhibnosti sem se zavedela svojega ubogega stanja. Svojo prastaro obtolčeno steklenico sem rajši potisnila nazaj v ruzak, ampak tudi ta ni izžareval kakšne posebne gorniške profesionalnosti. Moja navadna bombažna majica je izdajala, da nimam pojma o tem, kako se tehnično potiti. Pa še rožaste hlače sem imela, takšne staromodne, ki ne premorejo več kot pet odstotkov umetnih vlaken. Skratka, ob njiju sem bila videti kot čisti brezveznik.

Svojo zadrego sem skušala prikriti z vedrim: "Kam pa vidva?" Moški je v hrvaščini odgovoril, da gresta na Krvavec, ampak sta zgrešila pot. Super priložnost zame, da nadkompenziram pomanjkanje sodobne planinske garderobe in jima pokažem, da sem domačinka, ki obvlada hribovsko sceno! Z največjim veseljem sem jima do pike natančno razložila, kje je prava pot.

Šla sta, kamor sem ju poslala, jaz pa sem se namestila nazaj v svoj prestol in nadaljevala svoj sladki obred pisanja. Če mi ne bi krulilo v želodcu, bi bilo vse skupaj popolno. Prijeten gozdni hlad, krokar v daljavi, igra svetlobe v krošnjah dreves. Pa to blagostanje ni trajalo dolgo, ker so se približevali glasovi – v moj raj so spet prihajali ljudje!

Drugo presenečenje

Spet par. Spet sta govorila hrvaško in spet sta hotela na Krvavec, pa tudi onadva sta zgrešila pot. Kako je to možno? Da je tukaj, bogu za ritjo, toliko ljudi? In

da so vsi iz Zagreba in vsi izgubljeni in vsi hočejo na Krvavec!?

Vprašam, kaj se grejo, in moški mi razloži, da sta iz skupine Highlander. Da je to neka turistična reč. Na hrvaškem obstaja agencija, ki ponuja petdnevne pohode po hribih, po celem svetu imajo splanirane poti. Mastno plačš in oni ti uredijo vse, ti samo prideš in hodiš. Dobiš koordinate in na postojankah te že čakajo pijača, hrana in tudi prenočišče. V ponudbo spada še jutranja joga in vsak večer raznovrsten razvedrilni program. Ko uspešno preходиš predpisano pot, ti priredijo zabavo in za nagrado dobiš še diplomu.

To bo dobra zgodba za mojega moža, sem si mislila in se veselila, da mu bom lahko doma poročala o vseh podrobnostih. Kakšna šala, izgubljeni highlanderji. Tudi tema dvema izgubljenca sem z največjim ponosom pristne domačinke razložila vse detajle o pravi poti na Krvavec – brez problema, to lahko povem tudi stokrat na dan, ker sem prijazna domačinka, ki rada pomaga. To je moja vloga, v kateri vedno tako uživam, da se mi v koticih ust začne nabirati odvečna slina.

Za moj obširni opis poti sta se mi highlanderja lepo zahvalila in potem sta tudi onadva šla tja, kamor sem rekla, da naj gresta. Sama pa sem ugotovila, da moram žal nazaj v dolino, ker sem bila že preveč lačna, da bi še lahko vztrajala v gozdčku sredi ničesar.

In še tretje presenečenje!

Ravno sem pospravila svoje imetje, ko sem od nekod spodaj zaslišala sočno preklinjanje:

"Koji ku...ac!" in "U pi...ku materinu!"

Vau. Tega sem se silno razveselila!

Vedno mi dobro dene, če vidim koga, ki se mu strga in je ves neprimeren, ker se lahko potem končno tudi sama počutim primerno in nič več tako zelo čudno. Prav dobro je videti, da imajo tudi drugi probleme, da se jim zmeša, scefra, so otročji ... in smo torej vsi samo ljudje, ne glede na profesionalno gorniško opremo, ki je ali pa je tudi ni.

Preklinjanje se je nadaljevalo. Takoj sem vedela, da je to Hrvatica. Slovenke ne znamo tako dobro preklinjati, tega pač nimamo v krvi. Predstavljala sem si, da spet prihaja par in se je ženski utrgalo, moški pa zraven gleda v tla. Preklinjanje je za nekaj trenutkov zamrlo, potem je sledil živalski krik in glasen jok, za vrhunec pa še besno kričanje. Usedla sem se na potko in se udobno namestila, da lepo pričakam, kaj bo sledilo, kot v teatru – le kaj se bo zdaj dvignilo iz gmajne pod meno.

In res, spet je bil par, ampak tokrat ženski. Spet gigantska ruzaka, tehnična oblačila. Zdaj sem že vedela, da sta highlanderki, ki hočeta na Krvavec, ampak ne najdeta poti. Zato sem kar takoj prešla k bistvu in ponudila svoje usluge domačinke. Ko sem ju pozdravila, sta me bili obe grozno veseli. In zato sem bila tudi jaz njiju grozno vesela. Spet sem bila zelo pomembna. *Lokalac-sve-znalac*. Ponudila sem se, da ju pospremim do glavne poti, ker sem bila itak namenjena tja.

Highlanderki sta mi bili všeč. Ena je bila obilna – tista je jokala in preklinjala. Preklinjala je pa zdaj vse, od sonca, boga do svojih gojzarjev in organizatorjev. Druga je bila vitka in poskočna in je svoji prijateljici nekaj polglasno prigovarjala. Ko smo šle po strmem delu kozje stezice, je obilna začela spuščati zvoke umirajočega. Njena vitka sotrpinka mi je uvidevno pojasnila, da se prijateljica boji višine. Jaz, domačinka, sem se takoj ponudila, da jokajoči nesem tisti gigantski ruzak, dokler je pot ozka, da se bo ona lažje soočila z višino in srečno prišla do glavne poti. Ampak highlanderka me je skozi solze samo morilsko prestrelila, da mi je bilo takoj kristalno jasno, da sem pravkar prestopila meje zaželenih uslug in kršila pristojnosti domačinke.

Nadaljevale smo v počasnem slogu. Slišala sem še nekaj zelo zanimivih večstavčnih kletvic, ki si jih v tistem trenutku nisem drznila zabeležiti, potem pa smo nekako le prilezle do glavne poti.

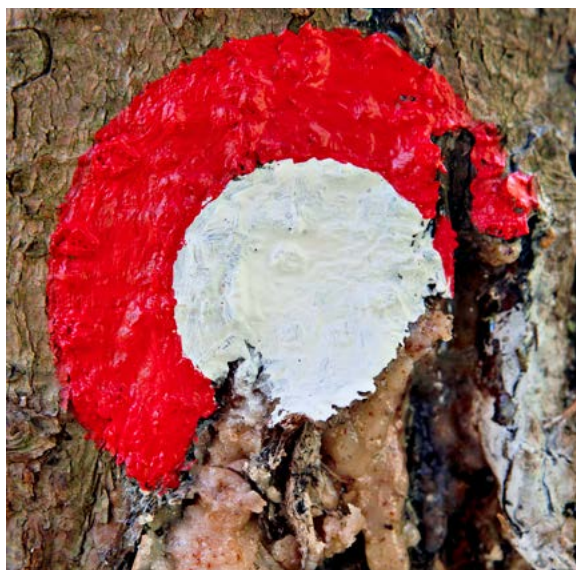

Foto Katja Tomšič

Preden smo se razšle, je napočil čas, da tudi njima z veseljem, zdaj že stotič v eni uri, natančno opišem pot na Krvavec. Vprašali sta me, ali je na Kamniškem vrhu mogoče dobiti vodo in ali je na njem koča – to je bila spet moja priložnost, da se izkažem. Ker na vrhu seveda ni koče, sem jima ponudila svojo vodo in potem smo se lahko še razposajeno prerekale, ali bosta vodo vzeli ali ne. Jaz sem jo radodarno ponujala, onidve vljudno zavračali, ampak ker sta vodo res potrebovali, smo potem rajši prešle na to, koliko vode bosta vzeli. Na koncu sta vzeli vso, a sta vztrajali, da mi v znak hvaležnosti podarita ekološko-vegansko-brezglutensko-energijsko tablico.

Kakšna sreča zame! Samo iz vljudnosti sem najprej rekla, da je ne potrebujem, v drugo pa sem tablico živahno vzela in jo za prvim ovinkom tudi pojedla. Zdaj se mi ni več mudilo v dolino, ker od tega majhnega čudežnega priboljška nisem bila več lačna.

Preklinjanje se je vedno bolj oddaljevalo, jaz pa sem se lahko še malo zleknila v zlato travo in še malo pisala s svojim najboljšim kulijem in razmišljala, kako so v zadnjih letih naši hribi postali neverjetno razburljivi. ●

Andreja Erdlen

Nepogrešljiva Jožica in Makolski pohod

Pogovor z Jožico Kolar

Poznate Makole, vasico na zahodnem obrobju Haloz? Morda ste se že peljali mimo Makol, ko ste obiskali cerkev na Ptujski gori ali dvorec Štatenberg, ali pa ste slišali za Formo vivo v Makolah? Morda pa ste že slišali za Makolski pohod.

Jožica Kolar
Foto M. Mally

Z Mihom sva se letošnjega Makolskega pohoda udeležila drugič, čeprav je bil to že 24. pohod. Poteka vedno po isti trasi, a je vsakič znova zanimiv. Na poti se velikokrat spomnim na svojega pokojnega očeta, ki je pred mnogimi leti tukaj delal kot terenski veterinar in je veliko pešalil – tako kot so poštar, zdravnik in seveda vsi domačini. Danes hodimo po teh poteh zaradi rekreacije, druženja, spoznavanja krajev. Udeleženci Makolskega pohoda gremo najprej skozi Varoš v vas Dežno, na domačiji tik pod cerkvico sv. Ane pa se pohod zaključi. Potem nam ostanejo samo še približno štirje kilometri spusta do Makol, kjer nas čaka tople obrok, če smo ga ob prijavi naročili.

Na Makolskem pohodu je bilo letos nekaj čez 150 pohodnikov. Med njimi je bila tudi Jožica Kolar. Jožica, ki je letos dopolnila sedem desetletij, in je veliko ge-

neracijam makolskih otrok poznana kot priljubljena vzgojiteljica, je še kot članica PD Poljčane leta 1992 postala mentorica planinskih skupin in poskrbela za to, da so najmlajši vzljubili naravo, planinstvo. Bila je prva v makolskem vrtcu, ki je začela vzgajati planince. Ko je delo v vrtcu zamenjala z delom v osnovni šoli v Makolah, je delo z mladimi nadaljevala, planinska skupina v vrtcu pa tudi še vedno deluje. Opravila je tudi tečaj za vodnico PZS, že kot upokojenec je postal vodnik tudi njen soprog Edi, ki je vodil tudi po zelo zahtevnih poteh, bil je tudi markacist. Jožica je bila šest let predsednica PD Makole. Med postanki sem imela priložnost, da z njo poklepetam.

Nikoli mi nisi povedala, kdo te je pravzaprav navdušil za planine in delo v društvu.

Poljčanski planinec, vodnik in markacist Marjan Mally je bil sodelavec in prijatelj mojega moža. Zahajali smo skupaj v hribe, ko so bili naši otroci še manjši. Glede na to, da sem vzgojiteljica, je predlagal, da bi lahko opravila tečaj za mentorico planinskih skupin. V jeseni leta 1992, po mojem opravljenem mentorskem tečaju, smo v takratni mali šoli ustanovili planinsko skupino s predšolskimi otroki, leto pozneje pa še skupino v osnovni šoli. Planinci so se udeleževali pohodov in planinskih taborov, ki so jih takrat organizirali planinci iz PD Slovenska Bistrica. Pozneje smo v PD Makole organizirali mladinske planinske tabore v Celjski koči, na Donački gori in Boču. Posebej me veseli, da se pohodov z mladimi in najmlajšimi planinci velikokrat udeležijo tudi njihovi starši.

Kdo je pravzaprav idejni vodja Makolskega pohoda?

Naš navdušeni planinec Franček Pšeničnik je kot pismonoša večkrat tedensko raznašal pošto na oddaljene domačije, ki so ležale prav na meji takratne krajevne skupnosti Makole. Delo poštarja je bilo posebej v zimskem času naporno, a Frančku so se poti, po katerih je hodil, očitno zelo priljubile in predlagal je, da bi Makolčani pripravili pohod po okolici Makol. Zakaj ne bi pokazali naše okolice tudi drugim? Ni zanimivo le visokogorje, tudi pri nas je lepo!

Povej, prosim, še kaj več o trasi pohoda.

Tudi letos so stekle priprave na pohod že nekaj tednov prej. Markacisti so s pomočniki očistili teren, nekateri so obiskali domačine, ki že vsa leta radi sodelujejo in z veseljem pripravijo svojo stojnico z domačimi dobrotami. Pot je dolga 15,4 kilometra, nezahtevna, primerna praktično za vse starosti. Na poti premagamo nekaj čez 600 metrov višinske razlike. Najvišja točka pohoda s približno 450 metri nadmorske višine je pri Sveti Ani, kjer se pohod zaključí. Uživamo lahko v širnih razgledih – ne le na Ptujsko goro, Boč in Donačko goro, prekrasen je tudi pogled na s hišami posejana slemena gričev, ob lepem vremenu vidimo celo Alpe. In da ne pozabim, ko se vračamo v Makole, gremo mimo številnih skulptur, ki so jih darovali umetniki, ki so sodelovali v koloniji Forma viva.

Koliko je bilo letos z nami otrok, koliko je bil star najstarejši in koliko najmlajši pohodnik?

Iz vpisa pohodnikov je razvidno, da je bilo na pohodu 26 od predšolskih do osnovnošolskih otrok; najmlajši je bil star štiri leta in pol. Najstarejši pohodnik letošnjega pohoda pa je štel 81 let.

Letos je bil že 24. pohod, vaše društvo pa bo letos staro šele 15 let!

Ja, res je. Pohod smo organizirali še kot člani PD Poljčane. Ko pa smo leta 2010 ustanovili svoje planinsko društvo, smo pohod obdržali. Naš pohod povezuje vse prebivalce občine Makole, ne le planincev. Redna udeleženca pohoda sta tudi župan občine Makole in ravnateljica naše osnovne šole. Imeli smo že obiskovalce z vseh koncev Slovenije, enkrat so se pohoda udeležili planinci iz Domžal, ki so se pripeljali kar s posebnim avtobusom. Kljub temu da vremenska napoved za letos ni bila najboljša in je zjutraj celo malo deževalo, je bilo udeležencev veliko, prišli so tudi iz Ljubljane in z Jesenic. Vreme se je tik pred

startom uredilo. Pohod je potekal vodeno, organizirano, hkrati pa so pohodniki začutili spontanost v čudoviti naravi in pristnosti domačinov. Okrepčali so se lahko na že znanih lokacijah. Letos smo se odločili, da nagradimo najmlajšega, najstarejšega udeleženca in najštevilnejšo družino. O starosti sem že povedala, najštevilnejša družina pa je štela kar šest članov: dedek s petimi vnuki!

Z Edijem sta postala vodnika še kot člana PD Poljčane. Ali društvu še sodelujeta?

Naš pohod je vedno prvo soboto v februarju. Zadnjo soboto v januarju poljčanski planinci organizirajo pohod k stolpu na Boču, ki se ga udeležimo tudi mi; vesela sem, da tudi veliko Poljčančanov pride na naš pohod. Nobene zamere ni, ker smo ustanovili svoje planinsko društvo. Jaz sem s poljčanskim društvom še posebej povezana, saj sem v njem začela delati kot mentorica in se večkrat odpravim z njimi na izlet ali pa jih obiščem na občnem zboru. Predvsem veterani imamo veliko skupnih akcij, ne le s PD Poljčane, tudi z ostalimi društvi iz MDO PD Podravje.

V zadnjih letih pa največ hodiš z veterani?

Ja, pri sedemdesetih se človek res počuti kot veterani. Še vedno so mi planine in planinsko druženje zelo pri srcu. Odpravljam se na manj zahtevne ture kot včasih, nekaj časa posvetim svojim hčeram in vnukom – sicer pa je že splošno znano, da upokojujencem primanjkuje časa! Dokler bom zdrava, bom z veseljem hodila in spoznavala nove kotičke naše lepe Slovenije.

Jožica, hvala za pogovor. Bila si dragocena članica našega poljčanskega planinskega društva, veliko dobrega si storila tudi v makolskem društvu. Saj je že znano – kdor dela, dela povsod, kamor ga postaviš. Čeprav je od tvojega praznika preteklo že nekaj časa: Srečno in varno na vseh poteh tudi v naslednjih desetletjih! ○

Pohodniki na letošnjem Makolskem pohodu; najmlajši je štel 4 leta in pol, najstarejši pa kar 81 let.

Foto Andreja Erdlen

Šlajmerjev dom v Vratih

993 m

EDVARO ŠLAJMER (1864-1953)

OČE SODOBNE KIRURGIJE NA SLOVENSKEM, ČASTNI OBČAN LJUBLJANE, LJUBITELJ GORA.

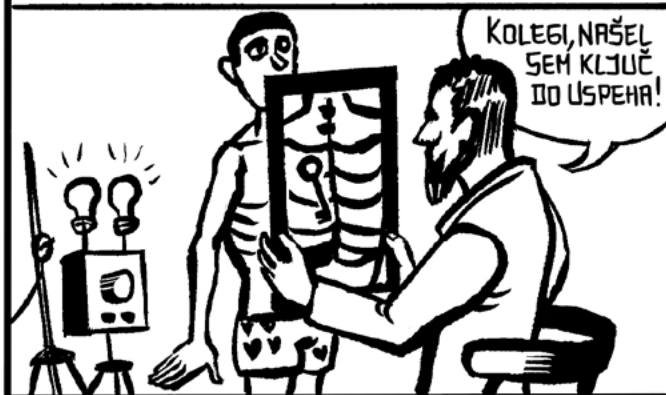
PO ŠTUDIJU IN DELU V GRADCU JE L. 1892 PREVZEL VODENJE KIRURŠKEGA ODDELKA V LJUBLJANI.

VSI BREZ MASKE IN UMITIH ROK TAKOJ VEN IZ OPERACIJSKE!

UVEDEL JE ASEPSO IN POSEGE V SPINALNI IN LOKALNI ANESTEZIJI.

1900. JE PRIPELJAL V LJ. PRVI RENTGENSKI APARAT.

1907

DRAGI PRIJATELJ, BI LAHKO PROSIM ORGANIZIRAL GRADNJO VILE ZAME V VRATIH.

VEŠ DA, BLIZU ALJAŽEVEGA DOMA JE SUPER PARCELA.

1909. JE PLAZ UNIČIL PRVI ALJAŽEV DOM.

KADARKOLI

JE BIL V VRATIH, JE POMAGAL PLANINCEM, KI SO SE PONESREČILI V GORAH.

DOKTOR ŠLAJMER, SPET IMAMO ENEGA PDNESREČENEGA S STENE!

KAR NA MIZO Z NJIM!

VILO, V KATERI JE ŽIVEL, SO 1930. ODKUPILI IN PREZIDALI V SANATORIJ TER POIMENOVALI ŠLAJMERJEV DOM. DANES JE NOTRI ORTOPEDSKA KLINIKA.

LEONIŠČE - L. 1911 SE JE UPKOJIL IN TU ODPRL ZELO USPEŠNO ZASEBNO PRAKSO. MED PRVO SVETOVNO VOJNO JE KOT PROSTODOLJNI POLKOVNIK ZORAVNIK TUKAJ VODIL VOZNO BOLNIŠNICO.

L. 1923 SO TO ULICO PREIMENOVALI V ŠLAJMERJEVO.

ZALOŠKA CESTA, L.J.

ŠLAJMERJEV PARK - 1933. PO NAČRTIH JOŽETA PLEČNIKA.

1939 - ŽUPAN L.J. ROLEŠIČ ODKRIL DOPRSNI KIP ŠLAJMERJA.

2013 - TATOVU UKRADLI KIP.

OD 2021 STOJI REPLIKA.

URŠKA E.
MATJAŽ B.
2025

Na skupščini o olimpijskem letu

Hrastnik gostil skupščino PZS

V Hrastniku je 9. maja potekala redna letna skupščina Planinske zveze Slovenije (PZS). Potrdili so minula poročila organov PZS, okvirni vsebinski in finančni program dela za naprej, izvolili člane volilne komisije za novo mandatno obdobje ter delno potrdili spremembe in dopolnitve Statuta PZS. Preteklo leto so ocenili kot uspešno, ostaja pa še vrsta izzivov glede planinske infrastrukture, usposabljanja strokovnih kadrov in varstva gorske narave.

Na redni letni skupščini PZS je bilo v Delavskem domu Hrastnik prisotnih 138 glasov delegatov, sklepčnost je bila skoraj 46-odstotna. Zbrane delegate planinskih društev iz vse Slovenije, ki so povezana v dvanajst meddruštvenih odborov planinskih društev, sta v uvodu pozdravila predsednica planinskega društva Hrastnik Maša Kovač in župan Občine Hrastnik Marko Funkl. Hrastniška občina ima zelo dobro vzdrževane planinske poti, tri planinske kočice pa so osrednja turistična infrastruktura v občini. V kulturnem programu so sodelovali pevec Riko Majcen, harmonikar Jernej Pikel ter učenka Osnovne šole narodnega heroja Rajka Hrastnik Regina Zorenč.

Na skupščini so delegati pregledali delo v letu 2024 in smelo stopili novim izzivom naproti. "Leto 2024 je bilo za PZS olimpijsko v več pogledih," je dejal predsednik PZS. Uspehe so krojili dosežki slovenskih športnih plezalcev, alpinistov, lednih plezalcev in

turnih smučarjev z dvakratno olimpijsko prvakinja Janjo Garnbret na čelu, prav tako pa tudi vnovično naraščanje članstva, ki je s 63.931 člani – od katerih je skoraj tretjina mladih do 26 let – rekordno v zadnjih dvajsetih letih. Ob tem ostaja izziv, pravijo v vodstvu PZS, kako v planinska društva privabiti še preostale obiskovalce gora. Slovenske gore po oceni PZS letno obišče namreč kar okoli 1,7 milijona obiskovalcev.

PZS je imela v letu 2024 devet komisij, šest odborov (en je skupen z Gorsko reševalno zvezo Slovenije), raziskovalno skupino, Planinsko založbo z našim 130-letnikom *Planinskim vestnikom* in strokovno službo z vodstvom PZS. Delegati so potrdili vsa podana poročila, med njimi poročila organov PZS za leto 2024, ki so predstavljena v *Letopisu PZS 2024*, ter okvirni vsebinski in finančni program dela PZS za leto 2026. Izvolili so člane volilne komisije PZS za mandatno obdobje 2025–2029, in sicer so

Podaljšanje
certifikata Družina
prijazna planinska
koča so za obdobje
2025-2028 prejeli:
Planinski dom na
Čreti, Tumova koča
na Slavniku, Dom
na Peci, Dom na
Šmohorju, Planinski
dom Košenjak,
Dom na Uršlji gori
in Planinski dom v
Gorah.

Foto Manca Ogrin

člani postali Anton Murgelj (PD Krka Novo mesto), Milan Ancel (PD Pohorje Zgornja Polskava) in Tadej Dobravec Verbič (PD Črnuče), nadomestna člana pa Rok Legan (PD Rašica) in Martin Luzar (Pohodniško društvo Novo mesto). Skupščina je prav tako sprejela predlagane spremembe in dopolnitve Statuta PZS, razen predloga členov, ki bi določali nove minimalne pogoje društev za ohranitev članstva v PZS.

Upravljanje planinske infrastrukture, predvsem poti, je na osnovi sistemskega financiranja države boljše kot pred leti, ostajajo pa izzivi glede priprave strategije za planinske koče in pridobivanje boljšega, tudi sistemskega vira sofinanciranja za upravljanje koč. Pri usmeritvi PZS Peš iz dolin do višin, so dodali, je ključnega pomena spreminjanje navad ljudi, tudi s sprejemanjem umirjanja prometa v alpskih dolinah, četudi to še ni dovolj domišljeno in potrebe planincev niso vedno prepoznane. Predsednik Rovar je izpostavil tudi prostovoljstvo, ki je temelj planinstva, a je zaradi večjih obremenitev na delovnih mestih vse težje najti čas za delo v planinstvu.

Pri poročanju so poudarili tudi povezovanje vseh, odgovornih za varen obisk gora, pod krovom kampanje Varno v gore. Slovenske gore so relativno nizke, hkrati pa tudi marsikje drugod po planinskih poteh zelo zahtevne za obisk, česar se marsikdo, sploh od tujih obiskovalcev gora ne zaveda. Ob izzivu, kako z napotki poleg slovenskih doseči tudi tuje obiskovalce, so se v letu 2024 povezali Planinska zveza Slovenije, Gorska reševalna zveza Slovenije, Slovenska turistična organizacija, Slovenia Outdoor, Agencija Republike Slovenije za okolje, Policija, Združenje gorskih vodnikov Slovenije in Triglavski narodni park. Glede na prve podatke je kampanja že v letu 2024 obrodila drobne sadove, saj se je število nesreč in intervencij malenkost zmanjšalo. Tak trend si PZS želi tudi v prihodnje, vse večji zalogaj pa postaja usposabljanje strokovnih kadrov.

V članstvo PZS so bila v letu 2024 sprejeta tri društva – Športnoplezalni klub Jesenice, Klub ljubiteljev plezanja in Plezani klub 7b+. Tako zdaj v okviru PZS deluje 301 društvo. Osem planinskih koč po vsej Sloveniji je prejelo podaljšanje certifikata družinam prijazna planinska koča je za obdobje 2025–2028, toliko pa jih ima za isto obdobje tudi podaljšan certifikat okolju prijazna planinska koča.

Na skupščini PZS je vodstvo že tradicionalno povabilo vse zbrane delegate in člane njihovih društev na dan slovenskih planincev, ki je bil ob 120-letnici PD Litija 14. junija na Jančah, seveda obogaten s pestrim programom. 📍

V Planinsko zvezo Slovenije s 63.931 člani so bila lani sprejeta tri nova društva, tako da zdaj pod okriljem krovne planinske organizacije deluje 301 društvo. Foto Manca Ogrin

Delegati, gosti in vodstvo PZS na letošnji skupščini PZS v Hrastniku
Foto Manca Ogrin

Zdenka Mihelič

Baška grapa ima bogato kulturno in naravno dediščino ter pristne, povezane ljudi z mnogo idejami. Na sliki je značilni kozolec v Rutu, v ozadju je Veliki Raskovec. Foto Laura Brovc

Baška grapa nova članica Gorniških vasi

Četrty slovenski kraj v mednarodni mreži

V okviru prireditve 3. Stržiškarski dan cvetja Črne prsti so 24. maja v Domu krajanov v Stržiščah slavnostno podpisali listino ob vstopu Baške grape v mednarodno mrežo Gorniške vasi.

Dolina Baška grapa je poleg občin Jezersko in Luče ter krajevne skupnosti Dovje-Mojstrana četrta slovenska članica v mednarodni družini Gorniške vasi, ki vse od leta 2008 združuje alpske kraje, danes jih je že 43, ki izpolnjujejo cilje Alpske konvencije in svoj turizem razvijajo na temeljih gorniške tradicije, predvsem osnovnih gorniških dejavnosti, brez velike turistične infrastrukture in s trajnostnim pristopom. Naslednja slovenska kandidatka za vstop je Sorica v občini Železniki. Poleg Baške grape v letu 2025 vstopata med

gorniške vasi še švicarski občini Lauenen (kanton Wallis) in Campo Vallemaggia (kanton Tessin). Delu občine Tolmin so naziv Baška grapa – gorniška vas uradno podelili 10. decembra 2024 v Innsbrucku, 24. maja pa sta pod Črno prstjo listino, ki izraža zavezanost vrednotam mreže in razvoju s poudarkom na kakovosti življenja lokalnih prebivalcev, pohodništvu kot vodilni dejavnosti ter povezovanju naravne in kulturne krajine, podpisala tolminski župan Alen Červ in predsednik Planinske zveze Slovenije (PZS) Jože Rován. Zbrane sta nagovorila tudi Švicar Thomas Rose, član mednarodnega odbora Gorniških vasi, in Nataša Bratina, generalna direktorica Direktorata za prostor in graditev na Ministrstvu za naravne vire in prostor.

Predsednik PZS Jože Rován je ob podpisu v čudovitem okolju, kjer je bil posnet prvi slovenski zvočni celovečerni film *Na svoji zemlji* ter kjer sta se rodila prvi gorski tek in prvi gorski maraton v Sloveniji, dejal: "Baška grapa je dolina, kakršnih je malo – odmaknjena, divja in prav zato toliko pristnejša. Njena geografska odmaknjenost ji je podarila nekaj dragocenege: ohranjenost. Tu se zdi, kot da je čas počasnejši in življenje tesneje povezano z ritmom narave. Vendar

Članice mreže Gorniške vasi (Bergsteigerdörfer) si prizadevajo za trajnostni razvoj, sonaravni turizem, ohranjanje kulturne krajine in krepitev življenja v gorskih skupnostih. Članice omrežja v praksi ureničujejo trajnostni razvoj in cilje ter protokole Alpske konvencije, med drugim turizem, ki temelji na doživljanju in opazovanju narave, s poudarkom na pohodništvu in dejavnostih, ki ne zahtevajo velike turistične infrastrukture. Gojijo gorsko kmetovanje in gozdarstvo z lokalnimi produkti in proizvodi, se zavzemajo za varovanje narave in pokrajine, trajnostno mobilnost ter ohranjajo živ značaj gorskih vasi. Projekt vodi Planinska zveza Avstrije (ÖAV) v sodelovanju s planinskimi zvezami Južne Tirolske (AVS), Nemčije (DAV), Italije (CAI), Švice (SAC) in Slovenije, kjer je nacionalni nosilec PZS.

pa ni odrezana od sveta. Železnica že dolgo povezuje dolino na eni strani z Bohinjem in na drugi s Posočjem in jo tako umešča v srce dogajanja – v stik z obiskovalci, pohodniki, kolesarji in raziskovalci gorskega sveta. Skozi grapo se prebija tudi ozka cesta, s katere se odpirajo čudoviti razgledi na reko pod nami in zaselke na strmih pobočjih. Ta edinstveni preplet odmaknjenosti in odprtosti je pomembna vrednota današnjega časa. Baška grapa ni zgolj kraj, kamor se umaknemo, je kraj, ki odpira pogled na drugačen, bolj uravnotežen način življenja. Prepričan sem, da bo Baška grapa kot gorniška vas v mednarodni družini prispevala k bogastvu izkušenj, dobrih praks in predvsem k ohranjanju prvobitnosti gorskega sveta, ki ga imamo vsi tako radi." Tolminski župan Alen Červ pa je izpostavil: "Verjamemo, da je prihodnost naših krajev v iskanju ravnovesja med človekom in naravnim okoljem. V turizmu nas vodi načelo 'manj je več', zato želimo obiskovalcem ponuditi pristna, trajnostno naravnana doživetja, ki ne obremenjujejo prostora, ampak ga bogatijo. Z vključitvijo Baške grape v mednarodno mrežo Gorniških vasi želimo ta načela še okrepiti in jih prenesti tudi v ta dragoceni, a pogosto spregledani del naše občine. Veseli nas, da se je skozi pripravo kandidature okrepila povezanost lokalne skupnosti. Ta proces je aktiviral številne posameznike in organizacije, razblinil meje med naselji in ustvaril močan občutek pripadnosti. V tem vidimo enega največjih uspehov projekta že zdaj." Projektna skupina nove članice je med letoma 2019 in 2025 izvedla vrsto dejavnosti, ki so vodile do uradne vključitve v mrežo, med drugim pripravo promocijskega gradiva, spletne strani in vsebin za družbena omrežja. Leta 2025 je izdala brošuro *Baška grapa – neokrnjena narava in srčni ljudje*, ki bo izšla v štirih jezikih in bo obiskovalcem ponujala koristne smernice za pohodništvo ter ogled kulturnih in naravnih znamenitosti. Pomemben korak je pridobitev dvanajstih lokalnih partnerjev projekta, ki so na prireditvi prejeli posebne tablice z logotipom 'Gorniška vas'. Podžupan občine Tolmin in predsednik planinskega društva (PD) Podbrdo Tomaž Štenkler je ob tem poudaril: "Baška grapa s svojo divjo, neukročeno lepoto, bogato kulturno in naravno dediščino ter pristnimi ljudmi predstavlja neodkrit dragulj slovenskega turističnega zemljevida. Pridobitev naziva gorniška vas potrjuje naša prizadevanja za trajnostni razvoj, varovanje narave, ohranjanje tradicije in spodbujanje odgovornega obiskovanja te posebne doline ter njenih številnih razglednih vrhov." Štenkler je projekt vodil skupaj z Alenko Zgaga, članico upravnega odbora PD Podbrdo in predsednico Kulturno tehnično turističnega (KTT) društva Baška dediščina, ki je ob čudovitem vzdušju na prireditvi dejala: "Domačini so ob tej priložnosti zares začutili, da so v središču dogajanja, in ne na koncu sveta. Čutilo se je posebno vzdušje, veliko nam je pomenila množičnost obiska iz drugih gorniških vasi, tako iz tujine kot tudi vseh slovenskih. Ob dobrem programu in številnih gostih so se kresale odlične zamisli o prihodnjem sodelovanju."

H kulturnemu odmevu slovesnega programa v organizaciji Občine Tolmin ob sodelovanju KS Stržišče, PD Podbrdo, KTT društvom Baška dediščina, TD Podbrdo in PD Bohinjska Bistrica, ki se ga je udeležilo 350 obiskovalcev, številni so prišli tudi z vlakom in peš, so prispevali Manca Špik, Vokalna skupina Snežet, Kariške čeeče, otroški pevski zbor OŠ Simona Kosa Podbrdo ter moderatorke Marjana Gerčman in Martina Kolenc Novak. Seveda ni manjkalo niti druženje ob tipičnih domačih jedeh in glasbi ansambla Damačica, na stojnicah pa so se predstavili lokalni ponudniki. 🍷

Baška grapa je s svojo divjo, neukročeno lepoto neodkrit dragulj slovenskega turističnega zemljevida. Pogled na vas Stržišče.
Foto Majda Rojc

Vodja projekta Tomaž Štenkler, predsednik Planinske zveze Slovenije Jože Rovar, župan Občine Tolmin Alen Červ in vodja projekta Alenka Zgaga ob slovesnem podpisu pristopne deklaracije Baške grape v mrežo Gorniških vasi. Foto Cene Panjtar

Zdenka Mihelič

SPOT praznuje 70 let

Letošnji SPOT v Breginju

Na Slovenskem planinskem orientacijskem tekmovanju (SPOT) Breginj 2025, ki ga je pod okriljem Mladinske komisije (MK) PZS organiziralo PD Kobarid, se je 17. in 18. maja pomerilo 272 tekmovalcev v 65 najboljših ekipah iz šestih področnih orientacijskih lig, in sicer Podravske, Savinjske, Gorenjsko-Dolenjske, Rogaške, Primorske lige in lige Smrekovec. Po posameznih kategorijah so državni prvaki postali tekmovalci iz planinskih društev Žalec (A in B), Poljčane (C in E), Velenje (D) in Vitanje (F). Najuspešnejši bodo Slovenijo jeseni zastopali na balkanskem tekmovanju v planinski orientaciji.

Letošnji SPOT Breginj 2025 je bil zahteven planinsko-orientacijski izziv, začinjen z muhastimi vremenskimi razmerami. Planinska orientacijska tekmovanja so sicer ena najbolj priljubljenih metod učenja orientacije, maj pa je že tradicionalno rezerviran za Slovensko planinsko orientacijsko tekmovanje. Sobotna tekma je bila trd planinski in orientacijski oreh za tekmovalce v najzahtevnejših kategorijah C in D, na nedeljskem orientacijskem vrhuncu pa so

se zbrali tudi tekmovalci iz preostalih kategorij, ki so imeli zahtevne orientacijske in vremenske razmere z dežjem in sodro. Planinci tekmovalci so morali poleg odličnega znanja iz orientacije, sposobnosti gibanja po zahtevnem terenu, splošnega planinskega znanja in dobre telesne pripravljenosti pokazati še poznavanje snovi planinske šole, na progi pa so jih čakale praktične naloge iz prve pomoči, planinskih vozlov, orientacije in dodatnega gradiva o bogati zgodovini in znamenitostih Breginjskega kota.

Dobili smo nove državne prvake v planinski orientaciji, in sicer v kategoriji A (učenci do 6. razreda osnovne šole) je zmagala ekipa POŠ Ponikva (PD Žalec), v kategoriji B (učenci od 7. do 9. razreda OŠ)

Državni prvaki v planinski orientaciji v kategoriji A so postali mladi planinci s POŠ Ponikva, iz istega društva, PD Žalec, prihajajo tudi zmagovalci v kategoriji B, sicer z OŠ Petrovče.

Foto Barbara Kelher

so državni prvaki postali mladi planinci z OŠ Petrovče (PD Žalec), v kategoriji C (mladi do 18 let) so bili znova nepremagljivi planinci iz PD Poljčane, kjer so slavili tudi v kategoriji E (člani nad 45 let). Zmage v kategoriji D (člani, starejši od 18 let) so se veselili v PD Velenje, v družinski kategoriji F pa v PD Vitanje. V osnovnošolski odprti kategoriji G so slavili v domačem PD Kobarid, v odprti I (primerljiva z E) pa v PD Žalec. Prve tri uvrščene ekipe v kategorijah B, C, D in E so se uvrstile na jesensko balkansko planinsko orientacijsko tekmovanje.

Najmlajši državni prvaki, Ponkovski planinci (POŠ Ponikva, PD Žalec), zmagovalci v osnovnošolski kategoriji A, so se kljub zahtevnosti igrivo veselili zmage: "Veseli smo zmage, da smo prvi, in to še blizu italijanske meje. Orientacijsko tekmovanje je bilo zanimivo, malo smešno, ker je bilo deževno in zelo blatno, lahko smo tudi skakali po lužah." Gvido Španring (PD Poljčane), član državnih prvakov v kategoriji E, pa je dejal: "Doživeli smo ambient najzahodnejših koncev Slovenije. Vreme nam jo je sicer malo zagodlo, a smo navajeni vsega, tako da nas tudi to ni oviralo. Vseeno je, če smo mokri od znoja ali pa od dežja. Trasa je bila speljana malo bolj planinsko, nekaj točk je bilo pa tudi orientacijsko zahtevnih." Gvido je na državni ravni prvič tekmoval že leta 1988, sodeloval je na vseh SPOT-ih, če ne s svojo ekipo, pa kot mentor osnovno- ali srednješolcem ali pa kot organizator. Nekdanji predsednik PZS in MK PZS Bojan Rotovnik (PD Šoštanj), v letih 1997 in 1998 tudi vodja Odbora za orientacijo MK PZS, je poudaril: "Planinska orientacija je vsaj zame druženje s planinci iz vse Slovenije, zato je vedno zanimiva. Tekmovalnost je vselej prisotna, a je v drugem planu; sicer se vedno potrudimo, a je prvo druženje, drugo pa obnavljanje znanja. Ukvarjamo se s planinsko orientacijo, v nadzorovanih razmerah obnovimo znanje in pridobimo marsikatero izkušnjo, ki jo lahko s pridom uporabljamo v gorskem svetu."

Dolgoletna tradicija

Planinska orientacija ima v Sloveniji že 70-letno tradicijo, predstavlja pa skupek znanj, izkušenj in uporabe tehničnih naprav za gibanje v naravi, da posameznik pridobi znanje, s katerim lahko samostojno in suvereno obvladuje gibanje v gorskem svetu. Planinska orientacijska tekmovanja so se v Jugoslaviji začela leta 1951, v Sloveniji pa je prvo tovrstno tekmovanje potekalo maja 1955. Organiziralo ga je PD Univerze v okviru I. zbora študentov planincev Jugoslavije. Dvodnevno tekmovanje, ki se ga je udeležilo 17 ekip, je potekalo na trasi Črna v Podstudencu–Ljubno ob Savinji–Travnik–Durce–Logarska dolina.

Posebno mesto med pomembnejšimi tekmovanji imajo tekmovanja, imenovana Milovanovičev memorial, ki so se začela leta 1959 v Završnici v organizaciji MK PZS in so potekala po Sloveniji v organi-

zaciji planinskih, taborniških in borčevskih društev vse do leta 1987, ko je bilo v Savinjski dolini zadnje takšno tekmovanje. V začetku šestdesetih let 20. stoletja so se začela tekmovanja za pokal Kozjaka, pokal Jelovice in pokal Šmohorja, ki so dokaj redno potekala skoraj dvajset let. Na republiški ravni so od leta 1965 naprej potekala tekmovanja, ki so hkrati pomenila kvalifikacije za jugoslovanska (državna) tekmovanja. Po letu 1975 je bil v veljavi sistem izbirnih področnih tekmovanj za kvalifikacije za republiška tekmovanja. Največje planinsko orientacijsko tekmovanje, organizirano v Sloveniji, je bilo leta 1979 na Snežniku, ko je Slovenija gostila državno prvenstvo Jugoslavije, največji uspeh na področju orientacije pa je dosegla leta 1982, ko je postala ekipni državni prvak Jugoslavije.

Starosta planinske orientacije Jože Dajnko (PD Ptuj) se je spominjal leta 1983, ko so organizirali prvo tekmo na Ptujju na zemljevidu merila 1 : 50.000: "Če se je kdo zmotil v kvadrantu, je štiri kilometre napačno iskal točko. Zemljevidi so bili stari, orientacija tako tako, vprašanja niso bila kot zdaj, večji poudarek je bil na gibanju in iskanju točk." Vmes je dejavnost malo zamrla, od leta 2000 pa je poskrbel za preporod orientacije na Ptujju. "Prva orientacija v gorskem svetu so markacije, če zbledijo, jih odstranijo ali gozdarji posekajo kakšno drevo, pride v poštev tvoje znanje uporabe zemljevida in kompasa, ki deluje tudi v dežju ali če zmanjka baterije na GPS-u. Da znaš brati zemljevid in se pravočasno obrniti, je zelo pomemb-

Ekipo PD Velenje zmagi naproti (poleg C) v najzahtevnejši kategoriji D.

Foto Barbara Kelher

Oton Naglost

Zakaj je v Vipavski dolini prepih?

Zakaj v gornji Vipavski dolini pogosto in močno piha burja, malokdo ve, tudi domačini si s tem ne belijo glave – saj tako pač je že od vsega začetka. Kdaj pa kdaj je tudi burja koristna, saj nam s svojo močjo, pa tudi blagostjo, prevetri in očisti ozračje.

Na vprašanje, kako v gornji Vipavski dolini nastane burja, še osnovnošolec pozna odgovor – to je pač čisto preprost naravni pojav. Ko v hiši pustimo odprta okna, nastane prepih, ki lahko povzroči precejšnje razdejanje po prostorih; če pa so okna odprta na več straneh neba, je učinek še večji in razdejanje po stanovanju še bolj temeljito. Kaj storiti? Otrok bi rekel, da naj zapremo okna pa se bo vse lepo umirilo. In to drži. Drži tudi, da naša dolina premore kar nekaj

Manjše okno v skali nedaleč od pohodne poti s Predmeje na Čaven. Foto Oton Naglost

no ob obisku gora, saj za orientaciste velja, da se nikoli ne izgubijo, le zaidejo iz idealne smeri."

Po letu 1996 se je vnovič začel vzpon planinskih orientacijskih tekmovanj, in sicer najprej v MDO PD Savinjske, nato so se tekmovanja razširila na skoraj vso Slovenijo. Vzpоставljen je bil sistem področnih tekmovanj (Gorenjsko-Dolenjska, Koroška, Podravska, Rogaška, Zasavska, Savinjska, Primorska liga in liga Smrekovec), po katerem se najboljše ekipe uvrstijo na Slovensko planinsko orientacijsko tekmovanje.

A orientacija nikoli ni bila le tekmovalne narave, bila je tudi sestavni del mnogih planinskih vzgojno-izobraževalnih programov, od leta 1957 v programu za prostovoljne vodnike, od leta 1959 v programu planinske šole in od leta 1960 v programu alpinistične šole.

Pomembna prelomnica je ustanovitev Odbora za orientacijo MK PZS v letu 1975. Od začetkov do danes so ta odbor vodili Jože Pezdič (1975–1979), Roman Novšak (1979–1981), Roman Sladič (1981–1983), Marijan Leban (1983–1986), Bojan Jevševar (1986), Roman Volčič (od l. 1987 do razpustitve leta 1989), Bojan Rotovnik (1997–1998), Matjaž Mandelj (1998–2000), Dušan Prašnikar (2000–2010), Matej Ogorevc (2010–2012), Matevž Zih (2012–2014), Tina Arh (2014–2023) in Blaž Čerenak (od 2023). Leta 1983 se je Planinska zveza Jugoslavije in s tem posredno tudi PZS včlanila v Mednarodno orientacijsko zvezo (IOF) in je bila njena članica vse do razpada Jugoslavije. Leta 1997 so na Menini planini pripravili prvi seminar orientacije in prekinili dolgo mirovanje na področju usposabljanj. Znotraj planinske organizacije so uvedli strokovni naziv vaditelj orientacije PZS. Do leta 2000 so vsako jesen potekali enotni seminarji orientacije, nato so se razdelili na dva dela – seminar orientacije in seminar za traserje in organizatorje planinskih orientacijskih tekmovanj (POT). Leta 2002 je v Planinski založbi izšel učbenik *Planinska orientacijska tekmovanja* s podrobnim zgodovinskim pregledom razvoja planinske orientacije, hkrati je učni pripomoček na seminarjih, tečajih in bogat vir informacij za organizatorje tekmovanj.

Izkušeni orientacist Matjaž Žohar - Biba (PD Žalec), ena od gonilnih sil planinske orientacije na Savinjskem, je obudil spomine: "Zame je letošnji SPOT tudi okrogla obletnica, saj smo prvič tekmovali in organizirali tekmo leta 1995. Vse smo že doživeli, od sonca in lepega vremena do blata in premikanja kontrolnih točk, ker so bile pod vodo. Vsak mora iti na orientacijo, da se ima dobro – ne toliko tekmovalno, kot to da spoznaš nekaj novega in nove kraje," ter dodal: "Vsa ta znanja in občutek za orientacijo nam pridejo prav ne le v hribih, ampak kjer koli, tudi med vožnjo, saj se ni mogoče povsod zanašati na navigacijske naprave."

takih oken, ki nam, kadar so vsa odprta, povzročajo kar veliko težav – na objektih prepah odkriva strehe, za šalo zvrne kak tovornjak, da se vidi, kakšne pnevmatike uporablja. Tudi drevesa, ki se niso utegnila dovolj močno priviti k materi zemlji, se grejo malo oddahnit v vodoravno lego.

Pa si pobljše oglejmo ta naša okna, ki nam v gornji Vipavski dolini povzročajo težave. Ker dolina leži v smeri vzhod–zahod, bom tako tudi predstavil okna, ki povzročajo burjo.

Prvo okno je manj znano, a brez njega ne bi bilo prepaha nad Razdrtim, ki nam v dolino pošilja sveži nanoški zrak. Nahaja se pod Suhim vrhom, tam, kjer pobočja pričnejo strmo padati proti vasi Strane (mimogrede: sredi Stran raste stara, mogočna tisa, vredna ogleda). Tu pričnemo pot do Votle stene, kakor jo imenujejo domačini; kako je nastala, nihče ne ve. Sta dve možnosti dostopa: iz Stran proti Vojkovi koči in nato na Suhi vrh ali pa po desni rebri čez Maj; svoj pohod lahko povežemo v krožno pot.

Ko se spustimo v Vipavsko dolino, imamo kar nekaj "dela" z zapiranjem oken na več naravnih odprtinah – za te pa vemo, kdo jih je ustvaril. Najmogočnejše je Otlško okno, dostopno iz Otlice in iz Ajdovščine, natančneje od izvira Hublja, kjer ob večjem deževju iz vseh lukenj brizga voda. V bližini je tik pod velikim Otlškim oknom še manjše okno, ki pa ga bujna rast rada prekrije. Še eno manjše okno je skrito ob poti s Predmeje do kočice Antona Bavčarja na Čavnu.

Ustno izročilo je zgodbo o nastanku Otlškega okna ohranilo do današnjih dni. Jezus in Sveti Peter sta hodila po svetu in se pomenkovala; po dolgi hoji sta se usedla, da si spočijeta ter se odžejata z mrzlo in zdravilno vodo. To je bilo ob poti iz Lokavca na Predmejo, kjer se še danes marsikateri mimoidoči ustavi ob čudovitem izviru dobre vode. Tam sta torej počivala, ko je Jezus, misleč, da sta sama in da za to

Malo spodnje Otlško okno

Foto Oton Naglost

Otlško okno

Foto Oton Naglost

skrivnost ne ve nihče, mimogrede omenil Petru, da gora Čaven stoji na zlatih stebrih in da v svojih nedrih skriva zlato jezero. A glej ga zlomka, ki nikoli ne počiva: sam hudič ju je zasledoval in vlekel na ušesa! Ko je to zaslišal, je takoj naredil načrt, kako bi prišel do zlata. Ker je bil pameten in močan, je sklenil, da si bo Čaven oprtal, ga dvignil in izpod njega pobral zlato. Za dvig je potreboval manjšo luknjo, kamor bi privezal tovor. Za to je naredil manjše okno v skali nedaleč od pohodne poti s Predmeje na Čaven. Nato si je Čaven privezal na ramena in se z vso silo dvignil, da bi premaknil goro. Pri tem se mu je vrv utrgala in je z rogom tresčil v sosednji breg, da je tam nastala velika odprtina v skali, ki nam je v opomin, da ne smemo biti preveč požrešni na dobrine, ki nam jih ponuja narava. Seveda se je hudič pri padcu hotel uloviti, zato se je z nohtom zataknil pod veliko odprtino, ki jo je ustvaril z rogom – in tako sta nastali dve luknji v pobočju nad izvirom Hublja.

Če mi ne verjamete, pridite in si oglejte okna, saj naši kraji so res vredni obiska. Pa nikar ne dirjajte – okna so tam že na tisoče let. Upajmo, da bodo ostala nedotaknjena še za mnoge rodove, če bomo le znali prisluhniti naravi in jo spoštovati. ●

Votla stena pod Suhim vrhom

Foto Oton Naglost

UČINKOVITO V VROČINI

Oblačila za pohodništvo,
ki blestijo v toplem vremenu

Lahka, zračna, odporna na vonjave in zaščito pred soncem. Pobljže si oglejte našo kolekcijo oblačil Abisko, razvitih za aktivno življenje na prostem v toplem vremenu.

fjallraven.com

Hvaležna za vse zgodbe

Ob prebiranju aprilske številke sem preprosto morala vzeti svinčnik v roke (oziroma položiti prst na tipkovnico) in izraziti iskreno pohvalo za vaš izjemni izbor prispevkov; to velja tudi za zdajšnjo številko 5 kakor tudi za vse ostale. Tema strahu v gorah je zadeta z neverjetno občutljivostjo, pogumom in širino. Včasih se zdi, da o strahu ne znamo ali nočemo govoriti, vi pa ste odprli prostor za razmislek, izpoved in povezovanje. Hvaležna sem za vse zgodbe, poglede in razmisleke, ki ste jih vključili. V njih se zrcalijo resnične izkušnje in iskrena človečnost, o kateri včasih v svetu gora premalokdaj slišimo. Tudi moje ... brr. V dobi digitalizacije in instant vsebin mi pomeni ogromno, da lahko v roke vzamem *Planinski vestnik*, revijo, ki ohranja kakovost, globino in tradicijo. Vse od besedil, fotografij pa do drobnih napotkov, vsaka številka je kot dobro planinsko druženje! Vaše delo ni samoumevno in ga iz srca cenim. Najlepša hvala vsem, ki soustvarjate to dragoceno vsebino. Naj Vestnik še dolgo ostane naš spremljevalec po poteh, zunanjih in notranjih ... S spoštovanjem in pozdravi.

Nataša Privošnik

Izkaznica PZS kot vrednota

Pred dobrimi dvajsetimi leti so bile Tri "glave" na Triglavu. Dogodek je s tem naslovom v *Planinskem vestniku*, januar 2005, na straneh 36–38 na filozofsko šaljiv način opisal Škot Ian Stronach, danes upokojeni profesor Univerze v Manchesteru, mentor številnim doktorantom z različnih koncev sveta. Med njimi je bil tudi Mariborčan dr. Andrej Koren, pobudnik opisanega vzpona na Triglav. Da bi bil pohod tehtnejši, je Iana včlanil v Planinsko zvezo Slovenije in mu slavnostno podelil izkaznico PZS. Leta pa tečejo in Ian je pred kratkim praznoval osemdesetletnico. Andrej mu je voščil prek *Zooma*. Dolgo sta klepetala. Med drugim je Iana

vprašal, kako se spominja Triglava. Ian ni takoj odgovoril. A kot da bi pričakoval to vprašanje, se je sklonil po denarnico, jo počasi odprl in še počasneje izvlekel iz nje – izkaznico Planinske zveze Slovenije ter jo približal kameri. Brez besed je v tej pozici ostal nekaj sekund. Toliko Škotu Ianu pomenijo Triglav, prijateljstvo in naša planinska organizacija.

Srečko Pungartnik

LITERATURA

B. Venuti in V. Randazzo. *Storie di montagna a Palazzo Coronini*.

Julius Kugy e donne in quota (Zgodbe z gora v palači Coronini. Julius Kugy in ženske na velikih višinah). 2024, Forum, Udine. 151 str., 18 EUR.

Zbornik oziroma katalog je bil napisan ob 80-letnici smrti gornika, botanika, glasbenika in pisatelja, Juliusa Kugyja, ki so mu v graščini Coronini v Gorici pripravili tudi razstavo. Splošno znano je, da je Kugy vse življenje preživel v Trstu. Toda rojen je bil pravzaprav v Gorici, v eni od stavb poleg palače Coronini, kamor se je družina pred njegovim rojstvom začasno preselila zaradi epidemije kolere, ki je takrat izbruhnila v Trstu. Avtorici se poleg razkrivanja Kugyjevih številnih strasti osredotočita na njegovo veliko ljubezen do botanike in brezplodno iskanje mitske rože *Scabiose Trente*, ki je ni nikoli našel, je pa zato našel gore, ki so ga uročile za vse življenje. Še posebej je poudarjena njegova globoka vez z gorskimi vodniki, ki so ga spremljali

na gorskih podvigih. Predstavljeno je tudi Kugyjevo življenje med prvo svetovno vojno, ko se je pri šestdesetih letih prostovoljno javil kot alpski referent, da bi s svojim znanjem pomagal avstrijski vojski izogniti se nevarnostim med bojevanjem v visokogorju nad dolino reke Soče.

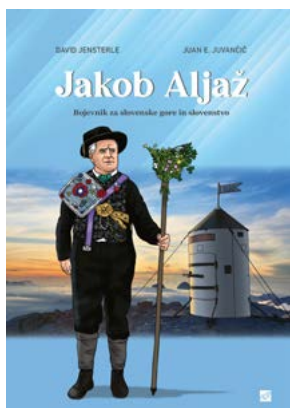
Drugi del je posvečen manj znani zgodbi o ženskah v visokih gorah, natančneje o tistih, ki so se v Kugyjevem času preizkušale v visokogorju in alpinizmu. Govori npr. o Marie Paradis in Henriette d'Angeville, ki sta v prvi polovici 19. stol. dosegli vrh Mont Blanca, in nadaljuje s tremi sestrami Grassi, ki so leta 1878 skupaj z Giovannijem Marinellijem, ustanoviteljem Furlanskega alpinističnega kluba, dosegle vrh Kanina. Grassi jih je pravzaprav uporabil kot poskusne zajčke za testiranje ženskih alpinističnih sposobnosti in opreme. Takrat so ženske plezale še v steznikih in dolgih krilih, kar se je, po fotografijah sodeč, spremenilo na prelomu stoletja, ko se tudi pri nežnejšem spolu pojavijo bolj praktične in udobne hlače. Gre za pripoved o pogumnih ženskah, ki so s kršitvijo družbenih in kulturnih norm začrtale pot prihodnjim generacijam alpinistk. V zadnjem delu so predstavljene ženske nosačke, ki so pred prvo svetovno vojno v zajetnih košarah prenašale vrvi in cepine do izhodišč, kjer so jih nato uporabili turisti.

Knjiga je žal napisana le v italijanskem jeziku, vseeno pa je vredna ogleda, saj je v njej mnogo manj znanega ali celo neznanega fotografskega materiala.

Dušan Škodič

David Jensterle: Jakob Aljaž: bojevniki za slovenske gore in slovenstvo. Ilustriral Juan Juvančič, Celjska Mohorjeva družba, Celje, 2025, 40 str., 21,50 EUR.

Stripa kot medija med slikanico in animiranim filmom v naši planinsko-zgodovinski literaturi nismo vajeni. In vendar je izšel, in to izpod peresa Davida Jensterleta in z risbami v Argentini rojenega grafičnega oblikovalca Juana Juvančiča, ki danes živi in dela v Sloveniji. Strip v trdi vezavi je izšel v počastitev 180-letnice rojstva Jakoba Aljaža, založila ga je Mohorjeva družba. Avtor David Jensterle

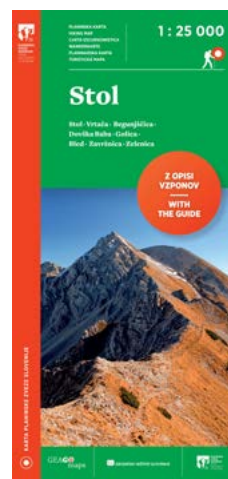

je od leta 2022 župnik v Smledniku, v Aljaževi rojstni župniji, kjer poleg pastoralnega dela ustvarja tudi na različnih kulturnih področjih, predvsem pri animiranih filmih. Ideja o zgodovinskem stripu je bila odlična, saj pritegne tako mlajše kot starejše bralce, realistična in verodostojna risba, ki se ji pozna, da ima za osnovo stare dokumentarne fotografije, pa pričara vzdušje časa in dejanj, s katerimi je naš "triglavski župnik" in veliki domoljub v času velikih nacionalnih sporov ob koncu 19. stoletja Slovencem ohranil vrh Triglava.

V skozi strip prikazani Aljaževi življenjski zgodbi ne manjka drobnih spominov iz časa njegovega otroštva, študija na Dunaju, prestopa v teologijo in vsestranskega ukvarjanja z glasbo; kot vemo, nam je uglasbil tudi Zemljičevo pesem *Oj, Triglav, moj dom*. Seveda ne manjka tudi vseh mogočih zapletov in vloženih tožb zaradi gradnje njegovega najbolj znanega stolpa na Triglavu, koč na Kredarici, Staničevega zavetišča ter nesrečne kapele Lurške Matere Božje na Kredarici in prvih dveh koč v Vratih, ki jih je podrl snežni plaz. Strip se zaključi z njegovo smrtjo in dokončanjem velike, a vseeno nerazumljivo spregledane kapele bratov Cirila in Metoda, ki je delo njegovega prijatelja, arhitekta Ivana Vurnika, in stoji v neposredni bližini Aljaževega doma. Avtorju je treba priznati, da je res temeljito preučil Aljažovo življenje in dejanja, saj vsa zgodovinska dejstva popolnoma držijo, zato bo ta strip v knjižni obliki prijetna in tudi poučna izkušnja za vsakogar.

Dušan Škodič

Stol. Planinska karta, 1 : 25.000.
Ljubljana, PZS, 2025. 9,10 EUR.

Če zemljevid ponatisnejo po devetih letih, pomeni, da gre za območje, kamor ljudje radi zahajajo. Sodeč po opisu na karti so "Stol, Vrtača, Begunjščica, Dovška Baba, Golica, Bled, Završnica in Zelenica" cilji, kamor se planinci in pohodniki radi odpravijo. Prav razveselil sem se tega zemljevida, še posebej ker so barve na njem močnejše kot pri prejšnji izdaji in učinkuje bolj planinsko. Kar

Poletna knjižna priporočila iz založbe UMco

Jurij Hudolin

**TI PA KAR GREŠ V BITKO
ZA POMLAD: Pešibus po Istri**

Pisateljstvo pohajanje po znanih krajih, a vendar tudi po novih poteh, kar vseskozi popisuje z izvirnim pogledom, pa naj bo obujanje anekdot iz časov šolanja ali pa slastni premisleki ob izzivih, ki jih prinaša istrska kulinarika, in kramljanje z dolgoletnimi prijatelji ali naključnimi znanci.

Jurij Hudolin je pisatelj, pesnik in prevajalec, ki že dolgo živi v severni Istri.

Samo Rugelj

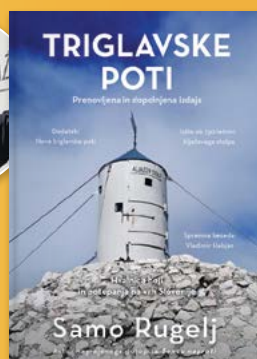
**TRIGLAVSKE POTI:
Hvalnica hoji in potopepanja
na vrh Slovenije**

**Prenovljena in dopolnjena
izdaja**

Knjiga *Triglavske poti* je svojevrstna oda naravi in prijateljstvu, ki vas popelje v osrčje slovenskih gora in življenja z njimi!

»Avtor poskuša deliti tisto, kar je nekoč dobil od staršev – ljubezen in občudovanje gora.«
– VLADIMIR HAJBAN, UREDNIK
PLANINSKEGA VESTNIKA

Iztok Geister

**SOOČENJE Z NARAVO:
Eseji o divjini in kulturi**

Avtor preko povezanih esejev prevprašuje človekov odnos do narave skozi razmerja in zakonitosti, ki vladajo v njej. Izvirno delo pozornega opazovalca narave, ki je o njeni neulovljivosti pisal že dolgo pred tem, preden so tovrstne teme začele prodirati v širšo bralsko zavest.

Prejemnik
Rožančeve
nagrade za
knjigo
Levitve

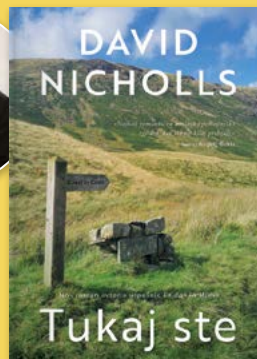

David Nicholls

TUKAJ STE Roman

Skupna prijateljica in nepredvidljivo vreme poskrbita, da se Michael in Marnie znajdeta na najbolj epskem pohodu po znameniti angleški pešpoti od zahodne do vzhodne obale (Coast to Coast).

»Duhovito in obenem ganljivo popotovanje v prenesenem pomenu in dobesednem smislu; lahko se zgodi, da vas spodbudi k nakupu pohodniških čevljev.«
– GQ, NAJBOLJŠE KNJIGE LETA 2024

čutiš senčna in skalnata severna pobočja Karavank ter nekoliko blažja in zelena južna pobočja.

Sicer pa je karta po mejah enaka kot prejšnja – seže od Dovške Babe do Sopotniškega Grintovca na severu in od Pokljuške soteske do Bistrice pri Tržiču na južnem robu – tako da poleg glavnega karavanškega grebena skoraj v celoti zajame tudi Dobrčo in Mežaklo pa tudi vzhodne obronke Pokljuke. (Mežakla in Pokljuka že sodita v Triglavski narodni park.) Glede na turistično privlačno blejsko okolico bodo tudi dolinski popotniki našli nekaj lepih, označenih pohodnih steza in poti. Kako "hojeno" je območje, kaže tudi preglednica obhodnic, ki so vrisane na zemljevidu – kar štirinajst jih je, med njimi tudi Slovenska turnokolesarska pot. Poti so lepo označene, tudi zahtevna od Celovške koče na Stol (edina pikčasta pot na karti) in nekateri plezalni odseki (označeni s trikotnikom), kot je del poti pri Dobršniških slapovih nad Hrušico. Vrisane so smeri turnih smukov. Karta vsebuje res celovite informacije, že v dolini so označene avtobusne in železniške postaje, parkirišča na izhodiščih in – kar je pomembno za voznike – mesta, kjer so zapornice na gozdnih cestah. Tu se stvari hitro spreminjajo, takoj sem opazil, da je po novem zapornica tudi na cesti proti Valvazorjevemu domu pod Stolum. Označene so še naravne in arheološke znamenitosti (npr. Javorniški slapovi, izvir Lipnika v Radovni, Ajdna, grad Kamen), izviri, razgledišča, gostišča ipd.

Ko sem se sprehajal po karti, me je navdušila praznina Mežakle, preplet samotnih gozdnih cest in nekaj steza za tiste, ki iščejo tišino. Opozorimo tudi na Pokljuško sotesko, pa na predgorni svet nad Završnico, denimo Smokuški vrh. Prav tako je moja pozornost pritegnil nam manj znani, a izredno lep svet na severni strani Karavank, posebej dolini Rute Medvedji dol/Bärental in Poden/Bodental.

Zadnja stran zemljevida poleg legende vsebuje še kratke dvojezične opise vzponov na vrhove – štiri na Stol, po enega na Begunjsčico, Vrtačo, Golico, Dobrčo in Veliki vrh v Struški. Povsod je zraven pregledna skica poti, pri vsaki skici pa je

imenitna novost koda QR, ki popotnika usmeri naravnost v aplikacijo maPZS, in to prav na območje opisane vrha. Odlična ideja za sodobne digitalne planince. Seveda pa kljub vsemu pri načrtovanju poti uporabite tudi ustrezni vodnik (*Karavanke*, Klemen Janša, PZS). Prav tako je na zadnji strani karte predstavljenih deset planinskih koč z vsemi pomembnimi podatki, tudi z navedbo izhodišč, do koder pridemo z avtobusom ali vlakom (in seveda s kodo QR, ki uporabnika spet usmeri na aplikacijo maPZS, pokaže lokacijo koče in podatke o njej).

Ker so na zemljevidu imena na severni strani, na Avstrijskem Koroškem, dvojezična, je prav omeniti, da so pri tem pomagali tako pri SPD Celovec kot pri Slovenskem narodopisnem inštitutu Urban Jarnik (na karti narobe zapisano kot "Jamnik"). Za zaključek lahko zapišem, da karta Stol nadaljuje tradicijo odličnih zemljevidov PZS v merilu 1 : 25.000, z vse več informacijami (tudi nekaj novih ledinskih imen sem našel) in kakovostnim tiskom. Zato lahko samo priporočim, da si nabavite karto in se odpravite v konce, o katerih je Prešeren zapisal: *Dežela kranjska nima lepš'ga kraja, ko je z okolšno ta, podoba raja*. Pa naj bo v lepe doline ali pa na razgledne karavanške vrhove.

Marjan Bradeško

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

PZS je v obdobju od majske številke *Planinskega vestnika* s PD Hrastnik pripravila redno letno skupščino PZS ter v Bohinjski Bistrici gostila skupščini Evropskega združenja planinskih organizacij in Združenja planinskih organizacij Balkana. Več o vseh treh skupščinah v posebnih člankih in prispevkih.

PZS je izdala *Letopis 2024*, že petnajsti po vrsti, v katerem so predstavljeni delovanje PZS, vseh njenih komisij in odborov v preteklem letu,

pregled najpomembnejših planinskih dogodkov v preteklem letu 2024, prav tako tudi mednarodna dejavnost, območna organiziranost in planinska društva.

Miha Habjan je v podkastu *V steni* gostil človeka z bogato plezalno zgodbo, legendarnega alpinista, večnega mladeniča brez dlake na jeziku Romana Robasa, s katerim sta se energično pogovarjala o odpravarstvu in Robasovi kar 71-letni predanosti PZS. Drugi podkast pa je potekal z izjemno ustvarjalko, varuhinjo narave, publicistko, predavateljico, in iskreno ljubiteljico gora Marjeto Keršič Svetel, ki nam je gorski svet doma in v tujini približala v legendarnih oddajah *Gore in ljudje* na nacionalni televiziji.

Na predstavitvi prostovoljskih organizacij 22. maja v Ljubljani sta se obiskovalcem predstavila tudi Mladinska komisija PZS in Odbor in-Planinec, ki je ob 10-letnici svojega delovanja omogočil srečanje z invalidi in prostovoljci, testiranje invalidskega vozička, predstavil pohodniško opremo in osnove varne hoje v gore ter informacije, kako postati del vključujoče planinske skupnosti.

Mladinska komisija (MK) je s PD Kobarid pripravila Slovensko planinsko orientacijsko tekmovanje, o njem pišemo v posebnem članku. V predsedniški palači je predsednica države dr. Nataša Pirc Musar 15. maja gostila zaključno prireditev

Brigita Čeh in Nuša Šef, ki sta prevzeli priznanje tudi za Ano Skledar in Blaža Čerenaka.
Foto Tim Peternel

natečaja Naj prostovoljec 2024, ki ga organizira Mladinski svet Slovenije. Priznanje so prejeli tudi dolgoletna koordinatorka tekmovanja Mladina in gore Brigita Čeh (PD Ljutomer), vodja odbora za orientacijo MK Blaž Čerenak (PD Zabukovica), načelnica MK Ana Skledar (PD Poljčane) in članica izvršnega odbora MK Nuša Šef (PD Litija), ki so s svojim delom pomembno prispevali k razvoju prostovoljstva na področju planinstva in mladinskega dela. Predsednica države je sprejela nominirance in poudarila pomen prostovoljstva za slovensko družbo.

Program YOALIN (Youth Alpine Intertrail) je ponovno odprl svoja vrata mladim popotnikom. Namenjen je mladim med 18. in 27. letom starosti iz držav Alpske konvencije (med njimi tudi Slovenije), ki si želijo na trajnosten način raziskovati alpsko regijo.

Mladi do tridesetega leta so na spletni strani MK našli povabilo za trajno zaposlitev po vsej Sloveniji s

subvencijo in mentorjem ter povabilo k udeležbi v projektu Hitri zmenki s podjetniki.

Komisija za planinske poti. Sredi maja je potekal brezplačni spletni seminar o uporabi maPZS. Vodja projekta Andrej Stritar je predstavil delovanje maPZS in odgovarjal na vprašanja uporabnikov.

Markacisti PD Postojna so 14. maja s pomočjo tehnične ekipe PZS dotrajano verigo na strmi poti na Nanos nadomestili z novo jeklenico, ki bo omogočala varnejši in bolj čvrst oprijem na tem zahtevnem odseku zavarovane planinske poti.

PD Železniki obveščajo o zaprtemu delu planinske poti med domačijo Rotek na Zg. Sorici in izvirom Sore, ki je zaradi podrtega drevja neprehodna. Obhod je možen po glavni cesti (pribl. 10 min).

Gospodarska komisija je poročala o 48 planinskih kočah z lepšim videzom, ki so jih in jih še bodo planinska društva zaščitila s pomočjo doniranih premazov podjetja Kansai Helios Slovenija.

PD Kočevje išče oskrbniški par za oskrbovanje Koče pri Jelenovem studentu na območju Stojne nad

Kočevjem. PD Ajdovščina je objavilo razpis za oddajo v najem koč Antona Bavčerja na Čavnu. Najemnik Črnuškega doma na Mali planini išče pomoč pri delu v poletnem času, PD Dovje - Mojstrana pomoč pri oskrbovanju Aljaževega doma v Vratih, prav tako išče pomoč pri delu v času poletne sezone v koči oskrbnik Valvasorjevega doma pod Stolom. PD Hrastnik je zbiralo ponudbe za najem Planinskega doma na Kalu, PD Šentjur pa sprejema ponudbe na razpis za najem planinskega doma na Resevni do 10. julija. PD Nova Gorica išče dve osebi, ki bi skrbeli za nemoteno poslovanje Gomiščkovega zavetišča na Krnu od 25. junija do 31. avgusta. Oskrbnik Kosijevega doma na Vogarju nad Bohinjem išče pomoč pri strežbi in drugih opravilih v koči v času poletne sezone.

Komisija za varstvo gorske narave (KVGN) je 3. maja na Lovrencu organizirala srečanje varuhov gorske narave, gorskih stražarjev in vseh, ki imajo radi naravo. Srečanje in pohod sta sovpadala z akcijo Z JPP do dolin in peš do višin, v okviru katere so 10. maja povabili tudi na planinski izlet na Kriško goro.

Komisija za alpinizem (KA) organizira letni alpinistični tabor Trenta 2025, ki bo potekal od 20. do 22. junija. KA je objavila tudi razpis za mednarodni ženski alpinistični tabor, ki bo od 6. do 13. septembra v Vallorcinu v Franciji.

Ob 90. obletnici rojstva slovenskega alpinista Aleša Kunaverja je 22. maja v Muzeju novejšje in sodobne zgodovine Slovenije v Ljubljani potekala okrogla miza s številnimi sodelujočimi, vodila sta jo dr. Peter Mikša in dr. Monika Močnik. Na dogodku so predvajali tudi film *Nepal*, ki ga je leta 1962 posnel Aleš Kunaver, v spominskih vitrinah pa je bilo na ogled nekaj njegovih osebnih predmetov.

Letos mineva 50 let od prvenstvenega vzpona slovenskih alpinistov po južni steni Makaluja, ko se je v obdobju od 6. do 11. oktobra 1975 po prvenstveni jugoslovanski smeri poleg prve naveze (Marjan Manfreda-Stane Belak - Šrauf) na vrh povzpelo še pet članov odprave (Nejc Zaplotnik, Janko Ažman, Viki Grošelj,

Markacisti PD Kamnik so v maju popravili pot na Kamniški vrh pod Osredkom. Foto Ksenija Bodlaj

Ivč Kotnik in Janez Dovžan). To je bil tudi prvi osvojeni slovenski osem-tisočak. S tem so se slovenski alpinisti uvrstili med najboljše alpiniste v svetovnem merilu. V počastitev tega jubileja je Viki Grošelj organiziral spominski trekking pod vznožje Makaluja. Med šestnajstimi udeleženci so bili tudi štirje člani odprave iz leta 1975 – Bojan Pollak, Stane Klemenc, Ivč Kotnik in Viki Grošelj. PZS je 10. maja v Mednarodnem gorskem muzeju v Pokhari v sodelovanju s Planinsko zvezo Nepala in muzejem pripravila priložnostno razstavo v počastitev slovenskih dosežkov v Himalaji ob 50. obletnici vzpona na Makalu kot prvega in 30. obletnici vzpona na Anapurno kot zadnjega slovenskega osem-tisočaka.

Komisija za športno plezanje (KŠP). Slovenski športni plezalci so med 25. do 27. aprilom v kitajskem Wujiangu začeli še sezono svetovnega pokala (SP) v težavnosti. Luka Potočar (ŠPO PD Radovljica) je v finalu priplezal do šestega mesta, plezalke Mia Krampf (AO PD Kranj), Sara Čopar (ŠPK Plus), Rosa Rekar (PK FA), Jennifer Buckley (PK Scena) in Vita Lukan (ŠPO PD Radovljica) pa so svoj nastop zaključile v polfinalu. Na tretji tekmi SP (težavnost, hitrost) med 2. in 4. majem na Baliju v Indoneziji sta Mia Krampf in Rosa Rekar v finalu prišli do sedmega in osmega mesta.

Športni plezalci so čez štirinajst dni nadaljevali s SP v balvanih v Braziliji, kar je bilo prvič v zgodovini, da je tekma svetovnega pokala potekala v Južni Ameriki. Med našo trojico se

Odprtje slovenske razstave v Mednarodnem gorskem muzeju v Pokhari ob 50-letnici vzpona na Makalu in 30-letnici vzpona na Anapurno Arhiv Mira Eržena

je najbolje odrezal Anže Peharc (PK FA), ki si je priplezal šesto mesto. Karavana športnih plezalcev je med 23. in 25. majem tekmovala na SP v balvanih v Salt Lake Cityju v ZDA. Od slovenskih predstavnikov so nastopili izkušeni Anže Peharc ter mlada plezalna upa Lucija Tarkuš in Timotej Romšak (PK Scena). Nova sezona svetovnega pokala v paraplezanju se je začela v Salt Lake Cityju, kjer sta 20. in 21. maja tekmovali tudi slovenski predstavnici Tanja Glušič (AK Ravne) v kategoriji B1 in Manca Smrekar (AO PD TAM

Maribor) v kategoriji AU3. Obe sta se domov vrnili z odličnima dvema srebrnima medaljama.

V okviru državnega prvenstva so potekale tekme 10. maja v Novem mestu (balvani, starejše kategorije), 17. maja v Slovenski Bistrici (hitrostno plezanje za vse kategorije), 24. in 25. maja v Prevaljah (težavnostno plezanje za vse kategorije) ter 30. maja in 1. junija v Kopru (balvani, vse kategorije).

KŠP je pozvala športne plezalce in plezalke, zainteresirane za pridobitev statusa kategoriziranega športnika, da pošljejo opravljene vzpone, ki ustrezajo pogojem za kategorizacijo športnih plezalcev.

Komisija za gorske športe. Člana slovenske reprezentance v tekmovalnem turnem smučanju Luka Kovačič in Klemen Španring sta tekmovalno sezono sklenila 26. aprila na svetovnem prvenstvu v velikih razdaljah Trofeo Mezzalama 2025, na katerem sta absolutno zasedla 18. mesto, v razvrstitvi za prvenstvo pa sta bila šesta.

10. maja je v organizaciji PD in GRS Jezersko potekal 28. memorial Luke Karničarja in Rada Markiča. Spominsko skupno turo so zaradi izjemno slabe zime tudi tokrat izvedli na Spodnjih in Zgornjih Ravneh nad Češko kočo, kjer so za rep ujeli še zadnje zaplate snega.

Planinska založba je izdala zbirko zgodb *Zaplezane zgodbe*, ki so zapis

Anže Peharc do šestega mesta na balvanih svetovnega pokala v Curitiba v Braziliji Arhiv IFSC Climbing / Carol Coelho

Vodstvo evropskih planinskih zvez je bilo na skupščini Evropskega združenja planinskih organizacij enotnega mnenja, da za vzdrževanje planinskih koč kot ključne infrastrukture za aktivni turizem potrebujejo podporo držav.

Arhiv EUMA

spominov, anekdot in pripetljajev Tomaža Žganjarja, alpinista, gorskega reševalca in člana alpinistične glasbene skupine Godba vertikale. Planince pa razveseljuje tudi posodobljena in razširjena izdaja vodnika *Slovenska Istra in Kras – Izleti po Primorski*, ki je delo domačina in odličnega poznavalca območja Milana Vinčeca. Vodnik odlikujejo zgoščeni, natančni in slikoviti opisi planinskih poti in izletov s ščepcem zgodovine in kulture – skupno kar 45 izletov po Primorski.

Društva SPD Trst, SK Devin, ŠD Sloga iz Bazovice, PD Snežnik Ilirska Bistrica in planinska skupina Kulturno prosvetniškega društva Bazovica (KPD Bazovica) z Reke so pripravile že 18. srečanje Prijateljstvo brez meje, tokrat nad Reko po poteh soteske reke Rječine.

Ob občinskem prazniku Mestne občine Koper so 17. maja nagradili predanega prostovoljca in predsednika Obalnega planinskega društva Koper Alda Zubina, ki je tudi dolgoletni član Upravnega odbora PZS. Zubin je najvišje občinsko priznanje prejel za dolgoletno neprecenljivo strokovno delo in prispevek k

razvoju, ohranjanju in promociji pohodništva, kolesarjenja ter planinstva v slovenski Istri, za spodbujanje, vzgojo in delo z mladimi ter vzorno skrb in odnos do okolja.

Zdenka Mihelič

Skupščini EUMA in BMU

Planinska zveza Slovenije (PZS) je med 15. in 18. majem v Bohinjski Bistrici gostila skupščini Evropskega združenja planinskih organizacij (EUMA) in Združenja planinskih organizacij Balkana (BMU), katerih članica je tudi sama. Prisotnih je bilo 26 planinskih zvez iz različnih delov Evrope. EUMA združuje 36 planinskih zvez s skupno 3.266.106 članov in skrbi za 21.119 planinskih poti po Evropi, za 1927 planinskih koč in 43 plezalnih območij. V okviru BMU pa deluje enajst planinskih zvez.

Na redni in volilni skupščini EUMA, katere predsednik je Josef Klenner iz Planinske zveze Nemčije, so 17. maja izvolili novega namestnika predsednika Jana Coolsa iz Belgije in novo podpredsednico Ivy Adamakopoulou iz Grčije. Med številnimi obravnavanimi temami je bila najaktualnejša problematika planinskih koč. "Pomembno sporočilo skupščine je, da se vse zveze v Evropi, tudi veliko večje in številnejše, soočajo s podobnim problemom vzdrževanja planinskih koč. Skupno je spoznanje, da predstavljajo ključno infrastrukturo za aktivni turizem, usmerjanje

obiska gora, varnost in ohranjanje dediščine in kulturne krajine, zato za njihovo ohranitev potrebujemo podporo držav. Zato je skupščina potrdila oblikovanje pobude EUMA na Evropsko komisijo in Evropski parlament, da tudi na ravni Evropske unije prepoznajo naše nujne potrebe," je dejal predsednik PZS Jože Rovani.

PZS je vodstvu evropskih planinskih organizacij predstavila kampanjo Varna pot v slovenske gore, s katero želijo vsi slovenski deležniki, odgovorni za varen obisk gora in povezani od leta 2024, doseči čim večje število tujih obiskovalcev naših gora. K varnejšemu obisku slovenskih gora in odgovornemu obnašanju v naravi z dodatnimi in prenovljenimi vsebinami v vseh svojih komunikacijskih aktivnostih poziva tudi Slovenska turistična organizacija, in to v kar sedmih jezikih – slovenskem, angleškem, nemškem, francoskem, ruskem, španskem in kitajskem. Dan prej, 16. maja, je bila v Bohinju tudi redna letna skupščina BMU pod vodstvom predsednika Dragoslava Gogića iz Planinske zveze Srbije. Med pomembnimi temami so posebno pozornost namenili spremembam pravilnika o balkanskem prvenstvu v planinski orientaciji ter novemu pravilniku o balkanskem prvenstvu v gorskem teku. Predstavili so tudi novo spletno stran bmunews.com.

Zdenka Mihelič

U prihodnjih številkah Planinskega vestnika boste lahko prebrali ...

TEMA MESECA

Gore in duševno zdravje

INTERJUJ

Matic Novak, Barbara Robič

Z NAMI NA POT

Alpe Adria Trail

TV Krpan

urednistvo@produkcijakrpan.eu +38640 146 101

www.facebook.com/tvkrpan

TELEVIZIJA Z MERO IN OBČUTKOM

GLEJTE NAS

V DIGITALNI SHEMI TELEMACH (PROGR.MESTO 750)

**PRI KABELSKIH OPERATERJIH
(PROGR.MESTO 30)**

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

**Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.**

POLETNA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na Radiu Ognjišče

RADIO ŠT. 1 OD KOLPE DO BARJA

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

trgovina za gornišstvo in alpinizem s strokovnim
svetovanjem za vse, ki ljubijo hribe

www.alternativasport.it

Sesljan, 41/D Devin-Nabrežina (Trst)
Tel. +39 040 2916120

**Vsem bralcem Planinskega vestnika
podarja bon v vrednosti**

10 €

Velja za nakupe v trgovini ob znesku nad 100,00 €.

YAKIMA®

YAKIMIN BAZNI TABOR

Sistemi, kot so naši strešni šotori, tende, prhe
in drugi dodatki, naredijo bivanje na prostem
udobnejše – tudi na oddaljenih krajih.

FACTORY STORE
BIKE & OUTDOOR

www.fastorystore.si